

# RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1913. Andra kammaren. Nr 11.

Onsdagen den 26 februari.

Kl. 11 f. m.

## § 1.

Föredrogs herr *Olaussons m. fl.* å kammarens bord vilande motion, nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående driftkostnader för fiskerilånefonden; och begärdes ordet därvid av

Herr *Olausson*, som yttrade: Herr talman! Jag skall härmed be att få återtaga ifrågavarande motion.

Denna anhållan bifölls av kammaren.

## § 2.

Vidare föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Starbäcks* likaledes å kammarens bord vilande motion nr 276.

## § 3.

Härefter föredrogs, men blevo ånyo lagda på bordet konstitutionsutskottets utlåtanden nr 7 och 8, Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 2 och 3 samt Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 4.

## § 4.

Till avgörande förelåg först lagutskottets utlåtande, nr 10, i *Ang. upphörande av biskops självskrivna eforusställning.* anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphörande av biskops självskrivna eforusställning.

Uti en inom Andra kammaren väckt och till lagutskottet hänvisad motion, nr 162, hade herr *Christiernson* föreslagit, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga sådan ändring i nu gällande bestämmelser,

*Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.*

att biskops självskrivna eforusställning måtte upphöra, och inkomma till Riksdagen med förslag därom.

(Forts.)

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte, i anledning av förevarande motion, besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och, där Riksdagens medverkan erfordrades, för Riksdagen framlägga förslag om sådan ändring i gällande bestämmelser, att biskopens eforusställning över de allmänna läroverken inom stiftet komme att upphöra.

Häremot hade herrar *af Ekenstam, Gezelius, greve Lagerbjelke, greve Spens* och *Petersson* i Lidingö villastad reserverat sig.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmanen på begäran ordet till

Herr *Petersson* i Lidingö villastad, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det lagutskottsutlåtande, som denna kammare nu går att behandla, utmynnar i en hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till »sådan ändring i gällande bestämmelser, att biskopens eforusställning över de allmänna läroverken inom stiftet må komma att upphöra».

Som herrarna sett av betänkandet, finnes därvid fogad en reservation in blanco av åtskilliga lagutskottsledamöter, av vilka jag är en, och det är därför naturligt, att jag tar kammarens tid en stund i anspråk för att nu utfylla denna min blancoreservation.

Som det även är kammaren bekant, har denna fråga varit behandlad i Första kammaren, som stannat vid att godkänna reservanternas ståndpunkt, och detta är naturligtvis för mig ett ytterligare skäl att här föra fram vår syn på dessa ting.

Biskopens ställning som eforus vid de allmänna läroverken är reglerad så sent som 1905 genom den då utfärdade läroverksstadgan. Dithörande bestämmelser återfinnas på pag. 5 i utskotts-betänkandet. Enligt dessa bestämmelser skall eforus »hava uppsikt över de allmänna läroverken i stiftet och särskilt över det sätt, på vilket kristendomsundervisningen vid dem handhaves samt för sådant ändamål besöka läroverken; börande han, därest brister av honom bemärkas, därom hos överstyrelsen för rikets allmänna läroverk göra anmälan». Vidare stadgas, att »då fråga är om lärartjänst, vari kristendom ingår såsom ämne, tillfälle skall beredas eforus att i ärendet avgiva yttrande». Därjämte äro åt honom uppdragna några mindre betydande befogenheter av — jag skulle vilja säga — huvudsakligen en viss representativ art: det rör terminsavslutning och examina etc. Slutligen får han förordna som sin ställföreträdare en inspektor över vissa läroverk utom stiftsstad.

Någon anmärkning mot det sätt, varpå biskoparna hittills utövat sina eforat, har icke framställts. Tvärtom erkänner ut-

skottet uttryckligen på sid. 6, att några »allvarligare olägenheter» utav det nuvarande tillsynssystemet över läroverken hittills icke framträtt. »Allvarligare olägenheter». Ja, om utskottet känner till några *mindre* allvarliga olägenheter eller om utskottet över huvud taget känner till några olägenheter alls, det vet jag icke, men så mycket vet jag, att det icke framkommit några uppgifter om sådana under ärendets behandling i utskottet.

Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.  
(Forts.)

Men i allt fall skola nu eforaten bort, och varför? Jo, därför att det »kan tänkas», ja, utskottet uttrycker sig till och med litet skarpare, och säger, att »man *mycket väl* kan tänka sig, att han (biskopen) kan komma att utöva sin befogenhet i strid med de grundsatser, som tillämpas av överstyrelsen, och att därigenom den avsedda enhetligheten i läroverksärendenas ledning äventyras». Och detta påstående, mina herrar, står att läsa i utskottsutlåtandet omedelbart efter det utskottet uttalat en sats, som lyder på följande sätt: »Någon verklig rätt att ingripa reglerande i läroverkens skötsel innebära de icke», — — — dessa stadganden i läroverksstadgan, som jag förut citerat — »så mycket mindre som eforus icke äger själv vidtagna rättelse i av honom anmärkta missförhållanden, utan allenast hos överstyrelsen göra anmälan därom».

Jag har svårt att förstå logiken i detta. Är den utav mig sist upplästa satsen sann — och det tror jag att den är — så slår den ihjäl den förra. Är det så, att biskopen icke kan ingripa reglerande i läroverkens skötsel, utan att han endast har att hos överstyrelsen anmäla uppkomna, utav honom upptäckta, missförhållanden, då förstår jag icke, huru han skall kunna i läroverkens skötsel införa någonting, som strider mot de grundsatser, som tillämpas av överstyrelsen. Ty jag tar för alldeles givet, att utskottet icke har syftat på eller tänkt sig något slags övergrepp från biskopens sida på grund av hans myndighet. Det kunna vi nog vara ense om, att om i våra dagar en biskop skulle försöka sig på ett dylikt övergrepp, så skuile han ögonblickligen tillbakavisas med en sådan kraft och en sådan intensitet, att han sanerligen icke vidare skulle upprepa något sådant.

Under alla omständigheter tycker jag verkligen, att utskottet kunde ha sparat detta tal om olägenheter utav den nuvarande eforatsstyrelsen och dess inflytande på skolan, till dess några klagomål däröver kommit fram just från det håll, där eventuella olägenheter naturligtvis först och starkast måste göra sig gällande, nämligen ifrån överstyrelsen för rikets allmänna läroverk. Men mig veterligen har icke något som helst klagomål över eforernas sätt att fylla de uppgifter, som de numera ha, framkommit från läroverksöverstyrelsen.

Utskottet söker stöd för sin mening i ett uttalande utav 1882 års läroverkskommitté. Herrarna finna det återgivet på pag. 3 i utskottets betänkande. Den dåvarande kommittén har här fram-

Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.

(Forts.)

hållit, att eforusämbeten och konsistorier lida av åtskilliga brister såsom läroverksöverstyrelser och att det därför vore bättre och fördelaktigare att inrätta en särskild läroverksöverstyrelse, och på följande sida återger utskottet ett stycke ur samma uttalande, däri det talas om omöjligheten för en biskop att under nuvarande förhållanden fylla skolinspektörens viktiga kall.

Javäl, men vad var det då fråga om? Detta kommittéuttalande gällde den då aktuella frågan, huruvida den samlade och enhetliga ledningen utav läroverken och deras angelägenheter skulle ligga hos biskop och domkapitel eller om den skulle ligga hos en särskilt inrättad överstyrelse för rikets läroverk, och den frågan är, såsom vi alla veta, avgjord så, att vi ha fått en särskild läroverksöverstyrelse. De uttalanden, som 1882 års kommitté gjort, ha icke någon som helst tillämplighet på den ställning och de befogenheter, som eforerna enligt 1905 års läroverksstadga för närvarande ha.

Har nu utskottet refererat till ett kommittébetänkande, så må det ju också tillåtas mig att följa utskottets exempel och också referera till ett kommittébetänkande. Det är daterat den 20 december 1912, och det är avgivet av folkundervisningskommittén. Betänkandet gäller upprättandet av en central överstyrelse för folkundervisningsväsendet. Jag antar, att de namn, som finnas under detta betänkande, äro en ganska god borgen för, att det betänkandet icke är, vad jag skulle kunna kalla, klerikalt avfattat.

Jag bör kanske också nämna, att vid behandlingen av den fråga, som där var före, deltog överdirektören för läroverksstyrelsen, och sålunda hade kommitterade att tillgå all den sakkunskap, som överstyrelsens erfarenhet under de gångna åren givit densamma i de frågor, det här gällde. Och, mina herrar, detta betänkande innehåller verkligen mycket beaktansvärda paralleller till just den fråga, som det här innerst och egentligen gäller, nämligen frågan om kyrkans och dess målsmäns förhållande till skolundervisningen.

Här säger kommittén på pag. 51: »För tillvaratagande av de intressen, som kyrkan har att i fråga om ungdomens religiöst sedliga fostran bevaka, förefinnas för närvarande vid ledningen och förvaltningen av vårt skolväsen vissa hävdvunna anordningar. Sålunda är pastor självskrivnen ordförande i skolråd, och i folkskolestyrelse i stad skall vederbörande prästerskap vara representerat. I dessa avseenden har kommittén icke haft anledning att föreslå någon ändring. I fråga om den tillsyn över kristendomsundervisningen, som enligt § 63 av folkskolestadgan tillkommer prästerskapet, ifrågasätter kommittén ej heller någon ändring. Den biskoparna enligt kyrkolagens kap. 24 § 3 tillkommande uppsikten över stiftens skolor beröres över huvud icke av kommitténs förslag.»

Och så har kommittén ett annat uttalande, som också bör infogas i detta protokoll: »Kommittén vill slutligen beröra frågan om det inflytande över skolundervisningen, som enligt gällande lag och författning i allmänhet taget tillkommer prästerskapet och kyrkans myndigheter. Hithörande bestämmelser återfinnas dels i folkskolestadgan, dels i kyrkolagen. I § 63 av folkskolestadgan heter det: »Prästerskapet utöve en sorgfällig uppsikt i synnerhet över kristendomsundervisningen i distriktets skolor. Församlingens lärare böra för den skull, så ofta deras övriga ämbetsåligganden medgiva, besöka distriktets skolor, och, om de därvid finna anledning till anmärkning med hänsyn till förhållandena inom någon skola, sådant anmäla hos vederbörande skolråds ordförande eller distriktets folkskoleinspektör.»

*Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.  
(Forts.)*

Jag ber herrarna fästa uppmärksamheten vid den alldeles tydliga motsvarighet, som här föreligger mellan folkskolestadgan och stadgan för allmänna läroverken.

Vidare erinras om stadgandet i kyrkolagens pag. 24 § 3. »Biskoparna skola ock hava uppsikt med gymnasier och skolor, så ock ungdomens upptuktelse efter skolordningen» o. s. v.

»Med avseende på kommittéförslagets förhållande till dessa bestämmelser kan korteligen sägas, att detta förslag ej avser att medföra ändring av bestämmelsen i § 63 av folkskolestadgan samt att de ifrågakommande kyrkolagsstadgandena äro till sin giltighet oberoende av de olika skolornas och läroanstalternas administrativa ställning och redan av detta skäl ej beröras av kommitténs förslag.

Vad särskilt kristendomsundervisningen beträffar, har kommittén i det föregående hänvisat till förhållanden och anordningar, som synas böra även från kyrklig synpunkt tillfredsställande trygghet för att denna undervisning ej ställes utanför insiktsfull tillsyn.»

Ja, mina herrar, så talar denna kommitté. Den har haft att tillgå erfarenheterna från läroverksöverstyrelsen, och den utav folkundervisningskommittén ifrågasatta tillsynen över dessa skolor går säkerligen i vissa delar längre än eforernas går över de högre allmänna läroverken. Men i allt fall hör man här icke någon som helst fruktan uttalas för att kyrkans representanters inflytande skall, för att tala med utskottet, »utövas i strid med de grundsatser, som tillämpas utav överstyrelsen».

Utskottet har slutligen några ord på sjätte sidan om att biskoparnas övriga ämbetsgöromål torde lägga avsevärda hinder i vägen för ett mera intensivt utövande av eforernas befogenhet.

Detta skäl för utskottets förslag tyckes utskottet självt icke tillägga så synnerligen stor betydelse; och för min del får jag säga, att man lugnt kan vänta med att dra fram den synpunkten, tills de personer, det här gäller, själva klaga över, att deras

Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.  
(Forts.)

övriga ämbetsgöromål lägga hinder i vägen för ett behörigt utövande av eforatet.

Ja, jag skall inte uppehålla herrarna längre med att kritisera lagutskottets motivering. För övrigt finnes i den icke mer att kritisera, ty jag har tagit upp till bemötande var och en av de punkter, utskottet har kommit med. Summerar jag ned kritiken, kan jag icke komma till annat resultat, än att utskottets skäl för sitt slut äro mycket klena, men det är ju så, att när man vill en sak, så är det icke så noga med skälen.

Jag har emellertid ännu något att tillägga. Det är nämligen så, att vi ha alldeles positiva skäl emot det slut, som utskottet har kommit till. I detta hänseende måste jag erinra om, att denna fråga var uppe 1910 och då avstyrktes utav lagutskottet. Lagutskottet uttalade då, att eforatets nuvarande uppgift huvudsakligen var, dels att från närmare håll än som vore möjligt för den centrala överstyrelsen för de allmänna läroverken utöva en viss tillsyn av allmänna art över läroverken, dels ock att vara ett led i det samband och den samverkan, som ansetts böra äga rum mellan å ena sidan läroverkens verksamhet för ungdomens uppfostran och å andra sidan kyrkan såsom vårdarinna av statens religion. Och utskottet säger vidare att »även efter de förändrade förhållanden, som inträtt efter 1904 års läroverksreform, lär det icke kunna vara annat än till gagn för läroverken och de viktiga intressen, som där skola tillvaratagas, att någon myndighet finnes, som på nära håll har att följa deras verksamhet och som med sin sålunda förvärvade kännedom om dem i olika detaljer kan verka ledande och ingripande i fall av behov».

Ja, mina herrar, den syn på tingen, som har kommit till uttryck i detta uttalande, anser jag för min del vara alldeles riktig. En sak är läroverksöverstyrelsens ledning av läroverken, som utövas genom inspektion och rapporter och som inriktar sig på att få lämpliga planer för undervisningen, system och pedagogisk fulländning i undervisningen, så att den på det hela taget blir så givande för ungdomen som möjligt. Men en annan sak är, att läroverket bör inom den ort, där det verkar, också ha en sådan ställning som, om jag får begagna det uttrycket, ifrån social, ifrån samhällelig synpunkt är tillfredsställande, och det är verkligen icke ur vägen, att en uppsikt däröver finnes. Där ha eforaten en betydelsefull och välbehövlig uppgift att fylla.

Men så kommer det sista och kanske tyngst vägande skälet mot denna reform, och det är, att så länge vi ännu ha en statskyrka och så länge ännu icke kristendomsundervisningen är bannlyst ur våra allmänna läroverk, så länge kan det ej heller enligt min uppfattning gärna ifrågasättas att utsluta biskoparna, som ju äro kyrkans främsta målsmän, från allt inflytande på denna undervisning inom skolorna. Årets lagutskott har nu icke heller alldeles kunnat komma ifrån denna synpunkt. Det uttalar sig

på följande sätt i slutet av sitt utlåtande: »Avskaffandet av eforusämbetet innebär emellertid, enligt utskottets mening, icke ett slutligt avgörande av frågan om biskoparnas ställning till kristendomsundervisningen vid de allmänna läroverken. Även om eforusämbetet upphäves, låter det tänka sig, att biskopen fortfarande erhåller en viss rätt att följa denna undervisning.» Under vilken form detta kan och bör äga rum, skall göras till föremål för särskild undersökning.

*Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.*

(Forts.)

Att utskottet icke är så särdeles intresserat av eller har så synnerligen stora sympatier för biskoparnas inflytande på kristendomsundervisningen, höres på tonfallet i detta yttrande. »Man kan tänka sig», heter det, »att biskoparna nog kunna få en »viss rätt» härvidlag, men under »vilka former» det är möjligt att medgiva dem en dylik rätt, få vi sedan se till.» På ett annat sätt låter det i det betänkande av folkundervisningskommittén, som jag här förut omnämnt. Även den kommittén vill ha kristendomsundervisningen liksom all annan undervisning fullt och helt indragen under överstyrelsens inflytande och bestämmanderätt. »Det är otänkbart», säger kommittén, »att den centrala ledningen skulle kunna ställas utanför någon del eller gren av den undervisning, som i de underlydande anstalterna bedrives. Kommittén har därför icke ansett sig beträffande ämnet kristendoms-kunskap kunna föreslå någon i nämnda avseende avvikande ställning.» Men trots detta uttalar sig kommittén därefter sålunda: »Härmed skall icke vara sagt, att undervisningen i kristendoms-kunskap icke i vissa avseenden kan komma att påkalla åtgärder, vilka icke behöva ifrågasättas beträffande övriga ämnen. Detta betingas i främsta rummet av skolans förhållande till kyrkan och den omvårdnad om kristendomsundervisningen, som åligger denna senare, liksom ock av ämnets egen natur och den ställning ämnet måste intaga på grund därav, att det på ett helt annat sätt än andra läroämnen berör det personliga livet och därmed sammanhängande frågor.»

Det är min tro, mina herrar, att denna kommitté på ett bättre sätt träffat kärnpunkten i denna fråga, än vad lagutskottet gjort, och att denna kommitté visat bättre förståelse än utskottet för känslorna och stämningarna inom de vida kretsar av vårt folk, för vilka religionen ännu är någonting av värde. Att dessa kretsar förvisso icke skulle vilja, att läroverkens portar stängas för kyrkans främste representant inom stiftet, därom tror jag, mina herrar, att vi kunna vara fullt övertygade. Och vill man över huvud taget medgiva biskoparna-eforererna något slags inflytande på detta område, då vet jag verkligen icke, vad man har att anmärka mot det sätt, varpå det för närvarande utövas, och jag vet icke heller, vilka nya former utskottet önskar för en sådan medverkan.

Jag skall inskränka mig till vad jag nu sagt. Jag tror mig

Ang. upphö- ha visat, att utskottets skäl icke äro hållbara, och att det finnes  
 rande av positiva skäl emot den nu föreslagna reformen. Jag anser mig  
 biskops själv- därför böra yrka, att utskottets hemställan liksom den i ämnet  
 skrivna väckta motionen mätte av kammaren avslås.  
 eforussäll- ning.

(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Isaksson* och *Räf*.

Vidare yttrade:

Herr Widéu: Herr talman, mina herrar! Såsom den föregående talaren erinrade, är den nu föreliggande frågan icke någon ny fråga för kammaren. Den var nämligen, såsom han upplyste, före här i Riksdagen senast år 1910. Detta omnämnes även av utskottet, som meddelar, att en motion av alldeles liknande innebörd som förevarande det året bifölls av Andra kammaren med 100 röster mot 89. Det är väl att förmoda, att Andra kammaren nu intager samma ståndpunkt, som den då intog.

Jag vill nu för min del gärna medgiva, att den föreslagna reformen visserligen icke för mig ter sig såsom någon av de större reformerna, men den synes mig dock böra vidtagas såsom innebärande ett konsekvent fullföljande av den väg med avseende å ordnandet av överinseendet över de allmänna läroverken, som beträddes år 1904 och som först utstakades utav den av den föregående talaren och även av utskottet citerade 1882 års läroverkskommitté. Att den icke vidtogs när läroverksreformen år 1904 genomfördes, berodde på uteslutande praktiskt-politiska skäl.

Den föregående talaren nämnde, såsom jag nyss antydde, att redan 1882 års kommitté uttalat såsom sin mening, att biskoparnas självskrivna eforat borde borttagas; men han underlät att omnämna, vad jag nu vill erinra om, nämligen att kommittén tillika uttalade, att »konsistorier och eforusämbeten i de dåvarande läroverksstyrelserna ömsesidigt betingade varandra, så att om konsistoriernas befattning med läroverken upphörde, även biskoparnas självskrivna förmanskap för desamma måste försvinna».

Den föregående talaren sade, att utskottet icke anfört några som helst olägenheter som följd av det nuvarande tillståndet. Utskottet säger härom, att *även om* den nuvarande ordningen icke visat sig medföra några allvarligare olägenheter, kan man i alla fall *befara*, att dessa båda olika tillsynsmyndigheter kunna komma i strid med varandra om de grundsatser, efter vilka tillsynen skall utövas. Den ärade talaren påstod, att det inom utskottet icke alls varit tal om att några som helst olägenheter yppats av detta dubbla tillsynssystem. Jag får dock för min del säga, att så verkligen var händelsen. Jag vill erinra om något, som de, vilka voro med här i Riksdagen år 1906, nog torde påminna sig. Sagda år uppkom en ganska hetsig och obehaglig



strid med avseende å eforeernas ställning icke till de allmänna läroverken, utan till flickläroverken. Det sades, att denna strid emanerade från ett visst biskopligt håll; det är emellertid en sak, som jag icke känner till. Vad jag har anledning att tro är emellertid att om det än icke var biskoparna, som framkallade denna strid, det var just den omständigheten, att biskoparnas eforat fortfarande fanns kvar, som framkallade de divergenser, som då gjorde sig gällande här i Riksdagen i den punkten. Utskottet har nog således även i vad som hitintills förefallit icke saknat anledning att befara, att detta dubbla tillsynssystem skall kunna verka skadligt. Jag tror icke, att man behöver vara så särdeles förutseende för att kunna tänka sig, att fall av mycket värre slag än vad som hittills inträffat skulle kunna uppkomma, och det är väl då allt skäl att söka *förebygga* sådant. Det är också detta utskottet förmenar, att man nu borde göra.

Om det nu vore så, att biskoparnas eforat verkligen vore en institution, som vore nödig och fyllde ett verkligt behov, ett behov, som icke på annat sätt kunde fyllas, då vore det en helt annan sak. Men så är icke förhållandet. Det är ju, såsom utskottet framhållit, och icke ens den föregående talaren ville förneka, i själva verket icke någon särdeles stor makt, som man här tager ifrån biskoparna. Det synes mig därför, som om biskoparna själva icke borde ha så särdeles mycket emot, att dessa bestyr, som de i egenskap av eforus ha att ombesörja, avlastas dem. Dessa bestyr, som ju bland annat bestå i att bestämman tiden för termins början och slut, vara med vid avslutningar, reglera tiderna för gudstjänstbesök o. s. v., äro ju till en stor del saker, som med mindre omgång och utan så stort besvär gott skulle kunna överlämnas åt kollegierna eller vederbörande rektorer vid de allmänna läroverken. Vad åter tillsynen över dessa i allmänhet beträffar, är det säkerligen så, att den mycket bättre och effektivare utövas av överstyrelsen, vilken, såsom vi veta, skickar omkring sina ledamöter för att med vissa tidsrum inspektera de allmänna läroverken. Det är, som sagt, med all säkerhet mycket effektivare och även mycket mera rationellt, att på det sättet utöva tillsynen än att behålla denna gamla institution, som måste anses ha överlevat sig själv.

Den föregående talaren jämförde i detta avseende förhållandena vid de allmänna läroverken med förhållandena vid folkskolorna. Jag skulle för min del emellertid tro, att en sådan jämförelse icke har någon betydelse för avgörandet av den nu föreliggande frågan. Hur det kommer att gå med folkskolorna och deras ställning är något, som vi här icke ha att behandla, men vad de allmänna läroverken beträffar, så är ju deras sekularisering fastställd genom 1904 års läroverksreform, och det föreliggande innebär endast att taga steget fullt ut. Jag kan, som sagt, för min del icke finna, att frågan om folkskoleväsendets

Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.  
(Forts.)

Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.

(Forts.)

ordnande har den ringaste betydelse för avgörandet av denna fråga.

Den föregående ärade talaren uppehöll sig till slut vid biskoparnas förhållande till kristendomsundervisningen i de allmänna läroverken. Jag vill framhålla, vad även han erinrade om, nämligen att utskottet uttalar, att ett beslut i överensstämmelse med utskottets hemställan icke innebär ett avgörande av frågan om biskoparnas ställning till kristendomsundervisningen vid de allmänna läroverken, utan att man mycket väl kan tänka sig, att en tillsyn av dem i detta hänseende fortfarande skulle kunna existera, och utskottet har antytt, att den saken bör utredas. Nu antog den ärade talaren, att utskottet icke var så särdeles intresserat av den saken. Men hur kan den ärade talaren veta det? Och för övrigt är det väl icke på utskottets intresse för saken, som det här beror, utan på Kungl. Maj:ts, ty det är ju Kungl. Maj:t, som skall utreda frågan, och det kommer naturligtvis i väsentlig mån att bero på den ståndpunkt, som Kungl. Maj:t intager och de, åt vilka Kungl. Maj:t uppdrager att verkställa denna utredning. Jag får emellertid säga, att detta för mig personligen är en synnerligen viktig punkt och att jag var mycket intresserad av, att den skulle komma med, varför den ärade talarens förmodan om utskottets intresse för saken är åtminstone för mitt vidkommande fullkomligt ogrundad.

Jag vill för övrigt något reagera mot den ärade talarens påstående, att de kretsar, för vilka religionen är av något värde, skulle ställa sig ovilliga mot denna reform. Jag protesterar mot den ärade talarens anspråk på att själv uteslutande få anses såsom representant för dessa kretsar; även jag anser mig tillhöra dem, som äro intresserade för det religiösa, men jag anser icke dess mindre, att denna reform är på sin plats. Jag vågar påstå, att det verkligt religiösa intresset icke i ringaste mån har att känna sig ovilligt stämt mot den reform, som lagutskottet här tillstyrkt och som jag hoppas, att Andra kammaren måtte i dag uttala sig för.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nyström: Herr talman! Den föreliggande motionen tillhör en art av motioner, som i våra dagar och i denna kammare är ganska vanlig, motioner, som icke utgå från behovet eller nödvändigheten av att göra reformer, utan mera från principiella framtidssynpunkter. Det har, såsom den förste talaren uppvisade, framhållits i utskottets eget betänkande, att det eforat, som vi nu vilja avskaffa, icke hittills medfört några olägenheter. Men det är möjligt, säger man, att det i framtiden kan komma att medföra sådana. Jag ber, mina herrar, att få fråga: skola vi göra lagändringar efter den princip, att vi skola ändra allt, som i framtiden möjligtvis kan komma att medföra en eller annan

olägenhet; var skola vi då börja och var skola vi då sluta? Vilken punkt i vår författning eller i våra övriga administrativa lagar är utav den beskaffenhet, att man icke kan misstänka, att den i framtiden skall medföra några olägenheter? Att reformera efter denna linje är en orimlighet, och det är raka motsatsen mot vad grundlagarna ha menat, då de i ett fall föreskrivit, vad som för övrigt borde gälla i alla sådana fall, nämligen att reformen i fråga skall vara nödig och nyttig.

Att den här föreslagna reformen icke är nödig, det har, såsom jag nys antytt, medgivits så att säga från alla håll. Då är frågan: är den nyttig? Jag ber då att gent emot den förre talaren få göra några anmärkningar. Han påstod, att eforatet hade överlevat sig självt, att det sålunda nu kunde avskaffas såsom någonting obehövt.

Vad innebär eforatet? Jo, det innebär ju i huvudsak endast det, att biskopen är självskriven inspektor för de läroverk, som finnas i biskopsstaden och att han utnämner inspektorer för övriga allmänna läroverk i stiftet. Frågan är då, om dessa inspektorer utan men för skolväsendet kunna avskaffas. Jag vågar påstå, att det är absolut omöjligt. Det fordras, såsom den förste talaren anförde, en tillsyn på närmare håll, än vad överstyrelsen kan åstadkomma. Det fordras, antingen vi ha biskopar som inspektörer eller icke, någon som på nära håll övervakar undervisningen inom skolan. Om detta medgives — och i vår tid, då man håller så strängt på inspektioner, torde väl ingen vilja förneka det — då frågar jag, om det kan uppletas, åtminstone i våra smärre stiftsstäder, någon lämpligare än biskopen att utöva denna inspektion? I många, ja, i de flesta fall är han själv van vid undervisning, och han är sålunda mera inne i vad han har att göra som inspektor, än någon annan, som man i detta fall kan anlita inom staden; detta är åtminstone regel. Om vi tänka på de nuvarande biskoparna, ha icke mindre än fyra varit lektorer, flertalet ha varit lärare vid universiteten och äro således även förfarna i undervisningens konst. Det finnes dessutom några få som varken varit det ena eller andra, utan vunnit sina sporrar helt och hållet i kyrkans tjänst; men även dessa äro från sin verksamhet som präster väl förfarna med undervisningsväsendet. Det finns således ingen, som är lämpligare, i stiftsstaden åtminstone, än biskopen att handhava denna inspektion.

Biskopen har även att bestämma över denna inspektion i stiftets andra städer. Då biskoparna utöva denna sin rätt att utnämna inspektorer, så ha de i regel, såsom synes av statskalendern, varit tvungna att söka dessa personer inom respektive städers prästerskap, detta helt enkelt därför, att just där finnes den enda eller i varje fall den största sakkunskapen. Det är blott i några få fall, som man vänt sig till andra, såsom t. ex. då i en stad funnits en landshövding, som ansetts så intresserad

*Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforustäl-  
ning.  
(Forts.)*

*Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.*

(Forts.)

av hithörande saker och så pass kompetent på detta område, att man kunnat anförtro honom inspektoratet. Således, om vi avskaffa biskoparnas eforat, så få vi tillsätta några andra inspektorer över skolan.

Man kan ju då säga: om biskoparna äro så lämpliga, låt då överstyrelsen utnämna dem till inspektorer, men låt dem icke vara självskrivna. Visserligen, mina herrar, är detta möjligt, men man bör icke draga alltför stora växlar på människors medgörlighet. Om Riksdagen på de grunder, som stå omnämnda i motionen och betänkandet, förklarar biskoparna olämpliga att inneha sin nuvarande ställning gent emot skolan, tro herrarna då verkligen, att de skola vara böjda att av överstyrelsen mottaga ett värv, som Riksdagen förklarar dem sakna kompetens att sköta? Jag vet ju icke hur varje biskop ställer sig till den saken, men om jag vore biskop, nog skulle jag betacka mig för ett dylikt hedersuppdrag.

Behovet av en sådan inspektion på nära håll, som den förste talaren nämnde och som utskottet något vidlyftigare yttrat sig om, är också inom skolvärlden konstaterat. Det finns väl ingen lärare, som icke hört talas om något fall, då genom biskopens personliga ingripande t. ex. oenighet, som förefunnits inom ett lärarekollegium, har kunnat utjämnas, oegentligheter av ett eller annat slag utplånas o. s. v. Att detta kan ske lättare nu än under andra förhållanden, beror på den pondus i alla avseenden, som biskopsämbetet medför och som icke kan supponeras hos någon annan inspektor, än just den som vi nu ha, nämligen biskopen<sup>3</sup>. Det är en ganska viktig sak detta, ty om man tänker sig, att den ingripande och reglerande myndighet, som jag nu talar om, vore borta, och allt lämnades åt överstyrelsen, skulle en hel mängd saker komma att utredas och avgöras på pappersvägen, vilka nu kunna avgöras på personlig väg; och det är icke tu tal om, att icke den senare torde verka hastigare och bättre samt leda till färre oegentligheter än den s. k. pappersvägen.

Enligt min tanke är således denna föreslagna reform, såsom jag sökt visa genom några exempel, ingalunda nyttig; att den är nödig har, såsom nämnts, icke ens utskottet eller motionären kunnat påvisa. Visserligen ha både motionären och utskottet framdragit en sak, som ännu icke är berörd här, och det är, för att begagna motionärens uttryck, att en inspektion av biskoparna åtminstone i de profana ämnena icke är alltför sakkunnig och värdefull. Men jag vill fråga Er, mina herrar, om någon här i kammarren tror, att en inspektion av ett läroverksråd är i vetenskapligt avseende insiktsfullare än en inspektion av biskopen? Även ett läroverksråd behärskar dock blott ett ämne. Är han humanist, vad har då hans inspektion för sakligt värde beträffande de reala ämnena? Han kan visserligen få ett intryck av,

att den eller den läraren är duktig i sin undervisning, men det kan biskopen också få, liksom över huvud taget vilken bildad person som helst, som åhör en undervisning. Men i sak känner ett läroverksråd lika litet till andra ämnen än sitt eget, som biskopen känner till andra ämnen än sina egna. I det fallet är det ingen olikhet mellan dessa båda slags inspektioner ur nu anförda synpunkt.

Vidare säger motionären, att sedan vi fått överstyrelsen, så inspekteras våra skolor så ofta, att det icke behövs någon vidare inspektion. Detta hans uttalande tror jag beror på, att han icke riktigt vet, hur det förhåller sig med den saken. Jag vågar nästan påstå, att överstyrelsen icke inspekterat någon skola i Sveriges rike mer än en gång under de många år, som den nu fungerat. Jag kan nämna, att då jag för ett par år sedan av särskild anledning gjorde en undersökning i berörda avseende, hade överstyrelsen ännu icke hunnit med att inspektera alla skolor, och vad det läroverk beträffar, som jag själv tillhör, har det icke mer än en gång under alla dessa år blifvit föremål för inspektion från överstyrelsens sida. Läroverken äro många och överstyrelsen har en hel mängd andra uppdrag att fullgöra, vilket gör, att inspektioner icke komma att förrättas så ofta, som motionären tror. Vad alltså angår det skälet för att avskaffa den eforala inspektionen, är det icke hållbart. Den eforala inspektionen kan verkligen äga rum oftare, och efter den erfarenhet jag har från ett läroverk i en stiftsstad, där jag tjänstgjort 11 år, ägde även biskopens inspektion ofta rum. Vi hade besök av eforus åtminstone en gång i terminen; således även ur den synpunkten blir nog biskopens inspektion mera effektiv än överstyrelsens, låt vara, att överstyrelsens inspektion är grundligare, när den kommer.

Jag läste för några dagar sedan biskop Billings i Svensk Tidskrift offentliggjorda riksdagsintryck. Han yttrar där på ett ställe, att han funnit det lyckligt, att kyrkliga frågor så sällan förekomma till behandling här i Riksdagen, ty, säger han, i dessa frågor finnes det en och annan, som egentligen blott vill riva ner och smula sönder. Jag har en känsla av, att denna motion utgår just från detta strävande att riva ned och smula sönder det som kan återstå av kyrkans ställning till de allmänna läroverken. Det är så mycket märkvärdigare detta, som man på alla andra områden i undervisningsväsendet ännu icke velat avklippa sambandet mellan kyrkan och skolan. Våra statsuniversitet ha till prokanslerer biskopar, som i denna sin egenskap äro självskrivna. Våra allmänna läroverk hava till eforer biskoparna, likaledes självskrivna på detta område. Våra folkskolor hava till högsta styresmän ordförandena i skolråden, församlingarnas präster, likaledes självskrivna. Vad finnes det då för logik i att på detta enda område söka göra slut härpå? Att det icke finnes några

*Ang. upphö-  
rande av  
biskops självskrivna  
eforusställning.  
(Forts.)*

Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.  
(Forts.)

vägande skäl härför framgår bl. a. därav, att lagutskottets ärade ordförande, då han ville förorda detta utskottets förslag, huvudsakligen och i flera repriser erinrade kammaren om att den förut fattat ett sådant beslut, att förut sådana motioner varit väckta, att kammaren skulle vara konsekvent och även nu bifalla vad utskottet och motionären föreslagit. Denna art av konsekvens, som blott därför, att något gjorts förut, yrkar på att det även skall göras nu, skattar jag icke synnerligen högt. Jag tror, att det är riktigare att, om man icke har några bättre skäl, avvika från en gammal väg, om man tilläventyrs finner den vara oriktig.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det yrkande, som framställts av den förste talaren.

Herr Christiernson: Den siste ärade talaren förebrädde motionären, att anledningen till, att motionen framkommit, vore ett begär att riva ned utan hänsyn till, om det behövs någon nedrivning. Jag skulle nu kunna kvitta detta med att säga, att den siste ärade talaren i vissa frågor har ett begär att bevara, där för länge sedan ett sådant begär icke har något berättigande, och jag tror, att en dylik verksamhet, som man kunde kalla petrificerande, ändock får anses vara mera skadlig än att riva ned. Det kan väl ändå icke bestridas, att den institution, som här är i fråga, är satt på avskrivning. Jag tror, att icke ens en sådan riddare av den bestående ordningen som den föregående talaren skulle kunna förneka, att biskoparnas befogenhet med avseende på undervisningen, särskilt den högre undervisningen, är mera formell än reell, och att Riksdagen med inrättande av överstyrelsen har anvisat en väg, som leder till ett fullständigt borttagande av det biskopliga inflytandet över skolan. Att detta icke redan skett, torde kunna betecknas såsom varande i strid med de intentioner, som ligga bakom läroverksreformen. Att så icke skett, får väl också till en del tillskrivas det egyptiska mörker, som i politiskt hänseende under de gångna åren rått här i landet och hindrat utvecklingen, hindrat reformerna. Det bör således icke tagas till någon intäkt för, att man allt framgent skall bibehålla dylika rudimentära organ. Jag tror, att det är bäst att operera bort sådana, som det här är fråga om.

Det har anförts, att några av biskoparna hava varit lektorer, teologie lektorer. Ja, utan att på något sätt uttrycka någon värdnad för teologiska fakulteten — jag har tvärtom en viss värdnad för alla fakulteter — kan man väl ändå säga, att de teologie lektorerna i allmänhet icke äro beryktade för pedagogiska meriter, lika litet som det är pedagogiken som är avgörande, när det är fråga om utseende av biskopar. Det är nog andra synpunkter, som därvid göra sig gällande. Om därför några av biskoparna hava varit lektorer under någon kortare tid, tror jag icke, att detta överskyler det missförhållandet, att de

flesta av biskoparna som eforer sakna den kompetens, som särskilt i våra dagar är nödvändig för att utöva inspektion. Visserligen har herr Nyström pekat på biskoparna såsom synnerligen auktoritativa personer, men det var icke så mycket deras kunskaper, han hänsyftade på, utan deras samhällsställning. Det kunna vi emellertid vara ense om, utan att det är fråga om att riva ned så mycket, att en *dylik* auktoritativ ställning betyder mycket litet i våra dagar, och med den skepsis, som utmärker vår tids läroverkslärare, till och med teologerna, tror jag icke, att dessa vid en inspektion känna sig imponerade, om den inspekterande i brist på sakkunskap kan fylla tomrunnet med en biskopsfullmakt. Jag tror tvärtom, att det verkar i motsatt riktning. Det finnes ett gammalt ordspråk som säger: När var och en sin syssla sköter, så går det väl evad oss möter. Jag tror också att det går bäst för biskoparna, om de hålla sig utanför läroverken och icke blanda sig i deras görande och låtande. Jag vädjar till sunda förnuftet, som ju även kan i någon mån få vara avgörande i denna fråga. Om vi på något annat område, vilket som helst, skulle föreslå, att en person, som icke alls kan sägas på grund av sin ämbetsställning hava kompetens att utöva inspektion inom ett annat fack, skulle vara *självskriven* att utöva denna inspektion, då skulle nog till och med herr Nyström reagera, och jag förmodar, att han såsom ledamot i civilkommissionen mer än en gång funnit, att det dock är nödvändigt, att inspektion förrättas med sakkunskap och att icke den auktoritativa ställningen är det, som avgör saken. Gör den något, så gör den i detta fall ont i stället för gott.

Herr Nyström anförde såsom ett bland de skarpaste skäl han hade, att det ju är så vid universitetet, att biskopen skall tjänstgöra vid förfall för kanslern. Man hinner icke läsa alla motioner, i synnerhet icke motioner, som äro av ond natur, och jag misstänker, att herr Nyström också aktar sig därför. Det finnes emellertid en motion vid årets riksdag, som även söker reformera eller riva ned, som det heter, denna självskriften och varuti — i förbigående sagt, eftersom jag är motionären — framhålles, att den omständigheten, att man t. ex. är biskop i Lund, väl icke förutsätter, att man skall vara kompetent att utöva chefskapet över universitetet i Lund.

Vidare nämnde samme talare något om folkskolornas styrelse, nämligen att i dessa är prästen chef. Ja, han har varit det, men det är slut med detta, och det får väl betraktas icke som ett nedrivande utan som ett tecken till, i vilken riktning utvecklingen går. Jag vill icke alls här tala om mina känslor gent emot biskoparna; det hör icke hit, utan jag vill blott hålla mig till saken och säga, att undervisningen är ett och själavården något annat. Biskoparna äro prästerskapets förmän, och numera äro ju icke lektorer och adjunkter precis att anse såsom kyrkans

Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.  
(Forts.)

Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.

(Forts.)

tjänare, utan de hava en annan uppgift, och då tycker jag att man bör vara med om att låta biskoparna sköta sitt och låta överstyrelsen sköta sitt. Det är säkert, att detta åtminstone leder till bättre förhållanden än motsatsen, och jag skulle vilja gå så långt, att jag säger till dem, som mena, att biskoparnas befogenhet i detta avseende bör bibehållas, att det väl då också vore lämpligt, att överstyrelsen skulle vara något slags självskrivna inspektor över prästerskapet. Lika förnuftigt, som det numera är, att biskoparna på grund av sina kyrkliga ämbeten skola utöva tillsyn över läroverken, lika förnuftigt skulle det vara, att t. ex. läroverksråden skulle fara omkring och inspektera prästerskapet.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan, och när lagutskottets majoritet har gått med på att tillstyrka en skrivelse i motionens syfte, torde detta vara ett vittnesbörd om, att motionen icke är så samhällsomstörtande, som herr Nyström menar. Det ligger väl ändock någon god tanke i denna motion, ty lagutskottet eller åtminstone dess majoritet får väl icke anses vara samhällsomstörtande utan är kanhända i högre grad än till och med herr Nyström bevarare av bestående ordning.

Herr Kristensson: Jag hörde den ärade talaren på Stockholmsbanken påstå, att biskoparnas självskrivna ställning såsom eforer icke medför någon som helst olägenhet. Jag vill påminna den ärade talaren om att han så sent som för tre år sedan själv var med om att behandla en kungl. proposition, i vilken en konservativ ecklesiastikminister kände sig föranlåten att för Riksdagen framlägga ett förslag, där det påpekades, att olägenheter hade uppkommit vid utövandet av biskoparnas eforat. I denna Kungl. Maj:ts proposition — jag ber ännu en gång att få understryka, att den framlades av herr Hammarskjöld — står talat om att man ville förekomma det missförstånd, som kunde uppstå, och vidare understrykes ännu en gång undvikandet av det missförstånd, som uppkommer genom att vi hava dels biskoparna såsom eforer för statsunderstödda skolor och dels vid deras sida en läroverksöverstyrelse. Nu står på denna punkt kammare mot kammare allt sedan läroverksreformens genomförande. Andra kammaren har gått på den linjen, att institutionen i fråga skall avskaffas, och Första kammaren har yrkat på dess bibehållande. Därför kunde ju Kungl. Maj:t icke 1909 gå emot Första kammaren; det var helt naturligt. Men å andra sidan kan jag icke underlåta att påpeka, att det verkligen föreligger ett missförhållande i den nuvarande anordningen, och det är detta, jag velat hava antecknat till protokollet. Det förefaller mig egendomligt, att den ärade talaren, som själv var ledamot i särskilda utskottet nr 2 vid 1909 års riksdag, glömt denna sak.



Herr von Hofsten: Det vore tämligen meningslöst att med herr Christiernson diskutera frågan om biskoparnas auktoritet. Då herr Christiernson vädjar till sunda förnuftet, må sägas, att man i detta fall ock kan vara berättigad vädja till känslan. Jag tror och vågar påstå, att det stora flertalet av Sveriges befolkning önskar denna kontakt mellan å ena sidan biskoparna och kristendomen och å den andra sidan våra högre läroverk. Då man nu medger, att den biskoparna såsom eforer tillkommande befogenhet är så föga omfattande må det också vara tillbörligt, att en sådan kontakt mellan kyrka och undervisning fortfarande får finnas.

*Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.*  
(Forts.)

Herr Christiernsons, motionärens, ställning i denna fråga, liksom hans partis, är fullt konsekvent. De gå fram mot det mål, som de satt upp för sig. Men jag tycker ändå, att denna kammares största parti skulle ha någon känsla av, att här gäller det — även om lagutskottets ordförande framfört en annan synpunkt — den frågan, huruvida kyrkan och skolan skola helt åtskiljas. Det sägs, att biskoparnas befogenhet är så obetydlig; jag säger dock ännu en gång: Må det vara tillåtet, att denna kontakt mellan kyrkan och skolan fortfarande får finnas kvar.

Jag ber att få yrka avslag på motionen och utskottets hemställan.

Herr Olsson i Berg: Motionären söker i sin motion att bagatellisera de ärenden, som eforus har att behandla. Jag kan ingalunda följa motionären i denna hans tankegång. Jag anser tvärtom det vara ganska viktiga och maktpåliggande ärenden, som eforus har att handlägga. Särskilt gäller detta beträffande överinseendet rörande det sätt, på vilket kristendomsundervisningen handhaves vid de allmänna läroverken i stiftet, samt de yttranden och förslag, som eforus har att avgiva vid tillsättning av kristendomslärare.

Motionären säger i sin motion, att biskoparnas kvalifikationer med hänsyn till pedagogisk och profan utbildning icke äro ägnade att göra denna inspektion i de profana ämnena alltför sakkunnig och värdefull. Jag har icke så låga tankar om Sveriges biskopar. Det sättes ingalunda små krav och fordringar på dem, som vid val till biskop uppsättas på förslag härtill. De väljande se noga efter, att de få lärda och väl kvalificerade män, och Kungl. Maj:t granskar säkert väl efter både kvalifikationer och meriter före utnämningen. Enligt mitt förmenande blir ingen utnämnd till biskop, som icke har de nödiga förutsättningarna för utövandet av eforusmyndigheten, åtminstone i de flesta fall bättre, än om denna förflyttades på andra personer. Och beträffande biskoparnas kompetens såsom inspektörer för kristendomsundervisningen, så äro de nog i full besittning härav och säkert

*Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.*

är, att denna inspektion är lagd i goda händer, ja i allmänhet i de bästa händer, då den är anförtrodd åt biskoparna.

Säkert är ock, att de flesta av dem besinna mycket väl det stora ansvar, som i detta fall vilar på dem, och i allmänhet visa de även häruti, att de äro goda överherdar och föreståndare, då de på ett mycket hedrande sätt handhava sitt ansvarsfulla värv.

(Forts.)

I olikhet med motionären och utskottet anser jag därför eforusinstitutionen vara långt ifrån överflödig, utan tvärtom mycket behöflig. Utskottet säger: Även om några allvarligare olägenheter av detta dubbla tillsyningsystem hittills icke framträtt, ligger dock häri, enligt utskottets mening, en fara för framtiden, som bör undvikas.

Här har ju ej kunnat pekats på några skedda olägenheter. Det föreligger således inga bärande skäl för avskaffandet.

Vidare säger utskottet: »Avskaffandet av eforusämbetet innebär emellertid, enligt utskottets mening, icke ett slutligt avgörande av frågan om biskoparnas ställning till kristendomsundervisningen vid de allmänna läroverken. Även om eforusämbetet upphäves, låter det tänka sig, att biskopen fortfarande erhåller en viss rätt att följa denna undervisning. Frågan, huruvida och under vilka former detta kunde och borde äga rum, vilken fråga jämväl sammanhänger med andra spörsmål rörande denna undervisning, torde alltså i samband med spörsmålet om eforatets borttagande även böra komma under överbäggande.» Detta vore enligt min mening att lämna denna viktiga sak vind för våg. Det kunde då lätt bli en helt annan person, som vore mindre passande än biskopen till att följa kristendomsundervisningen.

Herr talman, jag ber att få yrka avslag å såväl motionen som utskottets förslag och bifall till reservationen.

Herr Pettersson i Södertälje: En av de föregående talarna, herr von Hofsten, ansåg, att ett bifall till motionen skulle såra deras känslor, som önskade, att kontakten mellan kristendomsundervisningen och biskoparna å ena sidan och de allmänna läroverken å andra sidan skulle fortfa. Jag tror, att de, som hysa en sådan önskan, hava alla skäl att känna sig fullkomligt lugna och oberörda av denna fråga, ty, såsom lagutskottets ordförande redan påvisat, innebär ett bifall till det förslag, som här väckts, icke att kristendomsundervisningen skall avskaffas vid de allmänna läroverken eller att biskoparna skola berövas möjlighet att övertaka och följa med denna undervisning. Det står alldeles tydligt i betänkandet: »Avskaffandet av eforusämbetet innebär emellertid, enligt utskottets mening, icke ett slutligt avgörande av frågan om biskoparnas ställning till kristendomsundervisningen vid de allmänna läroverken. Även om eforusämbetet upphäves, låter det tänka sig, att biskopen fortfarande erhåller en viss rätt att följa denna undervisning.» Det är således, enligt mitt för-

menande, alldeles onödiga farhågor, som den ärade talaren framfört med detta tal om känslor, som skulle såras av ett bifall till motionen.

En annan ärad talare, herr Nyström, sökte göra gällande, att denna motion icke utgår från ett verkligt behov. Mot denne talare ber jag att få erinra om, att redan 1882 års läroverkskommitté uttalade det omdöme, att eforusämbetet såsom läroverksstyrelse företedde åtskilliga icke oväsentliga brister, som redan under dåvarande förhållanden voro förtjänta av den största uppmärksamhet. Redan 1882 kunde man således konstatera ett behov av en reform på detta område, och detta behov, det få vi väl vara ense om, har endast delvis blivit tillgodosett genom 1904 års läroverksreform. Sedan vi nu erhållit en gemensam överstyrelse för läroverken, kan man väl icke förneka behoven av att denna överstyrelse får på sitt ansvar taga hela ledningen av läroverken, så att denna ledning kan bli enhetlig. Slutligen kan man väl icke heller alldeles förneka behovet av att biskoparna få helt och hållet ägna sin tid åt vad som är deras egentliga kall. Detta är ett önskemål, som icke alldeles får förbises, från vilken sida man än ser saken. Det är sålunda lätt att påvisa, att det föreligger ett behov av en ändring på detta område, låt vara, att det finns andra viktigare behov än detta.

Så sade herr Nyström, att om vi avskaffa biskoparna såsom eforer, måste vi tillskapa några andra. Jag tror, att detta är ett misstag, ty vi ha redan överstyrelsen. Överstyrelsen utövar inspektion, och den ärade talaren medgav själv, att när överstyrelsen inspekterar, är denna inspektion mycket grundligare än den inspektion, som biskoparna verkställa. Det synes mig, att ett sådant medgivande innebär det bästa beviset för, att avskaffandet av biskoparnas eforusmyndighet icke skulle medföra behov av att inrätta några andra inspektörer i deras ställe.

Den sistnämnde talaren sade också, att en sådan pondus, som den biskoparna äga, icke kunde förutsättas hos någon annan inspektör. Jag tror, att detta är ett ganska stort misstag, ty en inspektors pondus beror väl i främsta rummet på den sakkunskap och erfarenhet, som han äger på det område, han inspekterar. Jag får därför för min del förklara, att om jag vore lärare, skulle jag tillerkänna exempelvis en så framstående skolman som herr Nyström mycket större pondus såsom inspektör än någon biskop.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Starbäck: Det var att vänta, att debatten i denna fråga skulle få ganska väsentligt innehåll från den synpunkten, som ett par talare här velat framhålla, nämligen den rent religiösa synpunkten. Jag tänker icke alls giva mig in på dessa

*Ang. upphörande av biskops självskrivna eforusställning.*

(Forts.)

Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.  
(Forts.)

synpunkters berättigande. Jag vill endast i förbigående säga, att det vore väl ändå högst märkvärdigt, om de ärade talarnas förhågor skulle ha någon verklig grund, om verkligen vårt folks religiösa behov skulle såsom grundval behöva denna lilla återstod av biskoparnas inflytande på de högre allmänna läroverken. Då är det bra illa ställt med möjligheten att bevara vårt folks religiösa behov.

Nej, jag har endast velat säga några ord, emedan jag anser det riktigt, att i denna fråga den ene lektorn får tala om sina erfarenheter lika väl som den andre, i synnerhet som de äro rätt olika. Det kan hända, att den mycket starka känsla av veneration eller respekt för biskoparna och eforusinstitutionen, som framlyste ur herr Nyströms anförande, beror på, att hans forskningsområde är ett helt annat än mitt, eller, rättare sagt, det är möjligt, att den omständigheten, att jag icke kan dela hans uppfattning, kan bero på detta. Men det är i alla fall — herr von Hofsten får ursäktas — alltid mycket svårt att tala om känslor här i Riksdagen. Man har icke lätt att komma till något fruktbarande resultat, ifall man söker få fram resultat genom att vädja till våra känslor. Nej, låtom oss föra denna fråga in på verklighetens grund och undersöka sakens realitet. Det är detta, som herr Nyström gjort, ehuru hans starka känslor för biskoparnas betydelse varit mycket bestämmande för hans synpunkter. Hur har det nu emellertid ställt sig för en lektor eller annan lärare, som haft den stora förmånen att tjänstgöra i en stiftsstad, där det är ett jämförelsevis kort avstånd mellan läroverket och ärkebiskopshuset? Ja, jag får säga det, att när jag själv tjänstgjort i en stiftsstad, har jag aldrig haft någon känsla av att biskopens närvaro i staden eller ställning såsom eforus inverkat på min uppfattning av mitt ansvarsfulla kall som ungdomens lärare och uppfostrare. Jag får säga, att skulle det vara förhållandet, som herr Nyström lät framlysa, att Sveriges lärarkår måste, för att kunna fylla sitt maktpåliggande värv, ha känslet av att över den står biskoparnas auktoritet, då vore det mycket illa ställt med den. Ja, herr Nyström sade något dylikt.

Han påstod nämligen bestämt, att läroverken behöfde en inspektion på nära håll, emedan läroverksråden icke hinna med överallt. Jag menar, att skolan sköter sig själv utan någon inspektor på nära håll. Denna inspektor på nära håll, vad betydelse har den utanför stiftstäderna? Det förekommer ju så ytterst sällan, att eforus har tid att komma och göra en effektiv inspektion. Som herrarna kanske påminna sig, fälde en biskop i ett herdabrev ett yttrande, att han skulle skatta den dag lycklig, då biskoparna bleve befriade från att vara eforer. Han menade, att detta tog bort så mycken tid från deras egentliga arbete. De ha icke tid att besöka läroverken i sina egna stift. Att de besöka läroverken i sin stiftsstad, är en sak för sig. Jag tror, att under-

visningen i Gävle och Hudiksvall icke är så särdeles mycket underlägsen undervisningen i Uppsala. Det kan vara olika i olika ämnen. I somliga ämnen kan nog undervisningen till och med vara bättre i det lilla Hudiksvall, beroende på att det där i dessa ämnen kan finnas erfarna, ordinarie lärare, under det att i samma ämnen det t. ex. kan vara mera oerfarna, vikarierande lärare vid det andra läroverket.

*Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.*

(Forts.)

För övrigt nämnde herr Nyström att biskoparna ersättas utanför stiftsstaderna av inspektorer. Dessa få då naturligtvis på något mystiskt sätt, förmodar jag, den biskopliga kraften, i och med det att de blivit utnämnda, över sig utgjuten. Ja, det kan ju hända. I Hudiksvall var det en tid en överste, som var inspektor, och i Gävle var det landshövdingen, som visserligen sedan såsom medlem av den Lindmanska regeringen fick betyg på att han tillhörde den rena evangeliska läran. Jag vet icke, att vare sig översten eller landshövdingen, därför att de utnämns till inspektorer av biskopen, framträdde såsom särskilda vårdare av ungdomens uppfostran vare sig på det ena eller andra sättet. Och någon inspektion från deras håll, eller över huvud taget någon inspektion av de av biskoparna tillsatta inspektorer, hörde man aldrig talas om. Jag åtminstone har icke hört talas om att inspektorer bevisat någon lektion. Realiter, om man ser på saken sådan den är, så är denna inspektion någonting, som är kvar på papperet sedan gångna tider, då den helt naturligt till följd av sambandet mellan kyrkan och skolan måste finnas.

För övrigt måste jag, då herr Nyström påstår, att denna motion tillhör de reformer, som ligga på önskemålens område, säga, att det är icke så märkvärdigt, då vi i alla reformfrågor ha en rätt läröräk erfarenhet, allt sedan vårt representationskick genomfördes, att det måste börjas i tid, tack vare att Första kammaren slår ihjäl alla reformer. Det måste nötas och nötas och nötas, gutta cavat lapidem — — —. Herr Christierson och hans liktänkande torde till och med en gång kunna komma att inverka på Första kammarens klippställning i den riktning, vari denna motion går, ehuru det för närvarande ser tröstlöst ut, det medges.

När i alla fall herr Nyström och hans liktänkande framträdde med denna mycket starka omsorg om biskoparnas inflytande över ungdomens uppfostran, varför ha de icke genomfört sin tanke konsekvent, icke nu men förr, då det fanns rätt stora utsikter att få igenom en sådan reform, nämligen att utöka biskoparnas eforat exempelvis även över de tekniska läroverken? De tekniska elementarskolorna äro ju egentligen en specialisering av gymnasium, där de reala ämnena läsas. Aldrig har jag hört någon känna sig förskrämd över de unga männen, som skola ut i det praktiska livet eller till tekniska högskolan och andra områden,

Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.  
(Forts.)

aldrig har jag hört någon känna sig förskrämd, säger jag, över deras framtid, därför att de icke haft en biskop till eforus för sitt läroverk. Jag ser, att herrarna tycka, att det är löjligt att komma in på en sådan jämförelse, men jag vill säga, att när man har en så stark tro på kraften hos eforusämbetet, borde man sett till, att eforusämbetet fått sprida sin välsignelse till alla läroverk och icke endast över somliga.

Ja, herr talman, jag skall icke upptaga tiden längre, men om man ser på saken sådan den gestaltar sig i verkligheten, måste man säga, att biskoparna såsom eforer icke kunna anses hava någon betydelse för de allmänna läroverken. Man är — jag vill än en gång stryka under detta — rädd för att biskoparna icke skola få behålla sitt inflytande över kristendomsundervisningen. Ja, det lägger ju kammaren i Kungl. Maj:ts hand, och det kan väl bli tid att resonera om den saken, när man får utredningen från Kungl. Maj:t. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Räf: Herr talman! Jag skall be att få yrka avslag på lagutskottets hemställan, och jag gör det förnämligast av det skälet, att lagutskottet icke uppvisat en enda svårighet av de nuvarande förhållandena. Den förste ärade talaren anförde det samma, och lagutskottets ordförande har också sökt att förringa detta den förste ärade talarens uttalande, men måste likväl erkänna, att det var riktigt. Det var endast i fråga om ett flickläroverk, som svårigheter framträtt, men i avseende på statens elementarläroverk i övrigt hade inga svårigheter framträtt. Nu har man sagt det, att överstyrelsens inspektioner skulle vara lika effektiva som någon eforus' inspektion, men å andra sidan måste man erkänna, att det är högst sällan, som överstyrelsen låter inspektera läroverken. Och det bör väl ligga i öppen dager, att det är vida lättare för biskoparna att i resp. stiftsstäder verkställa denna inspektion och för deras kyrkoherdar i övriga städer. Det bör väl för vilken människa som helst vara lika lätt att inse som att två gånger två är fyra.

Nu har man vidare sagt, att denna reforms — om den nu skall kallas för en reform — genomförande icke skulle hava någon som helst betydelse för de religiösa i vårt land. Den tonen anslår man ständigt och ständigt och ständigt, så snart det gäller att äta på det band, som man tydligtvis lägger sig all vinning om att avslita snarast möjligt. Det är verkligen förvånande, huru väl denna tendens omfattas av till och med rätt så många, som annars verkligen intressera sig för kristendomen, kanske mer än för något annat spörsmål. Männe det är lättrogenhet härvidlag, som är det avgörande, eller skola verkligen partibanden vara så till den grad starka, att man till och med i fråga om våra viktigaste angelägenheter låter dessa vara besrämmande före

det nu anförda? Emellertid är det icke på det sättet, säga vad man vill, att saken är likgiltig för de religiösa, de kristligt intresserade i vårt land. Om herrarna vilja slå upp läroverkslitteraturen och titta en smula i de läroböcker, som för närvarande utgivas av läroverkslärare i många fall, skola herrarna få se, att kristendomen står högst allvarligt på spel. Även i rätt många som kunna kallas bättre läroböcker kan man i detta avseende finna antydningar, som visst förtjäna att lägga märke till. Jag tror också, att om herrarna besvara sig med att genomläsa både kyrkomötets protokoll i vissa fall och även några av Andra kammarens protokoll, när denna och liknande frågor varit före, herrarna skola finna även i dessa protokoll en del uttalanden, som visa, att ganska goda skäl givas för att läroverken i avseende å kristendomsundervisningen böra hava en mycket sträng inspektion. Jag föreställer mig, att här i likhet med mig finnes mången far, som har sina barn i läroverk i den ena eller andra staden och som har gjort samma erfarenhet härvidlag som jag understundom har gjort. Däri hava vi också en grundad anledning att söka bibehålla den av kyrkan, kan jag säga, nu omhändertagda inspektionen i avseende på kristendomsundervisningen. Det händer, att barnet kommer hem från elementarläroverket och meddelar sin far, då denne vid middagen till äventyrs tar fram den gamla goda boken bibeln och läser en berättelse, att den berättelsen har hans lärare i skolan sagt är bara en saga, och vad tjänar det till att traktera familjen med sådana saker? Då fadern till äventyrs läser berättelsen om Petrus' — vågar jag uttala det? — gående på vattnet, så upplyser sonen, att den saken får man icke längre tro på, ty hans lärare har sagt, att det är en saga, som man kan inbilla vilken sjäare som helst men icke bildat folk; det är möjligen lämpligt för små barn att tro på, men icke för större barn att sätta sin förtröstan till.

Jag menar således, att då saken icke har av utskottet visats vara alldeles nödig med hänsyn till nuvarande svårigheter och då behovet av inspektion är så trängande som jag tror mig veta att det är och vari jag tror att flera med mig måste instämma, kan jag, som sagt, herr talman, icke yrka annat än bestämt avslag på lagutskottets hemställan.

Herr Byström: Mina herrar! När det varit fråga om någon reform i kyrkligt avseende, den må ha föreslagits av personer, tillhörande ett långt gående vänsterparti eller sådana, som tillhört frikyrkliga riktningar — och bland de senare har jag ju framburit några motioner här i kammaren — ha statskyrkovännerna oftast fört en diskussion, som varit nästan ordagrant lika med den, som förts här i dag. Så var det, då det var fråga om att göra vissa jämkningar med hänsyn till rätten att deltaga i kyrkostämman. En dissenter har nu som bekant ingen rätt att

*Ang. upphörande av biskops självskrivna eforusställning.*

(Forts.)

Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.

(Forts.)

deltaga i kyrkostämman, ehuru nära nog övertvägande antalet av de ämnen eller ärenden, som av densamma behandlas, äro av rent allmän art. När förslag förelegat om, att dissenters skulle kunna få deltaga i behandling av ärenden, som rörde skolorna eller i en del ekonomiska frågor av kommunal natur, ha de, som varit emot sådana reformer, trätt fram och sagt: nej, detta skulle vara att lossa på de nuvarande banden och anordningarna och riva ned kyrkan. Sammalunda har man talat, när det varit fråga om att införa lättnader med hänsyn till dissenters skattskyldighet till statskyrkan. Man har sagt, att om man ginge med på en sådan reform, skulle detta vara att öppna en ventil, som vore nog så farlig, och det skulle gå på tok med statskyrkan. På samma sätt har det varit, när motioner förevarit, som gällt utträde ur statskyrkan. Då har man likaledes ansett, att öppna vi på denna glugg, så blir det alldeles på tok. Så var det också när vi år efter år höllo på med civiläktenskapsfrågan.

Man skulle kunna räkna upp flera andra frågor, som blivit behandlade på samma sätt. Så är det också nu, då man har före denna fråga, som gäller den lilla självskrivna myndighet, som biskoparna ha över skolorna. Och dock borde man inse, att utvecklingen går i den riktningen, att biskoparna måste bereda sig på att lämna även denna lilla rätt. För min del tror jag icke, att världen går omkull, om man går med på den lilla ifrågasatta reformen. Jag tror icke heller, att detta förslag skulle kunna riva ned statskyrkan. Jag kan för min del icke inse, att det ligger någon fara i, att man jämkar något på denna gamla och, som somliga sagt, något föråldrade institution.

Man har frågat: kan man uppleta någon bättre inspektion än denna, som utövas av biskoparna? Ja, detta kan man verkligen sätta i fråga. Visserligen äro somliga biskopar utomordentligt duktiga och väl skickade för uppdraget, men jag är icke säker på, att detta är förhållandet med alla. Jag är heller icke så säker på, att alla prästerna inom ett eller annat distrikt eller stift alltid äro av den mening, att deras stiftschef är den lämpligaste att vara högsta väktaren över religionsundervisningen.

En talare har framhållit, att om man går med på detta förslag, som nu är i fråga, så kunde det inträffa, att man för inspektionen över skolorna — och nu för tiden önskar man ju erhålla inspektion över många skilda verksamhetsområden — finge en person, som vore från utbildningssynpunkt humanist. Ja, vore då detta så farligt? Kan man icke tänka sig, att det finnes humanister, som äro lika varmt religiösa och kristligt sinnade som någonsin en biskop? Jag tror, att även de, som äro motståndare till denna lilla reform, skola kunna, om de vilja se efter, finna någon, vore han än en humanist, som kan jämföras med en del av dem, som nu sitta på sina biskopsstolar.

En talare anförde, att biskop Billing yttrat några beaktans-



värda ord och uttalat den meningen, att det är väl om så få religiösa eller kyrkliga frågor som möjligt behandlas i Riksdagen. Ja, jag tillhör dem, som mycket respektera vad biskop Billing yttrar, och i synnerhet respekterar jag de ord, som här citerats. Jag tycker, att det är klokskapens ord. Sällan äro diskussioner här så litet tilltalande, som när frågor behandlas, som tangera eller angå det kristliga området, särskilt en del av dessa frågor. Men, mina herrar, vägen att komma ut ur detta är att gå med dem, som anse bäst att skilja kyrkan från staten eller staten från kyrkan i den meningen, att statskyrkan upphäves. Kyrkan blir nog därmed bäst betjänad och staten behöver ej lida därpå eller bli, som somliga tyckas mena, okristlig. Till dem som hysa denna åsikt hör ju ock en sådan kyrkoledare som t. ex. lektor Waldenström, vilken ganska länge och energiskt arbetat för denna sak, upphävandet av statskyrkan. Förrän detta skett skall ingen tänka sig, att de religiösa frågorna skola avlägsnas från Riksdagens behandling. Så länge flertalet av oss äro statskyrkomedlemmar, medlemmar just av den organisation, som det här är fråga om, kunna vi vara vissa på, att dessa frågor skola komma hit gång efter annan för att här diskuteras.

Det var en talare, som tyckte, att lagutskottets skäl icke voro så starka. Jag skulle vilja säga, att de skäl, som anförts mot lagutskottets yrkande, icke heller varit så synnerligen bärande. Det har visserligen varit skäl, som vederbörande talare ansett goda, det förstår jag, men de ha i alla fall icke förefallit mig bärande.

Vilket nu än motivet må hava varit hos dem, som väckt motionen eller hos dem, som yttrat sig i kammaren, något varom jag icke vill uttala mig, kan jag för min egen del icke finna det riktigt att motverka ett lämpligt beslut. Jag kan ej heller draga ett likhetstecken mellan statskyrka och kristendom såsom somliga tyckas vilja göra. Jag tror, att kristendomen kan bevaras och frodas i ett land utan statskyrka lika väl som i ett land med statskyrka. Och jag är även nu av samma mening som förra gången denna fråga var på tal, att det vore ingen fara för kristendomen, om icke endast denna reform utan även en del andra antydda reformer genomfördes, ja, icke ens om själva statskyrkosystemet upphävdes här i landet.

Jag anser sålunda, att skäl tala för att man nu går med på denna reform. Det gäller ju nu också blott att överlämna frågan till Kungl. Maj:t, som bör vara skickad att utreda och bedöma den, åtminstone lika väl skickad som en del talare här i riksdagen. Jag menar därför, att vi kunna gå med på det förslag, som lagutskottet framburit, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Olsson i See: Jag hade egentligen icke tänkt be-

*Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.*  
(Forts.)

Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.

(Forts.)

gära ordet efter det utmärkta anförande, som hölls av utskottets ordförande, men jag blev direkt uppfordrad därtill av en föregående talare på Smålandsbänken, som uttryckte sin förundran över, att personer, vilka han visste voro varmt intresserade för kristendomen, ja, som han uttryckte sig, voro mera varmt intresserade därför än för något annat, att sådana personer kunde vara med om föreliggande hemställan av utskottet. Vem han då syftade på vet jag icke, men jag förmodar, att jag icke tar så alldeles miste, om jag tror, att även jag skulle få inrangeras bland dem han sålunda åsyftat. Jag vill då erkänna, att jag är varmt intresserad av kristendomen, men jag tror icke, att kristendomens vara eller icke vara eller den goda kristendomsundervisningens vara eller icke vara hänger på, huruvida de nuvarande biskoparna ha inspektionsrätt över läroverken eller ej. Visserligen framdrog samme talare skildringar, huru kristendomsundervisningen i vissa fall bedrives inom läroverken, och sade, att den icke var sådan som han önskade. I detta fall får även jag instämma med honom, att kristendomsundervisningen nog icke alltid är sådan, jag önskar att den borde vara. Men märk väl, en sådan kristendomsundervisning finnes nu i läroverken, *oaktat* vi ha biskoparna som övervaka densamma och äro inspektörer. Således synes det mig som om de, även om de vore kompetenta, icke skulle ha makt att utöva inspektionen så, att kristendomsundervisningen blir sådan, som åtminstone en del önska, att den borde vara. Men för min del tror jag, att detta beror på andra förhållanden. Frågan har ju ställts så, att det egentligen skulle komma an på huruvida biskoparna skola ha inspektionsrätt över kristendomsundervisningen eller ej. Men vi ha i utskottets utlåtande uttalat, att den frågan icke är löst; på vilket sätt den kommer att lösas är ej sagt. För min del vill jag framhålla, att om samma talare möjligen skulle ha åsyftat, att det varit partiband som gjort, att man intagit denna ställning till förevarande fråga, det i stället varit sakskalet, som gjort att åtminstone jag för min del gått med på förslaget. Jag har åtskilliga erfarenheter, som göra, att jag icke funnit lämpligt eller önskvärt, att biskoparnas inflytande på kristendomsundervisningen förblir sådant det för närvarande är.

Av såväl dessa som flera andra skäl skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Bosson*.

Herr Räf: Jag vill, herr talman, endast omedelbart konstatera, att jag ingalunda adresserat mig till dem, som tagit del i beslutet rörande förevarande utskottsutlåtande, och då protokollet framlägges, skall också herr Olsson i See finna, att jag så icke gjort i det uttryck, varpå han syftade. För övrigt hade det varit lika intressant, om vi i de sista anförandena hade fått

höra de sakskal, varpå talaren stödde sin uppfattning, som det var intressant att höra, vad de i övrigt hade att säga.

Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.

(Forts.)

Herr Modig: Herr talman! Då den siste talaren ville göra sig till särskild tolk för det religiösa folket och dem, som ha hjärta för religionsundervisningen vid våra läroverk, så ber jag att få säga, att jag räknar mig till samma grupp. Jag vill då uttala den tanken, att jag tror att det förslag, det här gäller, icke innebär den fara, som herr Räf särskilt framhöll. Herr Räf skildrade på ett ganska bjärt sätt, hurudana förhållandena för närvarande äro inom läroverken och huru det kan te sig, då sonen kommer hem och fadern tar fram den gamla bibeln och sonen säger, att den innehåller sagor. Detta visar enligt min uppfattning, hurdan ställningen redan nu är, *trots* det vi ha dessa eforer, som övervaka religionsundervisningen. För min del tror jag, att denna reform icke innebär den ringaste fara utan tvärtom. Jag vågar hysa den förhoppningen, att förhållandena därigenom skola bliva minst lika bra som de för närvarande äro. Utskottet säger nämligen så här:

»Avskaffandet av eforusämbetet innebär emellertid, enligt utskottets mening, icke ett slutligt avgörande av frågan om biskoparnes ställning till kristendomsundervisningen vid de allmänna läroverken. Även om eforusämbetet upphäves, låter det tänka sig, att biskopen fortfarande erhåller en viss rätt att följa denna undervisning.»

Härav tyckes det tydligt framgå, att man icke behöver frukta för den sak, som särskilt här framhållits såsom betänkelig, och vi få väl ha den förhoppningen, att Kungl. Maj:t, när den frågan tages under övervägande, skall taga även *den* saken under omprövning.

Vidare sade herr von Hofsten, att den stora massan av vårt folk skulle särskilt vara för, att frågan bibehölles vid status quo. Det förefaller mig vara svårt för herr von Hofsten att uttala en sådan bestämd övertygelse härutinnan, då den stora mängden av vårt folk knappast har en aning om, att biskoparna äro eforer vid läroverken. Jag tror näppeligen, att folket i allmänhet fäster sig alls vid denna fråga.

Jag skall icke upptaga tiden längre. Jag har endast sagt detta, därför att jag velat framhålla, att det även finnes religiösa personer, som anse sig kunna biträda utskottets hemställan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hallén: Herr talman! Ehuru jag anser det olämpligt att ägna så lång tid åt ett så bagatellartat ämne, skall jag ändock, med anledning av ett yttrande av herr Räf, anhålla om kammarens ursäkt, att jag tager dess tid i anspråk ett par tre minuter.

Ang. upphö-  
rande av  
biskops själv-  
skrivna  
eforusställ-  
ning.  
(Forts.)

Herr Räf nämnde i en passus av sitt anförande, att om man ser efter, vilka läroböcker som användas vid undervisningen i skolorna, man blir betänksam över att finna, att det är så illa ställt med kristendomsundervisningen; och ett sådant yttrande skall man verkligen få höra från herr Räf! Just i dessa dagar hava vi all anledning att rikta en viss uppmärksamhet på den frågan, när vi tänka på, vad som presterats av en av vårt lands biskopar just i en av hans läroböcker. Jag syftar på det som hela kammaren har sig bekant, nämligen den grova karrikyt av en av våra stora tidsrörelser, som förekommit i en av de dogmatiska läroböcker, som användas vid vissa allmänna läroverk. Det finnes väl ingen i denna kammare, som icke måste erkänna, att den skildring som där framkommit är, som sagt, en grov karrikyt och vittnande om så grov både social okunnighet och ovilja, att den utgör något synnerligen beklagligt såväl för författaren själv som — man måste också säga — för den institution, som han representerar. Det är enligt min uppfattning ett bevis för att ännu till dags vårt lands biskopar äro olämpliga att erhålla ett förtroendeuppdrag av så social natur, som det här ifrågavarande verkligen är. Just den omständigheten att de icke utgå ur en valmanskår, som representerar folket självt, utan ur en synnerligen liten del av folket, nämligen prästerna själva, gör, att man alltid måste räkna med den risken, att de ingalunda alltid stå i kontakt med tidens eget tänkande; och det är denna omständighet, herr Räf, som gör att denna kammares vänster är så pass enig om att flytta biskoparna bort från den plats, som det här är fråga om.

Jag ber, herr talman, att få instämma i utskottets yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl nämnda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 141 ja mot 61 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

### § 5.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

angående resebidrag till vissa patienter vid kustsanatorierna;  
angående tillstånd för staden Sala att försälja vissa s. k. tilldelningar och intagor; och

angående användande av medel, som influtit genom försäljning av föråldrade handvapen m. m.

Dessa propositioner bordlades på begäran.

### § 6.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget Andra kam- *Ang. förbud i*  
marens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av *vissa fall mot*  
en av herr Johanson i Vetlanda väckt motion, nr 163, om skri- *brännvins*  
velse till Kungl. Maj:t angående förbud i vissa fall mot befordran *försändande*  
å järnväg av försändelser, innehållande brännvin. *med järnväg.*

Ut i en inom Andra kammaren väckt, till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 163, hade herr Johanson i Vetlanda föreslagit, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring i nu gällande bestämmelser, att vid svensk järnvägsstation icke finge mottagas till befordran paket eller kולי, innehållande brännvin eller andra brända eller destillerade spirituösa drycker, som vägde mindre än 25 kilogram.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Johanson i Vetlanda: Herr talman, mina herrar! Gentemot ett enhälligt utskott må det kanske anses djärvt att, efter den långa debatt, som här förevarit, upptaga kammarens tid; men jag skall i alla fall söka att fatta mig kort och icke bli synnerligen lång.

Jag ber då först att få uttrycka min tacksamhet till utskottet för dess bestämda uttalande, att nu rådande oinskränkta befodringsrätt för brännvin samt andra brända eller destillerade spirituösa drycker å svenska järnvägar medför uppenbara missförhållanden, vilka påkalla statsmakternas uppmärksamhet. Härmed har ju syftet i min motion fått sitt berättigande erkänt, och jag skulle väl tro, att denna kammarens ärade ledamöter ej heller äro främmande för berörda missförhållanden. De mellan 2 och

*Ang. förbud i vissa fall mot brännvins försändande med järnväg.* 3 tusen svenska järnvägsstationerna visa nog alltför tydligt, att mindre paket, innehållande sprithaltiga drycker, äro i detta fall att räkna med.

(Forts.)

Jag har i min motion berört en gammal inlöst gästgivaregårds utskänkningsrättigheter, vars försäljningsområde har 14 järnvägsstationer, och därvid omnämmt, att under år 1912 till en mindre station bland dessa ankommit 3,442 kg. brännvin. Nu har jag här uppgifter från 7 av dessa stationer, vilka bekräfta, att det är inte synnerligen bättre beställt vid dem, utan vid somliga snarare värre, ty en av dessa uppgifter visar, att under år 1911 ankommit cirka 2,000 sändningar spritvaror med en vikt av 15,000 kilogram. Medelvikten för dessa kollyn är cirka 7 kilogram, vilket tydligt visar, att största antalet kollyn till och med väga ännu mindre.

Orsaken till att utskottet utan framdragna skäl intagit en så svävande ställning till den av mig angivna gränsen 25 kilogram, är rätt svår att läsa ut. Man skulle ju icke kunna tro, att ett helt utskott smittats av den åsikten, som av vissa personer förfäktats, »att ju högre gränsen sättes, dess mer supes det», helst denna åsikt just i år av Riksdagens båda kamrar blivit utdömd.

Som förhållandet för närvarande är, kan en person, som icke äger mer än 1 krona 65 öre, för denna summa vid närmaste järnvägsstation avhämta en liter brännvin, och det är nog för att göra honom drucken, för att icke säga galen. När den litern är slut, kan han under enahanda förhållanden få hem en liter i sänder, så länge han vill och han kan skrapa ihop 1,65. Däremot om järnvägen icke befordrar mindre än 25 kilogram, räddas många, synnerligen av de unga, från frestelsen att taga hem brännvin, ty ett belopp på mer än 30 kronor har en viss respekt med sig, helst för den mindre bemedlade. Jag skulle väl knappast behöva nämna, att mina åsikter även sammanfalla med vår nuvarande svenska lagstiftning, då det gäller inskränkning av rätten att sälja brännvin såväl i parti som i minut.

Om nu icke den av mig föreslagna inskränkningen täcker alla missförhållanden i rusdryckstrafiken, bör den dock verksamt motarbeta det minuthandelssystem med brännvin, som nuvarande fraktförhållanden bidraga att befordra, synnerligast på landsbygden, och det skulle även bidraga att lämna någon ersättning för de stora summor, som staten årligen utbetalar i form av pension till gamla gästgivaregårdsinnehavare.

Första kammaren har, genom att bifalla en nykterhetsmotion av mindre praktisk betydelse än denna, visat, att icke varje liten förbättring i nykterhetskänseende behöver vänta på sin lösning, tills den gått igenom den av Kungl. Maj:t tillsatta s. k. nykterhetskommitténs skärseld. Detta Första kammarens beslut ger mig anledning förmoda, att icke Andra kammaren vill slå in på en annan väg, och jag skulle väl tro, att de ärade ledamöter, som

vilja arbeta för nykterhet, betänka sig, innan de gå med på utskottets avstyrkande hemställan.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till min motion.

Ang. förbud i  
vissa fall mot  
brännvins  
försändande  
med järnväg.  
(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Månsson, Molin* i Dombäcksmark, *Räf, Hagberg, Liljedahl, Ström, Lundgren* i Björna, *Igel, Jansson* i Edsbäcken, *Andersson* i Altofta och *Rosenquist*.

Herr Åkerlund: Herr talman! Det har blivit så vanligt nu för tiden, att man hänvisar sådana här frågor, berörande någon mindre del av ett lagstiftningsområde, till en pågående utredning i ämnet. Det är ju alla bekant, att det nu pågår en stor utredning i nykterhetsfrågan; men vi få i alla fall icke glömma det gamla ordspråk, som säger, att medan gräset växer, dör kon.

Det är ostridigt ett oskick, som här påvisas i motionen; och de förhållanden, som i detta avseende äro rådande, äro rent av beklagliga. Jag har sett ute på landsbygden synnerligen många socknar, där den vuxna befolkningen under vanliga förhållanden är så nykter man kan begära; men emot helgerna skola vi få se hundratal av ungdom, ja rena barnungar, gå omkring stupfulla. Och var få de spriten ifrån? Jo, i småsändningar med järnvägarna. Jag medger, att det icke är bättre ställt med ångbåtarna, men i fråga om dem föreligger ej något förslag, vadan man icke för närvarande där kan få någon rättelse, men åtminstone för den befolkning, som bor inne i landet, där inga ångbåtar gå, skulle det vara till ofantligt stor nytta, om något i detta fall bleve åtgjort.

Jag har ansett mig böra säga detta, och jag vet, att i bygden därhemma hava de precis samma tanke som jag och skulle mycket beklaga, om jag icke skulle biträda det föreliggande förslaget, som jag anser vara av yttersta vikt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr von Sneidern: Herr talman! Jag vill bara påpeka, att utskottets avstyrkande icke innebär ett underkännande av motionen, utan motsatsen är förhållandet. Just därför att vi icke anse frågan vara en liten och obetydlig fråga, som vi på rak arm kunna avgöra, är det som vi vilja hänskjuta frågan till den utredning, som för närvarande pågår.

Jag delar fullkomligt den föregående talarens uppfattning, att det icke alltid är skäl att skjuta undan en fråga på grund därav, att en stor allmän utredning pågår på ett större område inom vilket ett förevarande ärende faller, men det bör dock föreligga ganska starka skäl för att icke göra det. Antingen skall det då vara en trängande fråga, som på samma gång lätt kan

*Ang. förbud i vissa fall mot brännvins försändande med järnväg.* avskiljas från sammanhanget med det större område, som utgör föremål för den pågående utredningen, eller också skall man vara beredd att utan vidare undersökning giva ett direktiv för den pågående utredningen. Jag anser, att intet av dessa fall för närvarande föreligger.

(Forts.)

Det är ju klart, att som förhållandet för närvarande är, nämligen att en stor del av vår landsbygd redan är torrlagd, så att det brännvin och de drycker av ifrågavarande slag, som komma till detta område, komma från städerna och till huvudsaklig del per järnväg, då ligger det nära till hands att försöka få restriktiva åtgärder för transportererna. Men detta sammanhänger enligt min uppfattning med frågan om lokala vetot, som för närvarande är under utredning. Därför kan detta ärende icke lätt utbrytas ur denna stora fråga; utan då vi ha en stor sakkunnig kommitté, som arbetar, bör det överlämnas till densamma för noggrann prövning.

Den förste ärade talaren, motionären, ville göra gällande, att hela utskottet skulle gått med på den uppfattningen, att ju större kvantitet som på en gång måste försäljas, desto större skulle föräringen bli. Vi hava icke alls fäst oss vid någon sådan uppfattning, men vi hava sagt, att frågan icke är så lätt att avgöra, och att vi anse, att den bör underkastas prövning av den kommitté, som för närvarande representerar sakkunskapen. Jag vill naturligtvis icke relatera enskilda samtal med privatpersoner med angivande av deras namn, men jag talade med en person i en framskjuten ställning i detta läger, och hans fråga var genast till mig: »äro herrarne övertygade om att resultatet ej blir, att man då kommer att taga så mycket mera?» — Jag vill bara referera detta för att visa, att åsikterna i dessa kretsar äro delade. Att under sådana omständigheter utskottet skulle inbjuda kammaren till att göra något uttalande eller till att giva nykterhetskommittén något direktiv just på denna punkt och just i överensstämmelse med den begäran, som föreligger, anse vi skulle vara att föregripa det arbete, som för närvarande pågår.

Vad skulle resultatet, tro herrarna, för övrigt bli, om ett bifall till motionen skulle genomdrivas? Resultatet skulle med säkerhet bli det, att Kungl. Maj:t skulle remittera frågan till nykterhetskommittén. D. v. s. resultatet blir fullkomligt detsamma, hur kammaren än fattar sitt beslut; det är min fulla övertygelse. Under sådana omständigheter ha vi, påpekande det viktiga spörsmål som framförts och de faktiska missförhållanden, som för närvarande råda, samt under uttalande av våra önskingar att om möjligt reform i motionens syfte må kunna åstadkommas, avstyrkt motionen för närvarande, då vi samtidigt förvissat oss om, att frågan kommer att upptagas av nykterhetskommittén. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.



Herr Leander: Herr talman! Ehuru jag hyser den allra största aktning för den sittande nykterhetskommittén, av vars arbete man säkerligen är berättigad vänta sig bästa resultat, kan jag dock icke heller vara med om att avvisa alla nykterhetspörs-mål, som framkomma, blott med erinran om att nykterhetskom-mittén finnes till och att den, och endast den, skall nu lösa alla nykterhetsfrågor. Om åtskilligt hinner undångöras, innan kom-mittén framlägger sitt förslag, är väl i all rimlighets namn ingen skada skedd. Här citeras emellanåt ordspråk och så har gjorts i dag; jag menar då, att här den satsen kan tillämpas, att man icke bör uppskjuta till i morgon med sådant, som man kan göra i dag.

*Ang. förbud i vissa fall mot brännvins försändande med järnväg.*

(Forts.)

Den trafik, varom här är fråga, förekommer icke i någon ringa skala, som ju motionären redan erinrat om. En järnvägs-tjänsteman, anställd vid en station i ett stadssamhälle, berättade, att därifrån brukade varje vecka och i synnerhet till de större högtiderna befordras hundratals paket, innehållande en, två eller tre liter brännvin, till stationer på den kringliggande landsbyg-den. Och såsom det förhåller sig vid denna station, så förhåller det sig vid många andra. Om motionären och i synnerhet ut-skottet hade varit i stånd prestera någon mera fullständig stati-stik över denna trafik, skulle vi säkerligen förvånas över den-samma. I allmänhet bruka de, som vilja ha dessa drycker, skicka in en postanvisning till vederbörande bolag eller utminuterare, som sedan expediera paketen åt alla håll, med den sorgliga på-följd, som är oss allom bekant. Om och när vi en gång erhålla lokalt veto, skola verkningarna därav väsentligen förringas, därest icke dylika bestämmelser, som motionären här ifrågasatt, verk-ligen komma till stånd.

Nu har ju utskottet också medgivit, och kan för övrigt icke göra annat, att trafiken medför svåra missförhållanden, som stats-makterna böra hava sin uppmärksamhet riktad på, men utskottet vågar icke avgöra, ifall den väg, motionären föreslagit, skulle kunna leda till avhjälpande av dessa missförhållanden. Ja, så är det väl med alla eller åtminstone de flesta påtänkta reformer, att man icke på förhand kan bestämt säga, huru de komma att verka, men därest en reform aldrig genomföres, kan den heller aldrig prövas. Därför måste man handla, efter bästa förstånd naturligtvis, men handla bör man och icke i det oändliga blott överväga och diskutera. Det bör väl dock vara klart för var och en, att för dem, som önska få spritvaror sig tillsända på järn-väg, det alltid är lättare att få ihop till en eller annan liter än att skaffa medel till så mycket som 25 kg., vilket ju skulle bliva minimum, om motionärernas framställning ginge igenom.

Då jag sålunda finner motionen vara ett steg i rätt riktning och icke kan inse, att nykterhetsfrågan behöver utredas i hela sin omfattning, innan detta steg tages, skall jag, herr talman, i

Ang. förbud i vissa fall mot brännvins försändande med järnväg. likhet med motionären be att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den föreliggande motionen.

Med herr Leander förenade sig herrar *Bärg* i Katrineholm, *Nilsson* i Linnås, *Hamrin*, *Larsson* i Säby, *Runefors*, *Eliasson*, *Björnberg*, *Jonsson* i Hökhult, *Lundgren* i Vendelsberg, *Andersson* i Milsmaden, *Helger*, *Andersson* i Skrädene, *Johanson* i Gäre, *Mossberg*, *Persson* i Björsbyholm, *Karlson* i Västtomten, *Sjöberg*, *Carlson* i Herrljunga, *Danielsson*, *Andersson* i Härrklättan, *Bergman*, *Olofsson* i Digernäs och *Hansson* i Bäck.

(Forts.)

Herr Winberg: Herr talman, mina herrar! Jag är av fullständigt samma mening som en del föregående talare, eller att den omständigheten, att en fråga föreligger till utredning inom en kommitté, icke bör utgöra tillräckligt skäl för Riksdagen att i avbidan på frågans slutbehandling inom kommittén avslå varje separat framställning, som berör densamma. Förhållandena kunna dock vara sådana, att man måste fråga sig, om man kan utan vidare besluta angående en detalj i en sådan under behandling varande fråga, nämligen när denna detalj på ett något synnerligen intimt sätt sammanhänger med övriga delar av den stora huvudfrågan. Efter det uttalande, som utskottet har gjort i sin motivering, torde det väl vara alldeles självklart, att den kommitté, som har att utreda nykterhetsfrågan i sin helhet, kommer att låta sig angeläget vara att fortast möjligt ägna denna detalj sin uppmärksamhet, så att den snart nog kan föreläggas Riksdagen till slutlig prövning. Vad frågan här gäller är icke, huruvida man ställer sig välvilligt eller icke mot det i motionen framförda kravet, utan frågan gäller den lämpligaste formen för behandlingen och avgörandet av detta krav. Här har t. ex. påpekats, att för den händelse lokalt veto blir beslutat, den av motionären anförda synpunkten måste vinna beaktande, därest man över huvud vill giva någon effektivitet åt ett sådant beslut. När således denna detalj så nära sammanhänger med övriga detaljer i denna stora fråga, förefaller det ovisst, huruvida det är klokast eller icke att gå på den väg motionären anvisat.

Motionären har ju här bestämt angivit en viss kvantitet, nämligen 25 kg., såsom den minsta, som finge befordras per järnväg. Motionären tyckes hysa den uppfattningen, att utskottet skulle ansett, att ju högre gränsen sattes, dess mer komme det att supas. För min del har jag icke en sådan uppfattning, utan tvärtom har jag ifrågasatt, huruvida icke denna gräns borde flyttas än högre upp. Men utskottet hade naturligtvis icke någon rättighet att röra på den, då utskottet ju måste hålla sig inom ramen av motionärens yrkande.

Det kan ifrågasättas, huruvida en sådan bestämmelse som den föreslagna under nuvarande förhållanden och utan tillbörligt

aktgivande på andra omständigheter kommer att utfalla så synnerligen tillfredsställande. Bestämmelsen kan nämligen i viss mån bli en klasslag, som träffar dem, som äro bosatta å sådana orter, att de äro huvudsakligen hänvisade till det transportmedel, som här är i fråga, under det att den icke alls berör dem, som bo på andra orter. Med den gräns, som motionären föreslagit, kommer bestämmelsen också huvudsakligast att drabba sådana personer, som icke äro i tillfälle att på en gång taga hem större kvantiteter eller som äro bosatta på platser, där det icke finnes möjlighet att genom att »skramla» skaffa medel till så stora sändningar. I varje fall bör man, då det är fråga om att träffa en sådan restriktiv bestämmelse, göra sig förvissad om, huru den kommer att verka både i det ena och andra avseendet, på det att icke den lagstiftning man fastställer, sedan må komma att visa sig verka så ojämnt och bliva av den art, att den blir föremål för hat.

Ingen torde med fog kunna påstå, att icke jag och utskottets övriga medlemmar äro mycket intresserade av denna fråga. Men när utskottet likväl kommit till det resultat, som här föreligger, så har skälet därtill varit det, att utskottet med hänsyn till det sammanhang, som råder mellan denna speciella fråga och övriga nykterhetsfrågor, ansett det riktigt, att den nu arbetande nykterhetskommittén finge behandla denna detaljfråga i sammanhang med dessa övriga därmed samband ägande frågor. Utskottet har haft så mycket större skäl att intaga denna ståndpunkt, som ett beslut av Riksdagen i den riktning motionären ifrågasatt näppeligen skulle kunna leda till annat resultat än att ärendet av Kungl. Maj:t hänvisades till kommittén. Det är dessa omständigheter och ingalunda brist på förstående för de av motionären framförda synpunkterna, som gjort, att utskottet kommit till det slut, som här föreligger, och som göra, att även jag anser mig böra, såsom frågan nu ligger, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Modig: Såsom ledamot av det utskott, som behandlat denna motion, ber även jag att få vitsorda, vad föregående talare anfört, nämligen att inom utskottet knappast rådde mer än en mening därom, att vi borde göra allt vad vi kunde för att understödja motionen. Men då vi vid hänvändelse till nykterhetskommittén erforo, att kommittén mycket snart kunde väntas komma att taga denna fråga under behandling — jag tror till och med att kommittén redan delvis behandlat den — så blevo vi inom utskottet fullkomligt ense därom att frågan borde först prövas av kommittén. Vilken åsikt man än må ha om lämpligheten av att hänskjuta alla möjliga frågor till dessa beredningar och kommittéer, måste man väl dock medgiva, att man icke bör i tid och otid vända sig till Kungl. Maj:t för att begära utredningar.

Då jag således icke kan inse, att frågan förlorar något på att omhändertagas av kommittén, allra helst som jag är livligt

*Ang. förbud i vissa fall mot brännvins försändande med järnväg.*  
(Forts.)

*Ang. förbud i vissa fall mot brännvins försändande med järnväg.* förvissad därom att, även om Riksdagen skulle besluta att hos Kungl. Maj:t begära utredning i frågan, denna utredning skulle anförtros åt kommittén, och frågan följaktligen i alla fall skulle gå samma väg, så kan jag icke komma till något annat resultat än att hemställa om bifall till utskottets förslag.

(Forts.)

Herr Johanson i Vetlanda: De tre talare, som försvarat utskottets hemställan, ha huvudsakligen uppehållit sig vid det formella, och jag vill ju gärna medge, att även den saken har sin betydelse, men i detta fall är den betydelsen ringa, t. o. m. mycket mindre än vad utskottet för sin enskilda del tyckes anse. Jag förstår mig sannerligen icke på anledningen till att utskottet så utan vidare avfärdat frågan genom att hänvisa till den s. k. nykterhetskommittén. Det är ju vanligt att tredje tillfälliga utskottet behandlar sådana frågor, som röra fraktförhållanden, men såvitt jag kan finna, står det i betänkandet icke ett ord, som antyder något i den riktningen eller visar, att utskottet gjort någon förfrågan hos kungl. järnvägsstyrelsen eller någon annan myndighet eller person, huruvida hinder mötte med avseende på den begränsning av rätten att befordra brännvin, som jag här föreslagit.

Jag ber därför att få inlägga min gensaga mot utskottet i vad detsamma motsätter sig en utredning, och anser för min del, att utskottet skulle självt gjort någon utredning i den vägen, innan utskottet kom till detta resultat. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Leander: Då nykterhetskommittén här blivit åberopad, vill jag säga, att jag tror mig veta, att flera ledamöter i denna kommitté gärna skulle se, att denna kammare bifölle det yrkande, som framstälts i herr Johanssons motion. Detta skulle skänka ett visst stöd, även om frågan kommer att hänskjutas till kommittén, och icke är det väl nödvändigt att avslå motionen av den anledningen.

Herr Winberg sade, att dessa bestämmelser kunde få karaktär av klasslagstiftning. Ja, men om de lägre klasserna genom dessa bestämmelser skulle hindras från att använda sina pengar till något så onödigt som brännvin, så anser då jag för min del, att de icke skulle ha någon anledning att beklaga sig däröver, utan jag tycker tvärtom, att de borde ha alla skäl att vara tacksamma.

Herr Eriksson i Grängesberg: Jag har begärt ordet endast för att påvisa, att för sakens avgörande har det verkligen icke så stor betydelse, vilket beslut kammaren fattar här i dag. Blir det så, att Riksdagen bifaller motionen, så är det antagligt, att Kungl. Maj:t icke utan föregående utredning vidtar åtgärder i motionens syfte, när denna är lagd så speciellt som den är. Blir det åter så, att Riksdagen avslår motionen och bifaller utskottets framställning, så kommer ju frågan ändå att tagas under nog-

grann omprövning av den kommitté, som f. n. undersöker vad som kan göras till höjande av den allmänna nykterheten inom landet. Inom den s. k. nykterhetskommittén, är den allmänna meningen den, att något bör göras för att försvåra åtkomsten av rusdrycker på landsbygden. Jag kan också meddela, att den fråga, som berörts här i dag, har varit föremål för långa debatter i kommittén, vilken sålunda icke alls är främmande för spørsmålet.

*Ang. förbud i  
vissa fall mot  
brännvins  
försändande  
med järnväg.  
(Forts.)*

Här har gjorts en massa uttalanden — åtföljda av många instämmanden — till förmån för motionen, och det är från mitt sätt att se synnerligen glädjande, ty jag har samma åsikt som motionären och övriga, som instämt med honom, nämligen att här föreligger ett missförhållande, som man måste med alla till buds stående medel motarbeta, och jag tror, att dessa uttalanden komma att ha lika kraftig verkan som ett beslut i den riktningen. På samma gång ber jag få säga, att frågan ingalunda är så enkel, att man utan vidare med ett penndrag kan säga, att en transport av mindre än 25 liter icke må vara tillåten. Det kan ha konsekvenser, vilka åtminstone jag för min del icke nu kan överblicka, och jag tror icke, att någon annan av kammarens ledamöter kan göra det heller. Det är en sak, som beror på huru lagstiftningen i övrigt är lagd. Jag är icke fullt säker på, att man på det sätt, som här föreslagits, befrämjar folknykterheten, såsom man tror sig göra, och därför vore det enligt mitt förmenande klokast och bäst, om kammaren nu bifölle utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1,

röstas Ja;

Den, det ej vill,

röstas Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 120 ja mot 78 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

## § 7.

*Ang. styckning till småbruk av viss till ecklesiastika boställen hörande mark.*

Vidare förekom till behandling Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, angående herr Åkerlunds motion, nr 90, angående styckning till småbruk av viss till ecklesiastika boställen hörande mark.

I motion inom Andra kammaren, nr 99, hade herr Åkerlund föreslagit, att Riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga erforderliga åtgärder, för att inägojorden jämte nödig skog och betesmark å de ecklesiastika boställena, innan dessa av församlingarna hunne förses med dyrbar åbyggnad, skulle utan vidlyftiga omgångar kunna uppdelas och försäljas till lämpliga småbruk.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr Åkerlund, som anförde: Herr talman! Då denna motion remitterades, var jag icke närvarande i kammaren, men dagen därpå fick jag höra av kamrater, att nu skulle motionen bli så utomordentligt välvilligt och bra behandlad, då den kommit till ett tillfälligt utskott, som icke i likhet med jordbruksutskottet vore överhopat med arbete. Jo, jag tackar jag! Nu har motionen blivit avstyrkt i sin helhet, trots den välvilliga behandling, som jag med tacksamhet erkänner kommit densamma till del. Huvudsakligaste anledningen till avstyrkande är väl den, att, såsom utskottet säger, Kungl. Maj:t uppdragit åt den nu sittande kronolägenhetskommissionen att taga saken under övervägande. Ja, vore jag förvissad om, att denna kommission verkligen fått frågan i sin helhet under sin behandling, så skulle jag naturligtvis icke ha något yrkande att göra, utan vara synnerligen belåten, men jag vågar betvivla, att så verkligen är fallet.

Mot utskottets slutledningar angående mina yrkanden tar jag mig friheten att opponera mig en liten smula. Jag vet verkligen icke, varifrån utskottet har fått, att jag skulle ha för avsikt att låta Kungl. Maj:t i ett nu övertaga de ecklesiastika boställena samt fördela dem och avyttra dem till småbruk. Nej, förvisso har jag aldrig någonsin haft en sådan tanke, men väl har jag haft den tanken, att om kommunerna anse det besvärligt och bekymmersamt att övertaga dessa boställen och arrendera ut dem för sin egen räkning, skulle kommunerna utan vidlyftig omgång och utan att besvara Kungl. Maj:t, som nog är tillräckligt besvärad förut, som jag tror, få rättighet att avyttra boställena i större eller mindre delar.

Då det också varit tal om, att jag skulle ha för avsikt att låta staten gratis få övertaga boställenas skogar, så vill jag erinra, att detta aldrig varit min tanke utan att naturligtvis staten, om

den vill taga skogarna, får göra det mot betalning liksom alla andra. Men vilja kommunerna avsätta dessa skogar till allmänningskogor, så må det vara deras rätt. Jag har sannerligen icke haft några sådana där revolutionära funderingar.

Jag har även haft alldeles klart för mig, att dessa boställen icke kunna bli tillgängliga förrän i den mån lönekonventionerna utlöpa. Emellertid är det fallet, att de på synnerligen många håll utlöpa inom några få år. Hemma hos mig gälla de blott i ännu tre år och på andra håll utlöpa de likaledes 1916. Sedermera skulle kommunerna övertaga dessa många gånger synnerligen ruskigt byggda boställen, och för att då få utarrendera dem till rimliga priser, nödgades kommunerna förse dem med tidenliga byggnader, trots det kommunerna, enligt vad utskottet säger, efter konventionernas utgång bli befriade från byggnadsskyldighet utom i fråga om bostäder för prästerskapet. Boställena måste helt enkelt vara så bebyggda, ty därförutan är det omöjligt att få någorlunda hyggliga arrendatorer på dem. Men då blir förhållandet — det känna herrarna till, som veta, vad det kostar att bygga i våra dagar — att det knappast står till att erhålla så pass arrende, att det räcker till räntan på det nedlagda byggnadskapitalet, och därför, tror jag, att det är synnerligen angeläget att utan uppskov uppmärksamma denna angelägenhet.

Det är också en annan omständighet som gjort, att jag vågat komma igen med denna motion, och det är, att under det man inom stora delar av landet ser sig i stånd att tillhandahålla billig jord å kronohemman, man i andra trakter saknar sådana, och då i vart pastorat finnes åtminstone ett, men ofta nog två, ja tre boställen, skulle dessa synnerligen väl lämpa sig för ändamålet. Skulle det, mina herrar, icke vara lika välsignelserikt för vårt land, om dessa boställen fördelades i smålotter, som finge avyttras till egna hem, i stället för att sammanhållas i stora komplex. Jag kan för min del icke tänka mig annat, än att denna anordning skulle visa sig innebära den lyckligaste lösningen av denna viktiga angelägenhet.

Nu har utskottet framhållit vad som även från andra håll blivit betonat, eller att äganderätten till boställena ju är omtvistad. Ja, även denna fråga har jag tagit mig friheten beröra i min motion, och det därför, att jag väntat mig, att det skulle bli tal i den riktingen. Men vad spelar egentliga äganderätten till dessa boställen i kommunerna för roll, då ju kommunerna ändå ha rätt att oavsett denna disponera inkomsterna av boställena? Det har naturligtvis icke varit min tanke att, om kommunerna skulle avhända sig boställena, de skulle förskingra de härvid erhållna medlen, utan dessa skulle fonderas för det ändamål, var till de äro avsedda. Det torde herrarna känna till litet var, likaväl som jag, att i de flesta fall ligga dessa boställen på kommunernas bästa och mest centrala jord, och äro därför också

*Ang. styckning till småbruk av viss till ecklesiastika boställen*  
hörande  
mark.  
(Forts.)

Ang. styckning till småbruk av viss till eklestika boställen hörande mark.  
(Forts.)

synnerligen begärliga. På vissa håll är man nu mycket rädd för att jord, som från det allmänna upplåtes till småbruk, skall bli föremål för spekulation. En dylik spekulation skulle tänkas kunna uppstå, om jorden exempelvis vore belägen invid en järnvägsstation. Men det torde väl icke vara så farligt, om någon enda stackare finge litet med, när andra människor klå åt sig miljoner. I stort sett är jag emellertid alldeles övertygad om, att, om dessa små jordbruk bleve väl bebyggda, skulle de bli så dyrbara, att de sannerligen icke skulle bli föremål för spekulation. De äldre här i Riksdagen känna väl till, att jag alltid varit emot stora bolags och enskilda personers omhändertagande av Sveriges jord i oinskränkt utsträckning, och skulle rimliga förslag till förekommande av detta framkomma, så skulle jag vara den förste att biträda dem. Men jag tror som sagt icke, att skapandet av dessa småställen skall komma att föranleda något sådant, och jag anser därför, att farhågorna i den vägen icke äro motiverade, utan att man kan låta dem fara för att kunna främja det goda syfte, som här avses.

Det är emellertid icke så små områden, som beröras av det nu föreliggande spörsmålet. Vi ha haft en uppgift, huru stor areal åker och äng, som dessa boställen omfatta, och vi kunna därav se, att det sannerligen icke gäller småsaker. Att efter hand kunna uppdelas dessa boställen, liksom även kronodomänerna här i landet, tror jag vore synnerligen gott, särskilt därför att jag är övertygad om, att detta skulle hejda det eländiga jobb, som en stor del av Sveriges jord nu är underkastad, och som det varit mitt främsta syfte att söka avvärja.

Utskottet har också sagt, att ett bifall till motionen skulle föregripa den nu pågående utredningen. Jag vill säga om den utredningen liksom så mycken annan utredning: Herre gud, kan man icke partiellt lagstifta i detta fall om det som är nödigt och gott, innan dessa utredningar komma till stånd? Kanske ingen av oss då är i livet, och man får väl i alla fall tänka på att något blir gjort, medan vi finnas kvar, för att främja det goda vi äsyfta.

Den invändningen har även av utskottet blivit gjord, att man kunde genom ett bifall till motionen föregripa en utredning om den upplåtelseform, som kunde bli föreslagen. Ja, den av mig föreslagna upplåtelseformen är precis densamma som vice talmannen påyrkat, och innebär att bereda folk möjlighet att köpa jord, vare sig under eganderätt eller besittningsrätt, med rätt att mot lösen erhålla eganderätt. I det fallet instämmer jag fullkomligt med herr vice talmannen. Jag vet, att denne förut varit emot mig, och jag tror, att det ej är möjligt för mig att komma någon vart med min motion, vars öde jag naturligtvis överlämnar till herrarna att avgöra. Jag kan emellertid icke komma ifrån att yrka bifall till densamma, enär jag anser det vara av



allra största vikt att allt åtgöres för småbrukarefrågans lyckliga lösning. Jag ber således att få yrka bifall till motionen.

I detta anförande, under vilket herr vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Molin* i Dombäcksmark.

Härpå yttrade:

Herr *Sandler*: Jag ber att i korthet få beröra några av de skäl, som föranlett utskottet att avstyrka motionen. Det förhåller sig ju icke så, som herr *Åkerlund* velat göra gällande, att huvudmotivet för utskottets avstyrkande skulle ha varit, att även denna fråga är föremål för utredning. Saken är i stället den, att utöver detta skäl finnas åtskilliga andra, som väl äro värda att tagas i beaktande. Jag ber att få framhålla för kammaren, vad innebörden är av det yrkande, som herr *Åkerlund* framställt i sin motion. Yrkandet, går ut på att man skulle hos Kungl. Maj:t anhålla, »att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga erforderliga åtgärder, för att inägojorden jämte nödig skog och betesmark å de ecklesiastika boställena må, utan vidlyftiga omgångar, kunna uppdelas och försäljas till lämpliga småbruk». Om kammaren godtager detta yrkande, måste det innebära, att denna kammare har givit Kungl. Maj:t ett öppet mandat att utan vidare, »utan vidlyftiga omgångar», som det står i yrkandet, uppdelas och försälja all inägojorden å de ecklesiastika boställena i vårt land. Jag tror, att kammaren icke skall vara förvånad över, om utskottet ej ansett sig kunna utan vidare, »utan vidlyftiga omgångar» tillstyrka ett sådant yrkande. Jag tror ej, att vi äro färdiga i denna stund att säga, huruvida alla dessa ecklesiastika boställens inägojord skall, som generell regel, styckas. Jag tror ej, att vi äro färdiga att säga, vilken upplåtelseform som därvid med största fördel bör komma till användning. Det är på denna kammares begäran igångsatt en utredning just beträffande denna sak, och under sådana förhållanden synes det mig mycket litet påkallat att här gå fram till Kungl. Maj:t med en sådan anhållan, som av motionären blivit föreslagen. Jag ber därför med hänvisning i övrigt till utskottets motivering att få yrka bifall till dess hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter det herr vice talmannen givit propositioner dels å bifall till utskottets hemställan, dels ock å avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

## § 8.

Härefter förelåg till avgörande Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av en av herr *Måns-*

*Ang. styckning till småbruk av viss till ecklesiastika boställen hörande mark.*  
(Forts.)

*I fråga om försvarsutgifternas uttagande genom direkt och progressiv beskattning m. m.*

son m. fl. väckt motion, nr 102, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om försvarsutgifternas uttagande genom direkt och progressiv beskattning m. m.

I en inom Andra kammaren avgiven motion hade herr *Månsson m. fl.* föreslagit, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att det täcktes Kungl. Maj:t uppdraga åt de sittande försvarsberedningarna att utreda, på vad sätt de för framtiden för försvarsväsendet erforderliga medlen skulle kunna uttagas helt och hållet på direkt och progressiv beskattningssväg, ävensom att föreslå erforderliga åtgärder i syfte att till annan huvudtitel överföra sådana, icke direkt till försvarsväsendet hörande utgiftsposter, som nu vore upptagna på fjärde och femte huvudtitlarna.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnade herr vice talmannen på begäran ordet till

Herr *Månsson*, som yttrade: Den här tanken är ju inte ny. Jag har ifrån håll, där man icke kan misstänkas för att inte ha reda på saken, hört, att man många gånger även inom det liberala partiet har talat om en sådan åtgärd; att man åtminstone borde lyfta den del av statsutgifterna, som växer snabbast, nämligen försvarsbördorna, över på den direkta och progressiva beskattningen. Jag är i princip för, att allt, som behövs för statsverkets drift, bör uttagas på progressiv och direkt beskattningssväg, med undantag för vad som inkommer på statens egna affärsdrivande verk. Jag finner den tanken icke alls oanständig och upprörande, som man velat göra den till i en del av högerns blad nu under de senaste dagarna. Jag finner tvärtom det vara en alldeles oanständig tanke och riktning att begära, att mäniskor skola betala skatt, allt eftersom de äro betungade förut med många barn och progressivt nedåt, så att de med minsta inkomster få avstå proportionellt mest av denna i skatt.

Nu är det ju så, särskilt med denna del av statsbudgeten, att, när det gäller att agitera fram nya försvarsbördor, hör man ofta det resonemanget — vilket ju till sin grund är falskt, men likväl gör sig gällande — att just därför, att vårt land under de och de sista årtiondena i så hög grad ekonomiskt utvecklats, så har det blivit dess mer lockande för en rovgirig granne. Det där tror jag för min del icke på, men, när det framhålles från högerhåll, så varför icke kräva att — när man vet, att denna frambragta förmögenhet är så ojämnt fördelad och hopar sig och tornar upp sig mer och mer på några få samhällsgrupper — varför icke kräva, säger jag, att dessa grupper åtaga sig åtminstone sin andel av försvarsbördorna, när alla andra bördor i de ojämförligt flesta fall uttagas på en orättfärdig beskattningssväg. Vi begära

inga orättvisor, vi säga icke och handla icke som den gamla högern handlade, när den hade makten, då den tycktes ha till motto: »vi vilja inte betala skatt, vi regera, de andra skola betala skatterna, så blir det arbetsfördelning», utan vi äro villiga att betala vår andel, vi äro villiga att, när det gäller att trygga landets självständighet, bära de personliga offer och de ekonomiska offer, som kunna krävas. Men då ha vi också rätt att begära av de andra mera lyckligt lottade, att de betala *sina* andelar, och vi säga: »vi vilja taga eder på orden, vi fråga: *vill* ni vara med om att bära de försvarsbördor, som bli er andel — och vilkas storlek vi utan tvivel inom kort få kunskap om, när försvarskommittén kommer med sitt förslag — eller vill ni det *icke*, ja, då be vi herrarna komma fram, så få vi titta på er, så skola vi se hur de se ut och vilka de äro som inte vilja bära sin andel av samhällsbördorna.»

*I fråga om försvarsutgifternas uttagande genom direkt och progressiv beskattning m. m.*

(Forts.)

Om jag ser på förhållandena under bara en 25-årsperiod, från 1882 till 1906, så finner jag, att statsverkets inkomster under denna tid utgjort 2,695 miljoner kronor. Därav ha uttagits genom direkt skatt 377 miljoner kronor. Av denna skatt ha endast 216 miljoner uttagits av egendom och inkomst — inkomstskatten inberäknad. Däremot ha på indirekt väg uttagits 1,837 miljoner, medan resten fyllts genom andra statsinkomster. Under tiden ha försvarsutgifterna tagit 1,432 miljoner. På indirekt väg ha alltså uttagits alla dessa väldiga militära bördor och därtill 404 miljoner eller nära dubbelt så mycket som inkomst och egendom betalat i skatt, och dock ha de för den minsta inkomsttagares förtjänst och den minsta bondes och lägenhetsinnehavares fastigheter betalda skatter funnits med i denna på direkt väg inkomna skattesumma. Detta är ett system, som icke kan gå i längden, det kunna vi vara överens om.

Nu hänvisar man till försvarsberedningarna. Ja, vi ha i dag haft tillfälle att vid flera ärendens behandling se, huru man tenderar åt att hänföra snart sagt alla frågor till kommittéer med undantag av anslag till ämbetsmännens löner: de gå icke till kommittéer för att utredas, utan de skola fram kontant. Det är precis på samma sätt i denna fråga, som när nykterhetsfrågorna äro före. När det gäller en reform, är det alltid en kommitté, som har en papperskorg stor nog att stoppa förslagen i. Det är ett slags ny parlamentarism. Med den kan även en självhärskare regera i det mest vanstyrda land. Men jag tror icke, att folket i längden är nöjt med ett sådant system.

Det ser hopplöst ut för mitt förslag denna gång, men frågan är icke död, den kommer upp igen och växer sig stark, och det kommer säkerligen att i denna sal genomföras en sådan skatteordning, att var och en skall betala sin andel av samhällsbördorna allt efter sin bärkraft.

Det har dock förvånat mig att se, att jag har ett så enhäl-

*En fråga om försvarsutgifternas uttagande genom direkt och progressiv beskattning* ligt utskott emot mig. Det kan ju för vissa grupper vara glädjande, att den åtrådade nationella samlingen äntligen synes komma, när det gäller, att de fattiga skola betala skatterna och de rika gå jämförelsevis fria. Jag ber att få yrka bifall till min motion.

m. m.

(Forts.)

Herrar *Forsell* och *Berg* i Munkfors instämde häruti.

Vidare anförde:

Herr *Ingvarsson*: Motionärens yrkande sönderfaller i två olika delar. Först och främst yrkas, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att det täcktes Kungl. Maj:t uppdraga åt de sittande försvarsberedningarna att utreda på vad sätt de för framtiden för försvarsväsendet erforderliga medlen må kunna uttagas helt och hållet på direkt och progressiv beskattningsväg, och vidare yrkas på framläggande av förslag om erforderliga åtgärder i syfte att till annan huvudtitel överföra sådana, icke direkt till försvarsväsendet hörande utgiftsposter, som nu äro upptagna på fjärde och femte huvudtitlarna.

Utskottet har vid överläggningen om denna fråga ansett, att då, såsom motionären nyss erinrade, densamma redan i viss mån föreligger till utredning, denna utredning borde få fullföljas, och utskottet har haft så mycket mera grundad anledning härtill, som motionären själv har för en fortsatt utredning av frågan velat hänvisa den till försvarsberedningarna.

För min personliga del ber jag få säga, att jag i princip instämmer i vad motionären nyss sade om riktigheten av att skattemedel böra uttagas på sätt, som här blivit antytt, för statens utgifter i allmänhet taget. Men frågan var här, huruvida det nu fanns anledning att lösrycka en speciell del av statens utgifter och taga den under särskild behandling, frånsatt de övriga utgifter av samma beskaffenhet, på vilka enligt motionärens utsago samma synpunkter i övrigt böra läggas.

Han har nu här påvisat, hurusom nära nog allt skall gå till kommittéutredning. Ja, det förefaller verkligen, sorgligt nog, som om han skulle ha rätt. Det enda egendomliga är att han själv yrkat, att denna fråga skulle gå till försvarsberedningarna för fortsatt utredning. Utskottet har icke haft anledning att ingå på denna sak, då försvarsberedningarna ha i uppdrag att allsidigt utreda frågan, och har utskottet ansett det vara aldeles givet, att därvid även de synpunkter motionären framhållit måste beaktas, och att så kommer att ske, därom har utskottet haft all anledning att vara övertygat. Som saken nu ligger har utskottet icke ansett sig kunna gå längre än det gjort och antagligen kommer väl icke heller kammaren att gå längre. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Herr Månsson: Herr talman! Ja, min mening är att när det nu är tillsatt en försvarsberedning och man begär, att frågan skall hänvisas till den, så är det all anledning och dubbel anledning för utskottet och kammaren att till försvarsberedningen uttala sin mening i den här föreliggande frågan, så att den har något att hålla sig till.

Herr Edén: Jag har naturligtvis i denna sak icke något annat yrkande än utskottet, och det skulle icke fallit mig in att taga till orda och förlänga denna redan alltför långa debatt, om icke i utskottets yttrande förekommit en passus, som knappast kan få ingå i kammarens protokoll, utan att något däremot säges. Utskottet har i sin motivering börjat med att framhålla, att i försvarsberedningarnas uppdrag även ingår utarbetandet av en fullständig finansplan för försvaret och att därvid också kommer att behandlas spörsmålet, på vilka vägar för försvarsväsendet erforderliga medel lämpligast böra anskaffas. Så långt har jag i allt väsentligt och i fråga om innehållet i denna mening icke något att anmärka. Men därefter följer en sats, som måste vara tillkommen genom missförstånd, och som icke kan få stå, utan att detta missförstånd blir rättat. Det heter nämligen sålunda: »Den av motionärerna anvisade vägen, nämligen försvarsutgifternas uttagande genom direkt och progressiv beskattning, kommer då också, enligt vad som för utskottet upplysts, att tagas under övervägande».

Denna sats måste, säger jag, bero på något missförstånd, ty det kan icke vara möjligt att utskottet blivit upplyst om att den av herr Månsson föreslagna utvägen kommer att tagas under särskilt övervägande. Detta redan av det skäl att, såvitt jag har mig bekant, det inom den svenska statsregleringen aldrig varit vanligt att man föreslagit vissa bestämda inkomster till vissa bestämda utgifter, vilket ju är grunden för hela den föreliggande motionen. Jag förmodar, att utskottet med den upplysning, som utskottet omnämner, bara syftar på den omständigheten, att givetvis försvarsberedningarna vid överläggning om finansplanen också lära taga i betraktande behovet, ifall sådant behov föreligger, att röra också vid den direkta och progressiva beskattningen. Men att ingå på frågan, huruvida denna skall kombineras med en alldeles speciell användning, nämligen uteslutande för försvarsväsendets behov, tror jag icke att försvarsberedningarna kunna ha för avsikt.

Herr talman, jag har velat göra denna lilla kommentar till utskottets yttrande, för att det icke skulle föranleda till ytterligare missförstånd, när man sedan läser det i kammarens protokoll.

*I fråga om försvarsutgifternas uttagande genom direkt och progressiv beskattning m. m.*  
(Forts.)

*I fråga om försvarsutgifternas utläggande genom direkt och progressiv beskattning m. m.*  
(Forts.)

Den punkt jag vänt mig mot i utlåtandet spelar för argumenteringen icke någon roll, och jag finner för min del icke någon anledning att yrka på ogillande speciellt av denna punkt, då den endast innehåller en, låt vara icke fullt korrekt, faktisk uppgift. Den förklaring jag lämnat torde i alla händelser vara tillräcklig för att man skall förstå vad jag för min del lägger in i utskottets yttrande, och jag ber att få yrka bifall till dess hemställan.

Herr Ingvarsson: Med anledning av det senaste anförandet ber jag endast få säga, att det aldrig har varit utskottets mening att här markera, att försvarsberedningarna skulle lämnat den uppgiften, att de ämnade taga frågan under *särskild* behandling, och det har heller icke utsagts, ehuru det ju är möjligt, att man skulle kunna av formuleringen draga någon dylik slutsats. Utskottet har fastmera erhållit den upplysningen, att alla ekonomiska synpunkter på frågan komma att tagas under övervägande inom försvarsberedningarna, då givetvis även en framställning av den art här föreligger i den mån den kan inverka kommer att spela in i utredningen. Det är så utskottet sett saken, och jag ber därför att få understryka riktigheten av vad herr Edén här sade, att vi naturligtvis icke velat uttala som vår mening, att det skulle företagas en *särskild* utredning, utan att dessa synpunkter skulle beaktas i sammanhang med den övriga utredningen.

Herr Torgén: Herr talman, mina herrar! Med det senaste anförandet, som nu hållits, torde utskottets mening vara tillräckligt belyst, men jag tänkte att redan det första anförandet av herr Ingvarsson skulle tydligt nog ådagalagt, huru utskottets uttalande bör betraktas, ty han sade, att försvarsberedningarna icke kunna undgå att taga i övervägande de synpunkter, som motionärerna framhållit. Om man skulle, såsom herr Edén, tillägga ordet: *särskilt* före orden »taga under övervägande,» då skulle jag även hava ansett det vara för mycket sagt av utskottet. När man läser de sista raderna i betänkandet måste man se dem i sammanhang med de nästföregående, där det påpekas, att försvarsberedningarna ha att upprätta en fullständig finansplan, och det är då tydligt, att därvid motionärernas synpunkter måste beaktas. Men detta är icke detsamma som att saken skulle tagas under *särskilt* övervägande. Emot det uttrycket ber jag att få inlägga min gensaga. För övrigt har jag icke något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Branting: Det, som givit anledning till denna sista lilla kontrovers, den angående tolkningsfrågan, har ju varit det förhållandet, att det är två olika saker, som i motionärens utta-

lande blivit sammanförda, och tolkningen beror på, vilkendera man tillmäter den största betydelsen. Motionären har satt i fråga, att specialisera budgeten så, att det skulle komma att bli vissa inkomster till staten, särskilt då den direkta och progressiva beskattningen, som skulle så att säga avskiljas för sig och icke längre gå till den allmänna, gemensamma kassan, utan särskilt reserveras för försvarsändamål. Försåvitt den tanken skulle vara det väsentliga i motionen, så är det alldeles naturligt, att den knappast läser komma inom området för försvarsberedningarnas finansiella utredning. Men däremot ligger väl efter min mening som *huvudtanke* i motionen ett påpekande av det förhållande, som herr Månsson här nyss visade med siffror, att under föregående tid har på ett alldeles oproportionerligt sätt bördorna för försvaret vräkts på de egendomslösa klasserna, och att den indirekta beskattningen har varit den mjölkko, som man anlitat, medan de besittande klasserna sluppit undan alldeles för lindrigt. De ha ropat på högre utgifter för försvaret, och de ha låtit andra betala bördorna. Att denna missproportion skall komma att bli rättad, tror jag är mångas övertygelse här i kammaren, och framför allt är det väl en enhällig övertygelse hos alla medlemmar av det socialdemokratiska partiet. Läger man tyngdpunkten i herr Månssons påpekningar på detta, som naturligtvis egentligen är det väsentliga, så tror jag, att både han och andra ha skäl att hoppas, att man skall vid finansplanens uppgörande för försvarsväsendet beakta nödvändigheten av att förskjuta förhållandet mellan direkta och indirekta skatter, så att de direkta skatterna få bära mera och de indirekta mindre. Något mera kan väl i ärendets nuvarande skick icke sägas.

*I fråga om försvarsutgifternas uttagande genom direkt och progressiv beskattning m. m.*  
(Forts.)

Herr Månsson: För att icke det skall bli något missförstånd om vad jag menat, så skall jag meddela, att jag aldrig tänkt mig, att den nu utgående direkta och progressiva beskattningen skulle särskiljas och speciellt användas för arméns och flottans behov, utan jag har tänkt mig upptagandet av *en särskild skatt*, värnskatten, med en särskild rubrik på skattesedeln och så avpassad, att de inkomster, som inkomma genom densamma, vore nog för flottans och arméns behov. Sedan skulle man kunna undan för undan lyfta av en del tyngande indirekta skatter.

Det förhållande, som har kommit fram under debattens gång, att man icke ens kan i försvarsberedningarna vänta någon avsevärd undersökning eller åtgärder för att uttaga försvarsbördorna på direkt och progressiv beskattningsväg, det gör, herr talman, att jag finner så mycket mera skäl att vidhålla mitt yrkande, och jag skulle önska, att vi genom en votering utrönte, huru stora sympatier det är för dessa bördors uttagande på direkt väg allt efter medborgarnas skattekrafter.

*I fråga om försvarsutgifternas uttagande genom direkt och progressiv beskattning m. m. (Forts.)*

Herr Branting: Med anledning av herr Månssons antydan om, att han vill begära votering här, vill jag säga, att jag knappast tror, att en sådan votering skulle vara riktigt vägledande för den fråga, som han vill ha svar på. Jag tror att, som förhållandet ligger, det vore bättre att icke votera om saken utan låta den tanke, som han nu ytterligare preciserat, gå jämte det andra till det fortsatta överbägandet i kommittén. Ty vad skulle vi egentligen votera om? Ett bifall till herr Månssons motion innebär ett bindande vid att man skulle uttaga samtliga försvarsbördorna på den direkta och progressiva beskattningens väg. Den saken föreligger ju icke alls i så utrett skick, att man kan göra en vägledande votering därom, och därför tror jag, att, som sagt, det vore klokare att inställa densamma.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med överbägande ja godkänd. Herr Odqvist begärde emellertid votering, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 121 ja mot 67 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

### § 9.

*Ang. skatt å jordvärde m. m.*

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört bevillningsutskottets betänkande, nr 17, i anledning av väckta motioner angående utredning och förslag rörande skatt å jordvärde m. m.

I tvenne inom Riksdagen väckta motioner, den ena i Första kammaren, nr 64, av herr *Klefbeck*, och den andra i Andra kammaren, nr 184, av herr *Lindhagen*, hade motionärerna enstämmigt föreslagit, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om



en skyndsam och uttömmande behandling av jordvärdespörsmålet i hela dess vidd samt framläggande för Riksdagen av de förslag, vartill denna beskattningsfråga närmast befunnas böra föranleda, i vilket senare avseende borde särskilt övervägas antagandet av författningar rörande dels särtaxering av jordvärdet å jord och naturtillgångar av olika slag samt eventuellt koncessionsvärden och dels rätt för kommuner att i den utsträckning de funne lämpligt ersätta skatter på byggnader och arbetsinkomster med jordvärdeavgift.

Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Ollas A. Ericsson* och *Nilsson* i Bonarp mot vissa delar av motiveringen.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan begärdes ordet av

Herr *Lindhagen*, som yttrade: Utskottet har icke yttrat något i sak rörande den ifrågavarande motionen, och då motiveringen ej heller inbjuder till någon saklig diskussion i ämnet, så skall jag inskränka mig till att åberopa motionens innehåll i berörda avseende.

Emellertid har utskottet tagit saken helt och hållet formellt, och jag vill ju gentemot detta utskottets uttalande åberopa, att det icke innefattar något nytt, utöver vad som står i själva motionen. Även jag har redogjort för hur saken ligger, och att man möjligen eller antagligen i kommunalskatteskommittén kommer att upptaga frågan om särtaxering av själva jordvärdet, och att saken för övrigt ligger i vida fältet. Och detsamma har också utskottet sagt. Vid sådant förhållande har ju utskottet icke kommit med något nytt, som kan föranleda mig att frångå motionens yrkande, utan tvärtom måste jag vidhålla detsamma. Emellertid, som sagt, lönar det sig icke att ingå i en saklig debatt i denna fråga, utan jag skall bara be att få yttra några ord angående det formella sätt, varpå utskottet behandlat denna sak.

Det är ju ofta så, att man i Riksdagen åberopar en utredning, som föreligger hos regeringen, för att ingenting bör från Riksdagens sida åtgöras. Och det äger särskilt rum i de fall, då man är nöjd med den utredande myndighetens sammansättning och dess tydliga program och litar på, att de personer, som förehava utredningen, skola göra sitt bästa i det syfte man själv önskar. Men är man icke det, blir den pågående utredningen snarare en ytterligare anledning till en riksdagsskrivelse.

Nu har i motionen redan framhållits, hurusom kommunalskatteskommittén måste vara ganska svagt intresserad av den förevarande angelägenheten. Den har ju fått ett helt annat uppdrag, och då man vet, hur illa frågan ännu ligger i de utredande kommittéerna liksom i själva verket även i Riksdagen, är det klart,

Ang. skatt å jordvärde m. m. (Forts.) att detta behjärtande av frågan, som motionärerna ha önskat, icke kan med någon sannolikhet påräknas hos kommunalskattekommittén. Därför har jag ansett, att oavlåtliga opinionsyttringar i det syftet böra komma fram. Kommunalskattekommittén är också knappast tillräckligt kompetent sammansatt för att bedöma saken. De, som äro utsedda att utreda skatteproblemet enligt de gamla linjerna, de äro i majoritet i kommittén. Och sedan har kommittén blivit förstärkt med en ledamot från jordvärdestegringskommittén, och denna ledamot lärer själv varit med om att tillstyrka endast en mindre del av hela den stora saken. Då kan man icke förvänta, att arbetet på ett uttömmande sätt och i hela dess vidd skall företagas i denna kommitté. Sälunda finnas alla skäl för dem, som verkligen önska en omfattande utredning i frågans hela vidd, att påyrka en skrivelse, varigenom denna sak understödes, och kommittén får större anledning att ge sig in på denna sak.

Nu är det dessutom så, att när en stor fråga föreligger till beredning hos regeringen, är det ganska nyttigt, att det från olika håll påpekas skilda önskemål. I denna motion hava påpekats två önskemål, nämligen antagandet av författningar rörande *dels* sär-taxering av jordvärdet å jord- och naturtillgångar av olika slag och *dels* rätt för kommuner att i den utsträckning de finna lämpligt ersätta skatter på byggnader och arbetsinkomster med jordvärdeavgifter. Detta sista önskemål, d. v. s. ett kommunalt avgörande av vilket skattesystem man skall använda, är kanske den enda fruktbara lösningen av frågan, som finnes för att få denna sak i gång. De kommuner, som äro intresserade för saken, kunna då upptaga den och få en erfarenhet av det hela. Den vägen har man gått mångenstädes i utlandet, alldenstund det är mycket svårt att genomföra saken i hela landet på en gång. Utskottets betänkande innehåller ingenting, som antyder, att utskottet skulle vilja understödja en utredning även av den saken. Utskottet har endast talat om, att den första delen av mitt förslag kanske kommer under överbäggande, och helt och hållet underlåtit att tala om den andra delen. Huruvida kommunalskattekommittén kommer att upptaga denna sak, vet man icke, och därför synes det angeläget att göra en påtryckning därom.

Meningen med utskottets betänkande är att samla olika meningar under en hatt, men jag tror icke, att man kommer så långt på den vägen i detta fall. Här finnas många, som äro *för* denna sak, men de äro *för* den på det sättet, att de vilja innefatta en liten del av hela saken i det nuvarande skattesystemet. Motionärens önskan däremot är att få en utredning, huruvida man icke skulle kunna till väsentlig del avskaffa hela det nuvarande skattesystemet och ersätta det med ett nytt. Detta är två mycket varierande åskådningar. Sedan ha vi dem, som äro fullständigt emot hela saken, och så den stora mängd, som icke bildat sig

någon mening alls därom. Och alla dessa skola inrymmas under Ang. skatt å utskottets betänkande. Här måste dock bli en meningsbrytning Jordvärde m. m. en gång och en strid om dessa frågor, och det är då bäst, att (Forts. man kommer fram till striden så fort som möjligt, ty endast genom en sådan strid kan man komma till någon lösning. Att däremot utan anvisningar skjuta undan denna sak till en kommitté, vars intresse därför är mycket tvivelaktigt, kan icke vara att synnerligen främja saken. Därför tror jag, att det vore bäst, att de olika meningarna komma till tals med varandra här i Riksdagen. Frågan faller ju i alla fall, det har man förutsett.

Jag skall i detta sammanhang be att få yttra några ord med anledning av det angrepp, som i Stockholms Dagblad gjorts mot bilagorna till denna motion. Det är en meningsyttring, som syftar till att inskränka riksdagsmännens handlingsfrihet och därför kräver ett bemötande från den motionär, mot vilken den är riktad. Det gäller en ledare under rubrik »Agitationslitteratur i riksdagstrycket». Artikelförfattaren säger där, att det är ganska vanligt, att brottstycken av tidningsartiklar eller politiska broschyrer in extenso införas i motioner, och att därom intet är att säga, för såvitt metoden hålles inom rimlighetens gränser. Men om en motionär överskrider de rimliga gränserna, då har han brutit mot all taktkänsla. Med andra ord: detta är en beskyllning mot mig, att jag, av bristande taktkänsla, till denna motion fogat agitationslitteratur och betungat statsverket med kostnaden därför.

Nu äro bilagorna till min motion 7 stycken. Om de båda första bilagorna, som utgöras av officiella redogörelser för jordvärdetaxeringar i Danmark, säger artikelförfattaren, att ingenting är att erinra däremot. Ja, där se vi just ett av tidningspressens stora lyten. Allting, som är officiellt, det bugar man sig för, men om en enskild person strider någon kamp för en sak, då får han strida ensam, ohjälpt av tidningsredaktionerna! Sedan nu författaren gjort sin djupa bugning för de officiella utredningarna, som kanske ibland icke äro något värde med alls, så avfärdar han utan vidare ett enskilt försök till utredning, vilket kanske är ganska värdefullt.

Om bilagorna 3, 4 och 6 säger tidningen, att de äro avtryck av tvenne agitationsbroschyrer av herr Johan Hansson samt av ett dito föredrag av herr Karl Elander, och att »både broschyrerna och föredraget förut föreligga i tryck». Detta är vad de s. k. broschyrerna beträffar ett alldeles oriktigt påstående, ty jag har själv beställt dessa inlägg för att få dem såsom bilagor till min motion. Det kan ju hända, att några små excerpter därav förut varit synliga i tryck, men, som sagt, Johan Hanssons båda utredningar såväl den om införande av kommunal tomtvärdeavgift i Stockholm som den om engelsk jordvärdepolitik äro författade särskilt för min motion och hava icke förut varit utgivna i tryck. Vad däremot angår bilagan nr 6, en ekonomisk sta-

Ang. skatt å tistisk redogörelse av Karl Elander, så har den stått tryckt i tidningen »Budkavlen», varifrån den lånats.  
 jordvärde  
 m. m.  
 (Forts.)

Om bilagan nr 5, »Jordvärdepolitik i västra Kanada» av Nock, och om bilagan nr 7, »Förslag till ändrad lydelse av vissa paragrafer i förordningen om kommunalstyrelse i stad» av Nils af Ekenstam, har tidningen icke alls yttrat sig.

Nu vill jag säga det, att hade jag t. ex. väckt en motion om ett anslag av 15 miljoner kronor till ett pansarfartyg och därvid bifogat herr Sven Hedins bekanta broschyr, så är jag säker på, att Stockholms Dagblad icke, åtminstone icke i någon ledande artikel, skulle ha klandrat det förfarandet. Men här framträder partipolitiken i all sin oerhörda naivitet. Så snart det gäller något, som man är motståndare till, så målar man ut det på detta sätt: då är det agitation, och man försöker slå alla möjliga krokben för saken. Men gäller det de egna åsikterna, då kan man tillåta sig vad som helst, då kan man få trycka handlingar obegränsat. Jag tycker, att det är synd om Stockholms Dagblad, som skall behöva skriva en sådan artikel på grund av sin partifanatism.

Jag skulle i detta sammanhang vilja omtala ett exempel, dock utan att alls vilja förorda dess efterföljd. Det var en annan borgmästare, som var representant för Cleveland i Förenta Staternas kongress och hette Thompson. Han hade i kongressen ett slags motion eller anförande i frihandelsfrågan och hänvisade såsom bilaga — utan att läsa upp den — till ett arbete av Henry George om skyddstullar och frihandel, som i svensk översättning går på 360 sidor. Bara på den grunden, att han åberopade detta arbete, trycktes hela detta arbete i kongressens förhandlingar och spriddes sedan med gratisbefordran i stora upplagor över landet genom postverkets försorg, som i Nordamerika lär portofritt sprida allt kongresstryck.

Detta lilla angrepp mot yttrandefriheten och möjligheten för meningar, som ännu icke tillkämpat sig någon officiell auktoritet, att komma fram, är ganska vanlig, och jag har bara velat göra denna erinran för att icke detta angrepp skulle vara obemött.

Tyvärr mår jag icke så bra i dag, att jag kan vidare utföra mitt resonemang i den här frågan, och jag behöver, som sagt, icke heller göra det. Jag skall bara be att till sist få säga, att detta betänkande är, jag skulle nästan vilja säga, ett kurragömma-betänkande; det är mycket vanligt att sådana betänkanden komma fram för att undanskjuta en sak, som håller på att kämpa sig fram och är ömtålig att röra vid. Det är så man brukar göra, och man kan ha den meningen, att det ibland är klokt. För min del tror jag dock, att det här måste bli strid, och ju förr den striden bryter ut dess bättre är det. Jag hade hoppats, att denna strid skulle brutit ut denna riksdag och genom detta betänkande,

men det tyckes ej bli så. Frågan kommer nu att försenas ett eller annat år.

Jag skall i alla fall be att få yrka bifall till min motions kläm, icke till dess motivering, då jag med min ståndpunkt anser det vara det enda rätta i föreliggande situation.

*Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)*

Vidare anförde:

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Om någon, som icke läst föredragningslistan till dagens plenum, hade hört den föregående ärade talarens anförande, hade han väl snarare trott, att det gällt diskutera tidningspressens och särskilt Stockholms Dagblads stridsmetoder än att diskutera jordvärdeskatten. När nu emellertid jordvärdeskatten är ämnet, hoppas jag, att kanmaren tillåter mig att mera stanna vid jordvärdeskatten än vid tidningspressen. Jag vill endast tillägga rörande tidningspressen, att jag även efter herr Lindhagens försvarstal fullt står vid vad som sagts i min tidning, och jag ber att få tacka honom, för att han påvisat, vilka fördärliga konsekvenser kunna bli följden av denna metod att bifoga alla möjliga bilagor till riksdagstrycket. Ännu ha vi icke kommit därhän liksom i Förenta staterna, att bilagor på 360 sidor kunna fogas till motionerna. Det var ju dock en värdefull upplysning, han gav, för vilken jag skall be att få tacka honom.

Jag skall härefter be att få övergå till frågan om jordvärdet och vill då säga, att jag tror, det vore synnerligen lyckligt, om Riksdagens ledamöter närmare satte sig in i detta spörsmål, ty gjorde de det, så tror jag, de snart skulle bli på det klara med, hur oförnuftig hela denna agitation är. Det gäller ju, att samhället skulle bli, som det heter, socialiserat. Det gäller med andra ord jordvärdet eller det nakna jordvärdet, d. v. s. alla värden på jorden, som icke äro frambragta direkt genom jordbrukarens eget arbete. Således skulle byggnader och annat, ja, jordförbättringar på det hela taget, tagas bort. Om vi tänka oss, att något litet hemman är uppbrutet i obygderna, så betalar det en rätt låg skatt. Det dras emellertid en landsväg upp, och genast ökas skatten. Motionären själv säger om detta system, att det är enkelt, lättfattligt och framför allt rättvist, under det att jag med någon liten ändring skulle vilja rubricera systemet såsom enkelt, lättfattligt och framför allt orättvist. Hela detta tal från jordreformvännernas sida, att den absoluta rättvisan ligger hos dem, kan jag omöjligen förstå. Jag vill taga ett litet exempel på, hur besynnerligt det hela skulle kunna slå ut.

Antag att på något håll i landet har ordnats med en del småbruk, och att småbrukarna rätt bra kunna ta sig fram på dessa sina små lägenheter. Så drages det fram en järnväg, och ett stationssamhälle växer upp just där. Det är då klart, att det jordvärde, som tillhör samhället, ökas, och i och med detsamma

Ang. skatt å skulle då skatten automatiskt ökas för dessa småbruk. Avkastningen av dessa småbruk kan dock naturligtvis icke beräknas stiga i samma grad. Den kan ju stiga i någon mån på grund av lättare avsättningsmöjligheter, men småbrukarna kanske icke äga medel till en nödvändig omläggning och uppbringning av jorden i den kultur, som skulle fordras för bättre avkastning, utan det måste ske avsättning till tomtmark eller göras på något annat sätt. Skatten växer emellertid, och samhället skall dra in på skattevägen det ökade jordvärdet. Dessa växande skatter kunna naturligtvis icke småbrukarna bära, och följden är, att dessa småbrukare måste gå ifrån sina småbruk. Samhället fördriver dem, därför att det blir kapitalökning, som icke motsvaras av inkomstökning. Är detta och dylikt vad den förre talaren kallade för enkelt, lättfattligt och framför allt *rättvist*?

Motionären framhåller vidare i sin motion, att detta nakna jordvärde måste anses vara samhällets verkliga egendom, och att ett samhälle — staten och kommunen — bör i första rummet se till, att det kan bestrida sina utgifter med inkomster från samhällets egendom, från det samhällliga jordvärdet.

Vidare anges det, att syftet med hela den här georgeistiska jordvärdereformen är, att med upphävande av all annan beskattning lägga skatten endast på det samhällliga jordvärdet och lämna arbetet och flitens resultat obeskattade. Motionären säger härom, att detta måste vara något synnerligen tilltalande. Det skulle ju sålunda bli så, att vi, som icke ha någon jord, vi redaktörer, borgmästare och andra, skulle slippa allt vad skatt heter, då endast jord- och tomtägare finge betala all den skatt, som erfordras för stat och kommun.

Ett annat syfte anges vara, att de, som längta efter jord, skulle få sådan lättare än vad nu är fallet. Det skulle bli ett system, som enligt motionärens uttryck, »automatiskt» skulle utskifta jorden. Jag tror motionären har alldeles rätt däri, ty sedan det systemet varit i verksamhet en tid, tror jag, att knappast någon skulle önska erhålla jord, om skatterna höjas så, att alla andra statens och kommunens inkomster skulle försvinna och det hela läggas på jorden. Då tror jag icke jorden kunde bli begärlig, ty på de flesta håll skulle jordbruket icke löna sig under sådana förhållanden.

Motionären hoppas, som han säger, vidare på en framtid, där jorden icke köpes och säljes. Ja, ser man framåt, så undrar jag, om icke hela utvecklingen skulle sluta med, att jordbruket nedlades, när det vore otänkbart, att det skulle kunna bära skatterna, och är det klart, att jorden varken då skulle kunna säljas och köpas, och motionärens framtids mål vore därmed uppnått.

Den första av bilagorna är ett synnerligen intressant aktstycke, som jag på det varmaste rekommenderar för de intresse-

rade att studera. Det har i Danmark verkställt en officiell provtaxering med avseende å en kommun, och en bland dem, som verkställt denna provtaxering, en mycket intresserad jordvärde-reformvän, har därav dragit ut vissa konsekvenser. Detta är bland det intressantaste, som jag på länge sett i denna väg. Han kommer till, att det av samhället skapade jordvärdet, som tillhör samhället i egentlig mening, uppgår sammanlagt till något öfver 4 miljarder kronor. Det är denna jord, som för närvarande enskilde innehåft i tro att de ägde den, under det att jordvärde-reformvännerna kommit underfund med, att det är oriktigt, att ett jordvärde på 4 miljarder kronor befinnes i enskild ägo, och att staten, samhället, därför bör dra in detta jordvärde. Nu kan man icke enligt denne mans mening genast taga bort den nuvarande jordskatten, utan den får vara kvar tills vidare. Då den nuvarande jordskattens beräknade kapitalvärde uppginge till 1 miljard kronor, vore det således 3 miljarder kronor, som samhället borde på beskattningssväg dra till sig för att använda för sina behov. Han reserverar sig något sedan, i det han säger, att han icke riktigt kan svara för dessa siffror, då ju undersökningen bara gällt en kommun, men han tror icke, att siffrorna vare sig skola stiga eller falla. Om nu en ny jordvärdeskatt skulle läggas på åkerbruket, på annan jord och tomtmark, borde utöver nuvarande jordskatten denna nya skatt beräknas inbringa omkring 30 miljoner kronor för varje procent skatten anslås till. När samhället nu skulle socialisera hela samhällets jordvärde på 3 miljarder, är det klart, att samhället icke kan nöja sig med en procent, utan med  $3\frac{1}{2}\%$  eller så bortåt. Då är man uppe i, att utöver nuvarande jordskatten i Danmark av jorden skulle uttagas 100 miljoner kronor i runt tal.

När jag nu tillämpar dessa siffror på förhållandena i Sverige, har jag icke gjort någon ingående jämförelse, då ju skatteförhållandena äro helt olika, men nog kan man utan vidare utgå ifrån, att med tillämpning av nuvarande system skulle av jordägare i landet utöver nuvarande skatt per år uttagas 200 miljoner kronor. Ja, har man kommit så långt i de slutsatser, som äro dragna direkt ur denna bilaga, så tror jag, att vi bestämt kunna förklara det hela vara ett fullständigt tokeri. Det kan ju var och en, som har med jord att göra, tänka sig in i, om det är möjligt för jordbrukare, skogsägare och fastighetsägare att årligen utbetala till samhället tillsammans 200 miljoner kronor. Nu fälde motionären verkligen nyss ett mycket egendomligt uttryck om denna danska utredning, i det han nämligen sade: »denna danska utredning, som kanske bara är strunt». Om han verkligen ansåge, att den bara är strunt, förvånar det mig verkligen mycket, att han anser det vara skäl bifoga den som bilaga till riksdagstrycket. Jag har därför svårt uppfatta hans uttryck på annat sätt, än att han hört någon annan säga, att den danska

Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

Ang. skatt å utredningen vore strunt, och mer citerat detta än återgivit sin  
jordvärde egen uppfattning. Det är ju i alla fall en officiell undersökning,  
m. m. varur sedan av en jordreformvän dragits vissa konsekvenser,  
(Forts.) vilka jag bara sedan dragit ut ännu vidare. Klart och tydligt  
är, att om det är strunt med denna utredning, så undrar jag,  
om det inte är strunt med hela jordvärdesaken och inte bara  
med denna bilaga.

Jag vill icke vidare upptaga kammarens tid, utan då bevillningsutskottets motivering för dess avslagsyrkande möjligen skulle kunna uppfattas så, att utskottet ville på en omväg giva kommunalskattekommittén ett direktiv att utreda hela denna fråga, och det förefaller mig onödigt att ägna kanske ett par års arbete på den saken, så tillåter jag mig, så mycket hellre som Första kammaren gått med på utskottets avslagsyrkande med borttagande av motiveringen, att här yrka bifall till utskottets kläm utan gillande av motiveringen.

Herr Källman: Herr talman! Jag skall endast säga ett par ord med anledning av herr Lindhagens tolkning av bevillningsutskottets betänkande. Jag vill för min del göra gällande, att detta ingalunda avser att leka »kurra gömma» med det framställda spørsmålet. Jag läser bevillningsutskottets betänkande så, att här lämnar man från kommunalskattekommittén ett par faktiska upplysningar. Det meddelas nämligen, att kommunalskattekommittén redan har börjat med en utredning om *särtaxering av jordvärdet*, och därefter får man också veta, att jordvärdespörsmålet i *sin helhet* blir föremål för en *uttömmande behandling*. Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om därmed motionen i sina *väsentligaste delar* vore besvarad. Jag vill således påstå, att det mesta, som under nuvarande förhållanden kan vinnas i förevarande fråga, har för tillfället vunnits genom de upplysningar, bevillningsutskottet här är i tillfälle att lämna. Och då jag nu läser detta betänkande så, att kommunalskattekommittén verkligen har åtagit sig att på allvar syssla med den fråga, som herr Lindhagen har framfört i sin motion, så menar jag, att det icke finnes särskild anledning att därom skriva till regeringen. Med dessa korta ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hamilton: Herr talman! Slutmålet för jordreformvännernas eller, som det heter utomlands, georgeisternas strävanden torde onekligen vara att lägga alla skatter på jorden. Visserligen uttala de icke denna åsikt fullt och klart här i vårt land, men jag förmodar, att de dela sina utländska meningsfränders åsikt, att till och med inkomst- och förmögenhetsskatten är en styggelse. De anse nämligen, att jordvärdet är ett alster av samhället och därför bör återgå till samhället. De ha möjligtvis rätt



däri, att i våra städer och större samhällen jordvärdetegringen men icke jordvärdet kunde vara beroende på de åtgärder, som av samhället vidtagits. Men gå vi till vår rena landsbygd, så måste alla erkänna, att jordvärdet är frukterna av befolkningens flit och idoghet, för vilka belöningen många gånger är av ideell natur. Ty i våra dagar lönar det sig icke att odla eller åtminstone icke nyodla Sveriges karga jord. Om nu jordreformvännerna skulle kunna genomföra sina åsikter och komma till sitt slutmål, hur skulle det då se ut i vårt land? Enligt de försökstaxeringar, som vidtagits i Danmark, och som en föregående ärad talare här i dag förut omnämnt, skulle det jordvärde, som skulle återgå till samhället eller staten, förmodar jag, motsvara 50 % av jordbruksfastigheternas taxeringsvärde. Jordbruksfastigheternas taxeringsvärde i vårt land uppgår till, som herrarna torde veta, cirka 3 miljarder kronor. Den på landsbygden in-tecknade galden utgör 2 miljarder kronor, därav likväl någon del belastar s. k. annan fastighet, och om nu staten toge hälften av jordägarnas egendom eller hälften av taxeringsvärdet, då bleve ju våra jordägare av med hela sin förmögenhet, eftersom den andra hälften åtginge för att täcka galden.

Vem skulle nu släppa till detta stora värde? Jag förmodar, att motionären tror, att de stora egendomarna, de stora godsens skulle offras. Men nu är det ju så, att det icke mera lönar sig med dessa stora gods. De äro ställda på avveckling. Brukningsdelarna i det län jag tillhör ha under de senaste fem åren ökats med 8 %, och det är vida bekvämare och mera inkomstbringande i våra dagar att hyra våning t. ex. på Strandvägen i Stockholm och klippa kuponger eller spekulera i Grängesbergare än att sköta ett stort gods. Statistiken säger oss, att de stora godsens taxeringsvärde uppgår till ungefär 5 % av landets samtliga jordbruks taxeringsvärde. Av statistiken framgår också, att brukningsdelarnas — torpen inberäknade — medelareal är mellan 7 och 8 hektar åker, och deras medeltaxeringsvärde utgör cirka 6,000 kronor. Häremot kan anmärkas, att statistiken härutinnan är mycket ofullständig, och jag erkänner det. Men den överensstämmer någorlunda med en tillförlitlig statistik, som uppgjorts för det län jag tillhör, Kristianstads län. Det visar sig där, att medelarealen åker för brukningsdelarna — torpen icke medtagna — är densamma som för hela landet, d. v. s. 7 à 8 hektar, och medeltaxeringsvärdet utgör där 5,500 kronor. Statistiken säger oss också, att av landets 350,000 brukningsdelar endast en procent utgöres av s. k. storbruk, 9 procent av medelstora bruk och 90 procent av småbruk under 20 hektar. Av denna statistik framgår, att den skattelagstiftning, som nu jordreformvännerna vilja genomföra, skulle huvudsakligen drabba småbruken och således de mindre ekonomiskt bärkraftiga skatteobjekten i vårt land.

Varför skulle man nu åstadkomma denna jordreform? Jo,

Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

Ang. skatt å svarar motionären, antagligen för att skaffa billigare jord. Ja. jordvärde blir helt naturligt billigare, men utgifterna för innehavarna av denna jord bli väl icke mindre, ty i stället för att betala räntor på köpeskilling eller till hypoteksföreningar, komma de väl att få betala motsvarande skatt till staten, och innehavarna av jorden skulle således icke få det bättre, än de nu ha det. Vidare skulle ju denna jordreform, enligt georgeisternas mening, medföra, att styckningen bleve större i vårt land, än den för närvarande är. Jag tror nu, att det är synnerligen väl, om man kan stycka våra stora gods. Men man når säkerligen det målet vida bättre, om man underlättar för norrlandsbolagens hemmansinnehavare att få köpa sina hemman och genom att upphäva den fideikommissinstitution, som kanske för närvarande utgöra det största hindret för styckningen av jorden i södra Sverige.

Det synes mig fullkomligt tydligt och klart, att den jordreform, som de s. k. jordreformvännerna vilja genomföra, blir en dödsstöt åt våra jordägare. Och det kommer nära nog utslutande att drabba småfolket i vårt land. Jag förmodar därför, att åtminstone ingen av dem, som anslutit sig till det parti jag tillhör, vill skänka sin röst för en dylik åtgärd.

Jag skulle nu gärna kunna vara med om den utredning, som utskottet föreslår, ty jag är övertygad om, att denna utredning skulle giva vid handen, att jordreformspörsmålet är omöjligt att genomföra, som det här är föreslaget, och det skulle ha till följd, att detta jordreformspörsmål för alltid bleve avfört från Andra kammarens föredragningslista. Men jag skulle beklaga, om kommunalskattekommittén, till vilken utskottet hänvisar spörsmålet för utredning, skulle sysselsätta sig med en fråga, som är av så ringa vikt, då denna kommitté håller på med att utreda ett spörsmål, nämligen en jämnare fördelning av de för statsändamål utgående kommunala bördorna, som hela landet längtar efter en lösning på. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets kläm med ogillande av dess motivering.

Häruti instämde herr *Olausson*.

Herr Nilsson i Bonarp: Herr talman! Som herrarna behagade finna, ha herr Ollas Ericsson och jag reserverat oss mot vissa delar av motiveringen i förevarande betänkande. Anledningen till att vi gjort detta är, att utskottets majoritet vid referandet av, vad som i detta ärende tilldragit sig, tillfogat tvenne satser, vilka kunna uppfattas såsom innebärande ett bifall till motionärens framställning. Utskottet säger nämligen: »Det lärers även vara att vänta, att vid det fortsatta arbetet med de skattefrågor, som sålunda äro under utredning, jordvärdespörsmålet i sin helhet kommer att upptagas till uttömmande behandling.

Då sålunda den fråga, motionärerna önska utredd, i en viktig del är sedan någon tid tillbaka under utredning inom finansdepar-

tementet och i sin helhet kan förutsättas bliva föremål för behandling även utan att Riksdagen därom gör särskild framställning, får utskottet hemställa», etc. Det har emellertid icke varit utskottets mening att avslå motionen under förutsättning, att frågan skulle bli föremål för utredning, utan utskottets uppfattning, såvitt jag kunde rätt förstå, var den, att motionen borde avslås, även om icke utredning varit igångsatt. Denna utskottets ståndpunkt har icke tydligt angivits.

Motionären utläser i utlåtandet något mera, än vad utskotts-majoriteten har velat säga. Han kallar det ett kurra-gömma-utlåtande. Vid sådant förhållande synes det mig vara riktigast att i enlighet med Ericssons och min uppfattning avskära den del av motiveringen, som kan giva anledning till en sådan benämning. Och då här redan är gjort ett yrkande, att motiveringen skall ogillas, så ber jag att få förena mig i detta yrkande.

Herr Palmstierna: Ja, herr talman! När denna fråga har varit uppe till behandling här i kammaren under de sista åren, har det enligt mitt förmenande gjort sig gällande en viss oklarhet nästan varje gång, och jag skulle för min del mycket gärna vilja bidra till att något skingra denna oklarhet i frågan. Detta ber jag då få göra först formellt genom att omtala, hur ärendet ligger, och sedan reellt genom att i sak närmare ingå på spörsmålet.

Vad då först den *formella* sidan av saken beträffar, ha vi ju här en motion av herr Lindhagen, uti vilken han delvis med en mycket berättigad kritik emot vissa reformförslag inom beskattningsväsendets område kommer fram för sin egen del med ett yrkande, vartill han uti motiveringen säger, att han icke begär intagande av någon viss ståndpunkt i föreliggande fråga ifrån Riksdagens sida, och som klämman också är lagd, förefaller det mig, som om han även åsyftade, att den i klämman föreslagna utredningen skall vara förutsättningslös. Så uppfattade jag också saken, när den kom till utskottets behandling. Då, när ärendet upptogs till debatt inom utskottet — det må kanske tillåtas mig att relatera detta — begärde jag ordet, och eftersom jag fann det vara lämpligare att göra en annan formulering av klämman än herr Lindhagens, emedan i hans yrkande sammanblandats saker, som efter min uppfattning icke ha direkt samband med frågan, och när klämman dessutom var oklar, framställde jag följande förslag till utskottsyrkande i frågan, nämligen att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en skyndsamt utredning angående möjligheten och lämpligheten av att vid fastighetstaxering särskilt taxera jordvärdet, och i vad mån kommun bör berättigas att upptaga skatt å detsamma, samt för Riksdagen föreslå de förslag, vartill denna utredning må föranleda. Nåväl,

Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

Ang. skatt å efter mitt anförande bordlades ärendet, och när det upptogs i bevillningsutskottet en kommande gång, hade man inkallat jordvärde m. m. en av ledarna för den georgeistiska rörelsen i Sverige till att (Forts.) hålla ett föredrag i ämnet. Beskaffenheten av detta föredrag blev emellertid sådant, att utskottet icke endast vände sig helt från den *georgeistiska* åskådningen, vilken jag tror efter detta anförande helt och hållet förlorat varje resonans inom bevillningsutskottet, utan dessutom ville utskottet — jag måste med beklagande nämna detta — efter anförandet knappast ens lyssna till förslag om *någon som helst* förnuftig reglering utav fastighetsbeskattningen över huvud taget lagd på jordvärdebeskattningens grund. Icke ens ett bordläggningsyrkande bifölls, utan motionen avslögs utan vidare.

Sedermera, när betänkandet skulle justeras och min reservation redan var avgiven, fann man uti motiveringen det uttalande, som kammarens ledamöter nu läsa längst ned på sid. 2. Vad heter det där? Jo, det heter, att följande ärenden *dels* äro under utredning, *dels* senare komma att bliva föremål för utredning. Spörsmålen äro tre: för det första jordvärdestegringskatten, som redan är väsentligt utredd och nu är föremål för slutligt bearbetande; vidare spörsmålet om särskild taxering av jord och förbättring å jord, det bebådas t. o. m., att en taxeringsreform i detta avseende kommer att föreslås; för det tredje — och jag ber den ärade motionären noga genomläsa bevillningsutskottets betänkande — står där fullkomligt tydligt, att spörsmålet *i sin helhet*, d. v. s. även *jordvärdebeskattningen*, torde komma att upptagas till behandling: »det lärer även vara att vänta, att vid det fortsatta arbetet med de skattefrågor, som sålunda äro under utredning, *jordvärdespörsmålet i sin helhet* kommer att upptagas till *uttömmande* behandling.» Nåväl, när jag inom utskottet fick se detta i motiveringen, var det naturligt, att jag framställde en förfrågan angående vad som förorsakat, att man *efter* ärendets behandling inom utskottet, när justering av betänkandet skulle ske, kunde komma med *nya* upplysningar av denna beskaffenhet. Det officiella svar, som härpå avgavs, var av den beskaffenhet, att vi inom utskottet fingo fullkomligt verifierat, att *allt* det, som av motionären begärts, verkligen blir föremål för utredning. Nå, då fanns ju under sådana förhållanden givetvis ingen anledning för mig att förmoda annat, än att det syfte, jag velat nå med min reservation, skulle tillgodoses, och något skäl för mig eller övriga reservanter att gå fram med reservationen, som för övrigt var färdigskriven, förefanns ej längre.

Detta var orsaken till att socialdemokraterna biträdde bevillningsutskottets betänkande. Således är det, enligt mitt förmenande, så långt ifrån, att motionären har rätt att säga, att endast en formell behandling av frågan ägt rum, och att man i viss mån skulle ha lekt kurragömma med hans framställning, att enligt min

åsikt det syfte, motionären velat nå, vunnits med föreliggande be- *Ang. skatt å*  
villningsutskottsbetänkande, något, som för övrigt indirekt bekrä- *jordvärde*  
fås av de uttalanden, som blivit gjorda förut i dag. *m. m.*

Nu har av föregående talare yrkats ogillande av motiverin- *(Forts.)*  
gen och detta såvitt jag förstår på grund av *sakliga* skäl. Jag  
kan likväl inte finna, att man på dylika grunder har anledning  
att påyrka något som helst ogillande av motiveringen, utan, herr  
talman, jag vill för min del yrka bifall till bevillningsutskottets  
betänkande såsom det föreligger.

Men jag tror, att, när föregående talare upptagit detta ärende  
till mer ingående prövning, det kan för kammarens ledamöter  
vara av ett visst intresse att ta del av den åskådning i frågan,  
som gjordes gällande från vår sida, och jag ber därför för kamma-  
ren få uppläsa den reservation — den är helt kort — som av-  
gavs av mig i frågan med instämmande utav herrar Bäckström,  
Källman och Månsson, och vari vi efter en kort ingress yttra:

»Vid en granskning av frågan finner man emellertid, att  
det för vinnande av erforderlig klarhet är nödvändigt att skilja  
mellan den s. k. georgeismen, en samhällsåskådning och folkrö-  
relse, som har amerikanaren Henry George till upphovsman, samt  
andra jordreformsträvanden, uti vilkas program ingår en reform  
av fastighetsbeskattningen *vid sidan* av andra förslag till åtgär-  
der i syfte att underlätta tillgången till jorden och åstadkomma  
en förvaltning av densamma uti hela samhällets intresse.

Den georgeistiska åskådningen framställes såsom en nutida  
avläggare till fisiokratismen under 1700-talet, vilken ansåg jord-  
värdet utgöra den fond, vari resultatet av hela det samhällliga  
utvecklingsarbetet hopades. Det vore fördenskull fullt tillräck-  
ligt att från densamma taga vad som behöves för bestridande av  
det allmännas omkostnader, och rättvisan av en sådan åtgärd vore  
även uppenbar, emedan jordvärdet inte tillkommit genom ägarens  
eget arbete. Med reformens genomförande anser georgeismen ock-  
så, att arbetarnas villkor skulle förbättras, deras löner stiga och  
kapitalräntan falla, samt de förödande kriserna vid växling av  
ekonomisk konjunktur undgås och jord till ökad omfattning  
komma i marknaden.

Denna samhällsuppfattnings brister äro påtagliga. Särskilt  
uti den nutida kapitalistiska hushållningen framstår det tydligt,  
att resultatet av den ekonomiska utvecklingen långt ifrån enbart  
samlas uti stigande jordvärden. Detta faktum har nyligen blivit  
belyst av den officiella utredning aktuarien I. Flodström verkställt  
angående Sveriges nationalförmögenhet. Denna uppskattas av  
honom till 14<sup>1</sup>/<sub>2</sub> miljard kronor, varav uti s. k. »jordvärden»  
2,577,7 milj. kr., nämligen: åker och äng 400 milj. kr.; fiske-  
vatten 31 milj. kr.; skogsmark 336 milj. kr.; torvmossar 15,3  
milj. kr.; ljunghävd 13,8 milj. kr.; utbyggda vattenfall 77,7  
milj. kr.; utbyggda vattenfall 60,9 milj. kr.; gruvor och fyndig-

Ang. skatt *a* heter 518 milj. kr.; obebyggda och bebyggda tomter 1,125 milj. kr. Vad gruvor och fyndigheter angår kan det likväl starkt ifrågasättas, om de böra medräknas bland »jordvärden». Från hela beloppet av dessa bör jordvärdet å statens egendom 303,3 milj. kr. dragas, emedan endast resten — 2,273,9 milj. kr. — kunna bli föremål för beskattning. Om en dylik pålægges med 1 proc., något som får anses motsvara ej mindre än c:a 20 proc. av inkomsterna, uppnås likväl icke högre skatteinkomst än 22,7 milj. kr., vilket belopp i betraktande därav att det årliga beloppet av våra direkta och indirekta skatter utgör c:a 270 milj. kr., varibland även till viss grad ingår fastighetsskatter vilka drabba jordvärdet, tydligen omöjligt kan förslå att ersätta samtliga dessa skatter. Även om man skulle förmoda att en betydande felmarginal förefinnes i beräkningarna, visa dessa likväl ohållbarheten av den geogistiska samhällsuppfattningens förhoppning att *samtliga* skatter i huvudsak kunde bestridas med en jordvärdeavgift i vårt land.

Man kan icke heller utan vidare godtaga påståendet att det vore *rättvist* att genom beskattning verkställa en fullständig indragning just av jordvärdet, medan andra nuvarande beskattningsobjekt skulle fritagas. Det finns t. ex. näppeligen större skäl att beslagtaga småfolkets sparpengar, sedan de nedlagts uti ett dyrt förvärvat »egna hem» än tidigare, då medlen voro innestående i bankinrättning. Inte heller förefaller det lämpligt att låta t. ex. det betydande handelskapitalet vara befriat från skatt.

Det bör också erinras om att numera har andra och bättre tillfyllestgörande förklaringar rörande orsakerna till arbetslönsens storlek, kapitalräntans natur och krisernas uppkomst än de, vilka komma till synes i geogistiska skrifter. Det bör tillika framhållas, att det är synnerligen ovissst om jordräntan oupphörligt stiger. Erfarenheten visar fallande och stigande konjunkturer såväl i fråga om jordbruksjord som byggnadsgrund, vattenfall och malmfält.

Den praktiska utförbarheten av det »rena» — märk väl, *rena* — jordvärdets indragning beror också av möjligheten att särskilja detsamma från resultatet av i fastigheten nedlagt arbete och kapital. Hittills synes man icke ha lyckats att i detta avseende uppvisa taxeringar, vilka kunna vara ägnade att fullt motsvara de krav man från geogistiskt ståndpunkt behöver ställa på detsamma.

Även om man sålunda finner sig böra avvisa geogisterna såsom en på oriktiga förutsättningar uppbyggd samhällsaskådning, vars utförbarhet också kan starkt betvivlas, bör det likväl betonas, att det finns vissa grundtankar uti densamma, vilka böra vinna beaktande och äro av värde att tillvarataga. De ingå också uti jordreformsträvandena i flera länder. Bland dessa grundtankar bör särskilt anföras, att beskattningen uti största möjliga

utsträckning skall vila på värden, vilka tillkommit utan ägarens åtgörande, medan inkomst av *eget* arbete såvitt möjligt förblir obeskattat. Denna princip är riktig och bör i all synnerhet hävdas i Sverige» — jag vill påpeka detta icke minst för herr Hamilton — »där skattesystemet, oaktat särskilt byggnadsgrunden till följd av konjunkturer stegrats enormt i värde, utvecklats i den riktningen att de skattebördor, vilka gravera fastigheterna såsom sådana, minskats.

Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

Vår stats- och kommunala beskattning har undan för undan förändrats på det sätt, att inkomsttagare och förmögenhetsinnehavare blivit föremål för ökade pålagor, medan de speciella fastighetsskatter, vilka tidigare förekommit, avlyftats. Under lång tid utgjorde grundskatterna kärnan av vårt statliga skattesystem, men de tyngde ojämnt, och de »sekelgamla orättvisorna» avskrevos med en tredjedel år 1885 och efter 1892 års beslut ha de successivt nedgått, så att de alldeles försvunnit ur budgeten efter år 1903. En årlig statsinkomst av c:a 11 milj. kr., som vilade på jorden, bortgick därigenom. Vår »allmänna bevillning», som är en fastighetsskatt sammankopplad med partiell inkomstskatt, har 1910 utbytt mot en inkomst- och förmögenhetsbeskattning, varigenom såväl inkomst som förmögenhet över huvud blivit mer beskattad, men staten utkräver icke längre någon skatt av den fasta egendomen såsom sådan. Den kommunala beskattningen har likaledes visat förskjutningar av skattebördan från fastigheterna till inkomsttagarna. Det må erinras om de »likställighetsöverenskommelser» i fråga om gatuunderhåll, renhållning och dylikt, vilka träffats i städerna, och de ökade bidrag inkomsttagarna såväl direkt som indirekt fått lämna till väghållningsbesvärets utgörande å landet.

Denna avlastning från jorden har synbarligen gått alldeles för långt och framkallat strävanden i motsatt riktning, vilka böra vinna beaktande vid den förestående omläggningen av vårt kommunala skattesystem. I den mån *intressebeskattningens* princip härunder vinner tillämpning blir det nödvändigt att omdana fastighetsbeskattningen, så att den *framtida* jordvärdestegringen i största möjliga utsträckning indrages. Frågan härom har, såsom motionärerna och även utskottet anfört» — och såsom också herr Lindhagen själv här nyss berörde — »varit föremål för sakkunnig utredning inom finansdepartementet samt torde, om ej förr, vinna sin lösning i samband med den kommunala skattereformen. Däremot har spörsmålet om vår fastighetsbeskattnings omdaning i övrigt, så att jorden företrädesvis beskattas med hänsyn till sitt värde, men arbetet och förbättringarna å densamma bliva något mindre belastade, icke upptagits till prövning på samma sätt. Det är därom motionärerna framställt sitt yrkande utan att av »Riksdagen begära intagandet av någon viss ståndpunkt i förevarande fråga». En dylik förutsättningslös utredning synes vara

Ang. skatt å befogad och bör näppeligen lämnas å sido vid utarbetandet av den nya kommunala skattelagstiftningen, i all synnerhet som åtskilliga fördelar torde kunna vinnas genom den förordade reformen.»  
m. m.  
(Forts.)

Nu få vi också av bevillningsutskottets betänkande klart för oss, att kommunalskattekommitterade upptaga hela spörsmålet till behandling, och därmed vinnes, såvitt jag förstår, syftet med motionärens framställning. När jag för min personliga del dessutom har mig bekant, att bland dessa kommunalskattekommitterade finnas personer, som beakta, vad som finnes av sund kärna i de grundtankar, vilka georgeismen rymmer, har jag inte heller någon anledning att uttala misstro emot att kommunalskattekommitterade omhänderha den utredning, som påyrkats flera år å rad. Med hänsyn till vad jag nu anfört, ber jag att få yrka bifall till bevillningsutskottets föreliggande betänkande.

Herr R u n e: Herr talman, mina herrar! Det har från både högerhåll och socialdemokratiskt håll talats om, huru det gått till vid behandlingen av detta ärende inom bevillningsutskottet, och detta därför, att det ser ut, som om man ansåge, att någon otydlighet uti utskottets motivering skulle föreligga. Men jag påstår, att man näppeligen kan läsa detta betänkande så, att man däri kan inlägga en annan mening än vad som verkligen står. Men för att förebygga allt missförstånd, skall jag be att ifrån liberalt håll bland ledamöterna inom utskottet förklara, att vi ingalunda hava med denna motivering velat i någon mån uttala någon sympati för denna motion. Det är verkligen, såsom den siste ärade talaren anförde, så, att under behandlingen av detta ärende inom utskottet vi voro i tillfälle att höra ett föredrag av en märkesman för dessa idéer och att detta föredrag syntes verka så, att, om till äventyrs någon haft sympati för dessa idéer, denne har, såvitt jag förstått och fattat situationen, blivit botad härför.

Emellertid vill jag nu säga, att bevillningsutskottet helt enkelt har talat om, vad som i ärendet föreligger. Utskottet har talat om, att vissa utredningar i dessa frågor föreligga; och vid sådant förhållande har utskottet slutat med att säga, att då dessa kunna beröra de i motionen omförmälda förhållanden, har utskottet ansett, att något bifall till motionen icke bör ifrågakomma. Det är väl ganska rimligt, att utskottet har talat om vad som förekommit i denna sak och den utredning, som här är i fråga. Och det kan väl icke vara meningen, att utskottet i sådant sammanhang bort uttala t. ex., att det ogillar detta och anser, att denna påbörjade utredning icke bör få fortsättas och icke få avse de frågor, som i motionen omförmälas. Utskottet har, såvitt jag kan förstå, icke kunnat göra något annat än att bara tala om, att så och så är det, och vid sådant förhållande anser utskottet, att motionen icke kan bifallas. Då får denna utredning gå sin gilla gång. Jag kan icke anse, att utskottet genom detta sitt be-



tänkande påtagit sig något ansvar för utredningen eller i någon mån lämnat några direktiv för denna utredning. Sålunda anser jag, att det är fullkomligt obefogat och obehövt att här yrka, att denna motivering, som är fullständigt objektivt hållen, skall ogillas. Men, mina herrar, det har verkligen visat sig både här i kammaren och i medkammaren, att denna motivering tolkas av en ledamot på ett sätt och av en annan på ett annat sätt. Och då jag för min del anser det mycket viktigt att förebygga, att man skall kunna tänka sig, att de liberala utskottsledamöterna i detta fall till frågan intaga samma ställning som den siste ärade talaren, skall jag be att få tillkännagiva, att jag för min del icke påyrkar, att motiveringen skall gillas, ehuru väl jag bestämt påstår, att motiveringen icke är skriven så, att det finnes någon som helst anledning till att yrka ett ogillande av densamma.

Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

Herr Lindhagen: Herr Hamilton slutade sitt anförande med att uttala den förhoppningen, att denna fråga nu skulle vara för alltid avskriven från Andra kammarens behandling. Han uttalade åtminstone den förmodan, att så skulle ske. Jag kan livligt försäkra herr Hamilton, att detta aldrig kommer att gå i uppfyllelse, utan att tvärtom den tid kommer, då Andra kammaren skall med allt större intresse behandla den här frågan.

För övrigt anser jag, att det är ganska intressant och riktigt, att den verkliga mening, som olika ledamöter i kammaren ha, kommer fram, och att man verkligen får se, hur långt saken har avancerat ännu ute i det politiska livet. Ty endast därigenom blir det så, att de, som vilja förfäkta denna sak, få ny anledning att inrikta sig på det upplysningsarbete, som enligt min uppfattning här är av nöden för de allra flesta av oss. Jag vill, vad mig själv beträffar, säga, att jag icke i detalj så bestämt kan bilda mig någon uppfattning om, hur det bör vara med de slutliga resultaten, men det måste jag säga i fråga om själva denna tanke — i olikhet mot herr Palmstierna, som förklarade, att den vore byggd på oriktiga förutsättningar och omöjlig att genomföra — att tanken är byggd på riktiga förutsättningar, och jag hoppas, att det, som är byggt på riktiga förutsättningar, också skall vara möjligt att i väsentliga delar genomföra.

Herr Hamilton talade om att det här skulle innebära, att alla skatter skola ligga på jorden. Det där talet låter mycket skrämmande, men hur förhåller det sig i själva verket? Jo, det förhåller sig på det sättet, att all förmögenhet är *ytterst* skapad av *jord* och *arbete*, och alla skatter, som vi betala nu, utgå därför direkt eller indirekt av jord och av arbete. Det är ett förhållande, som man icke kan komma ifrån, och som existerar för närvarande, så att redan nu kan man säga: produkterna av jord och arbete betala alla skatter.

Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

Vem är det nu egentligen, som besitter jordvärdena? Herr Hamilton utmålade detta på det viset, som om det vore innehavarna av den lilla jordbruksjorden, som skulle betala dessa skatter, och att det därför bleve småfolket, som företrädesvis komme att drabbas av desamma. Jordvärdereformens anhängare ha ett helt annat syfte, och det vore väl högst egendomligt, om de skulle så kapitalt ha misstagit sig, så att den av dem förordade beskattningen, som de trodde skulle drabba de obehöriga, stora vinsterna, i stället skulle komma att drabba endast det s. k. småfolket och göra det på ett för dem mer än nu betungande sätt. Alla dessa stora monopolkapital, som skapat de stora förmögenheterna, komma väsentligen ytterst från jordvärdena, kan man säga. Det är företrädesvis jordvärden, som blivit förvandlade till aktier och obligationer, o. s. v. i några fås besittning.

Det resonemang, som herr Palmstierna här förde, är ju ett intressant bidrag till, huru denna sak ses från hans synpunkt, enligt vilken det gäller att taga en bit av denna reform och infoga denna bit i det nuvarande skattesystemet. Jag måste dock från min synpunkt bestrida, att det är riktigt, då han här säger att man måste absolut skilja mellan georgismen och »andra förslag» att beskatta jordvärdet. Georgismen är det hela, och de andra förslagen äro blott bitar av georgismen, de äro utelöpare och epigoner till densamma, framförda av eftersägare, som på grund av politiska opportunitetssynpunkter låna blott bitar av georgismen. Man kan icke skilja på själva georgismens idé i dess ursprungliga renhet och dessa andra förslag, såsom till sitt väsende olika saker, ty dessa senare utgöra blott kompromisser mellan georgismen och något annat, som icke är georgism.

Man har nu sagt, att georgismen utgår ifrån »oriktiga» förutsättningar, något som jag för min del tror är mycket oriktigt bedömt. För att nu påvisa, att georgismen är byggd på oriktig förutsättning, framhöll herr Palmstierna, att det är icke blott jordvärdet, som utgör ett sådant kapital, som skall beskattas, utan det finnes även en stor myckenhet löst kapital, som bör komma i samma ställning. Ja, detta är formellt sett alldeles riktigt, men dessa stora lösa kapital, dessa stora monopolvinster ha väsentligen kommit också från jordvärdet, och till stor del just därför att detta icke varit allmän egendom. Då är det klart, att när man skall hålla sig till den nuvarande samhällsordningens ram, bör den georgistiska reformen även kunna leda till att man beskattar de stora kapitalvinsterna, som sålunda uppkommit just till följd av, att denna reform icke funnits genomförd.

Det förslag, som reservanterna här kommit till, går ju ut på, att Riksdagen skulle begära en utredning i fråga om två specialpunkter. Det är, så vitt jag förstår, reservanternas mening, att Riksdagen skall hålla sig till endast de två av dem framförda specialyrkandena. Vill man emellertid taga saken förutsättnings-

löst och få frågan utredd i hela dess vidd, bör man ju taga den *Ang. skatt å jordvärde* kläm, som motionen innehåller, åtminstone dess första del.

Här har framhållits, att det föredrag, som lär ha hållits i bevillningsutskottet av redaktör Karl Elander, varit av den beskaffenhet, att utskottets ledamöter efter detsamma icke vidare reflekterade på saken. Ja, detta är ju mycket lätt att säga, men det är dock icke sagt, att felet i detta fall är herr Elanders, utan det kan ju möjligen också vara så, att utskottets ledamöter, som varit fångna av en annan föreställning, icke kunnat följa honom. Jag har tillsammans med bland andra åtskilliga medlemmar i det socialdemokratiska partiet en gång åhört ett föredrag av herr Elander, och vi sade då allesammans, att det var ett alldeles utomordentligt intressant föredrag. Jag har nu för min del icke hört mer än detta föredrag av honom, men den gången voro, som sagt, såväl jag som andra ense om att det var ofantligt intressant och belysande. Man kan ju ha olika meningar om hur man bör ställa sig till denna sak, men jag tycker i alla fall icke om att man, den andra parten ohörd, här i kammaren utmålar detta föredrag såsom det sämsta, som över huvud taget kunnat presteras i denna fråga, då det faktiskt säkerligen icke så var.

Det är alldeles omöjligt att resonera med herr Hildebrand i denna sak, ty han tager den icke sådan, som den är och vill vara, utan rör sig endast med sina egna föreställningar om densamma. Han framhöll särskilt, att denna jordvärdeskatt skulle uttagas utöver alla andra skatter. Man må protestera emot herr Hildebrand hur mycket som helst och säga ifrån, att meningen med denna jordvärdeskatt är att i första hand och så långt det är möjligt låta densamma avlösa alla andra skatter, herr Hildebrand säger i alla fall att den skall uttagas utöver alla andra skatter. Det är därför icke värt att resonera med herr Hildebrand om den saken.

Herr Hildebrand har vidare numera en stor förkärlek för att alltid rida med talet om de små jordbrukarna, när något förslag i jordfrågan föreligger från vänstersidan; han säger då alltid, att förslaget i fråga går ut över de små jordbrukarna. Jag kan dock icke förstå, varför han här uttalar sig på det sättet, då ju det system, varom här är fråga, går ut på att beskatta de stora monopolvinsterna. Det är just sådana personer, vilka betala herr Hildebrands egen tidning, så att den bär sig för herr Hildebrand, som det nu är fråga om att beskatta. Det jordvärde, varom här är fråga, uppstår i synnerhet i sådana samhällen, där folk i större myckenhet samlat sig, såsom i städerna, vid andra samfärdscentra efter järnvägar o. s. v., men vad landsbygden beträffar, särskilt den landsbygd, som ligger långt bort från kommunikationer, är ju jordvärdet högst obetydligt och ibland säkerligen så gott som alls intet. Vill man här ärligen tala om saken, bör man väl närmast fästa sig just vid sådana ställen, där jordvärdet sam-

*m. m.*

(Forts.)

Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

lat sig och där detsamma är beskattningsbart. Men att ställa hela verkligheten så på huvudet, att man i stället talar om, att jordvärdet skall beskattas företrädesvis i sådana landsändar, där något jordvärde knappast existerar, och alldeles förbigå sådana ställen, där det i verkligheten finnes, är givetvis en oriktighet. Det vore verkligen skäl i att herr Hildebrand toge sig en skarp funderare på, vad de miljoner jordvärde betyda, som enligt utredningarna gått till de enskildas fickor i stället för till det allmänna. Vi ha i detta fall ofantligt mycket att taga vara på, och jag tror för min del, att de små jordbrukarna skulle ha ofantligt stor lindring i sina skattebördor, om man blott till förmån för dem beskattade de stora kapital, som uppstått på alla de ställen, där jordvärde i hög grad förefinnes.

Nu är det ju så, att man i sådana här politiska diskussioner sällan förstår varandra rätt, utan i allmänhet uppfattar motståndarnas yttranden så litet som möjligt sådana de menats, och så är det även med herr Hildebrand i detta fall. Han förklarade, att jag skulle ha sagt, att den officiella utredning, som uti denna fråga gjorts uti Danmark, vore dålig och icke kunde tagas för god. Vad jag yttrade och menade var emellertid, att herr Hildebrand har bockat sig för denna utredning, därför att den är officiell, och att herr Hildebrand förmodligen bockar sig på samma sätt för alla officiella utredningar, även om de äro dåliga. Det är väl dock en viss skillnad på detta, och man får väl icke på ett sådant oriktigt sätt, som herr Hildebrand här gjorde, jonglera så där med uttrycken.

Herr Hildebrand nämnde vidare, att enligt den nu ifrågasatta reformen skulle de större inkomsttagarna bliva fria från beskattning. Jag har nu för min del från den synpunkt, varifrån jag ser saken, kritiserat jordvärdereformen därutinnan. De, som äro mest sangviniska, tro, att om man beskattar det jordvärde, som förekommer här i Stockholm och andra större städer och stations-samhällen och övriga samhällen utefter järnvägarna, skulle man med vad som därav flöte in kunna betäcka alla allmänna utgifter, så att inga ytterligare skatter behövde upptagas. Jag vet nu icke, om så verkligen skulle bli händelsen. Jag vill icke hängiva mig åt några sangviniska förhoppningar, och därför utgår jag heller icke från en sådan förutsättning. Därför står det också uttryckligen i motionen, att det för betäckandet av de utgifter, som icke kunna täckas av vad som inflyter genom jordvärdeskatten, är det riktigt att taga upp en direkt beskattning av all högre inkomst, såväl inkomst av kapital som inkomst genom höga löner, och då behöver varken herr Hildebrand eller jag vara rädda för att vi skola undgå beskattning. Det ligger i själva georgismens begrepp, att just därigenom, att man indrager själva jordvärdet, förekommer man för framtiden uppkomsten av alltför stora förmögenheter, och till följd därav komma icke inkomsterna att gå till så

höga belopp, som vad för närvarande är fallet. Även jag tycker således, att det är riktigt, att inkomster av dylikt slag i alla fall beskattas, helst jag för min del knappast tror, att jordvärdeskatten skall komma att räcka till för alla utgifter.

*Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)*

Jag finner således denna fråga vara ofantligt behjärtansvärd i all synnerhet från småfolkets synpunkt. Men såsom frågan ännu föreligger, ter den sig högst oklar, och då man kan få sådana framställningar till livs som t. ex. de, herrar Hildebrand och Hamilton här kommit med, är det tydligt, att det dröjer mycket länge, innan man kan resonera om dessa saker så, som de verkligen äro till sin egen natur.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande, då jag tror, det är det enda rätta, men jag skall icke begära votering, vilket jag med hänsyn till utskottets betänkande för övrigt aldrig tänkt göra i denna fråga.

Herr Wikström: Herr talman! Då jag för min del icke hyser den förskräckelse för jordvärdeskatten och framför allt icke för en utredning av frågan, som tycks besjåla en stor del av denna kammares ledamöter, icke blott såsom naturligt kan vara inom högern, utan även inom mitt eget parti, skall jag be att med några ord få angiva, hur jag ser denna sak.

Att jag uppträder vid denna olämpliga tidpunkt hoppas jag skall ursäktas med hänsyn till, att jag i alla händelser icke har för vana att onödigtvis upptaga kammarens tid. Och om jag skulle komma att göra någon liten utvikning från ämnet, sker detta endast för att få en bakgrund för de åsikter, som jag kommer att uttala i fråga om statens skattepolitik.

Jag vill då först och främst förutskicka den anmärkningen, att min ställning till dessa skattefrågor icke motiveras av någon som helst avog känsla mot jordbruket och jordbrukarna. Tvärtom håller jag mycket styvt på, att jordbruket bör vara den näringsgren, på vars utveckling och förkovran landets näringsliv i allra första rummet bör byggas. Jag kan därför icke heller dela den tämligen allmänna förtjusningen över den utveckling i ensidig industrialistisk riktning, som under tullskyddets hägn pågått under de sista decennierna. Det ser ju mycket bra ut med all denna vackra statistik över ökad industri, ökad export, ökad nationalförmögenhet och allt det där. Men om man vänder på medaljen och betraktar dess fränsida, tycker jag sannnerligen icke, att vi ha så så särdeles stora skäl att känna glädje över allt detta. Om man får tro statistikens vittnesbörd, har denna storartade utveckling icke åstadkommit, vad jag anser att man i främsta rummet borde ha rätt att förvänta av en sådan utveckling, nämligen lättandet av existensmöjligheterna för den stora massan av landets befolkning. Den har i alla händelser icke åstadkommit en lättnad, som står i rimlig proportion till den

Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

öerhörda utveckling, som samtidigt pågått i fråga om produktionsmetoderna och som gör, att man nu med samma mänskliga arbetskraft kan producera mångdubbelt mot förut. Utvecklingen har ju visserligen åstadkommit, att vi ha fått en hel del rikt folk inom landet, ett eller annat hundratal penningfurstar och miljonärer, och det kan ju vara en orsak till glädje, men den glädjen neutraliseras, åtminstone för mitt vidkommande, i betydlig mån därav, att det visar sig, att en del av dessa penningmän utnyttja sin stora ekonomiska makt för att utöva tryck på lagstiftningen och andra beslutande myndigheter till förmån för egna intressen på ett sätt, som enligt min uppfattning gör dem i hög grad samhällsvådliga. Vi ha fortfarande, trots denna utveckling, oförvårdad fattigdom, arbetslöshet, städernas bostadsbrist, dyrtid och vad de heta allt dessa sociala problem, som tränga sig fram och poeka på sin lösning och som till väsentlig del uppkommit just tack vare denna ensidiga industriella utveckling. Olyckan med denna utveckling är, enligt min mening, att den skett till mycket stor del just på jordbrukets bekostnad. Denna ensidiga utveckling har medfört icke blott, såsom skett i Norrland, att jorden tagits från bönderna, utan i ännu större utsträckning och i alla delar av landet, att bönderna tagits ifrån jorden. Jag tror också, att om man skall kunna tränga ned till botten av de samhällssjukdomar, som nu existera och av alla erkännas, måste vi inrikta oss på en skattepolitik och en allmän ekonomisk politik, som bringar utvecklingen tillbaka i ett annat spår, ett spår som bringar *folket tillbaka till jorden*. Nu är det ett mycket svårt och invecklat problem att kunna ta reda på, hur och på vad sätt man skall bringa utvecklingen tillbaka i detta spår. Jag är emellertid alldeles övertygad om, att det är statens skyldighet att försöka gripa sig an med hithörande problem. Jag tror, att det är fara å färde, om allt framgent utvecklingen skall gå i samma riktning, som den hittills gått, och jag tror, att det är vår skyldighet att under sökandet efter medlen och vägarna för att komma in på en förnuftigare skattepolitik ta reda på alla de nya idéer och uppslag, som komma fram. Jag kan framför allt icke förstå, hur det kan vara överensstämmande med verkligt frisinnad politik att på detta sätt, när en ny skatteprincip dyker upp, endast slå ifrån sig med bägge händer inför blotta tanken på en utredning. Jag tror, att sådana här uppdykande teorier böra underkastas sakkunnig granskning och noggrant övervägande — även jordvärdeteorien. Det torde vara så med denna teori, som med en hel del andra dylika, att den icke är så omöjlig och oförnuftig, som dess motståndare påstå, och icke heller så välsignelsebringande och genomförbar, som dess entusiastiska förkämpar hålla före. Men det torde kanske även i denna princip finnas något sunt, bra och riktigt, som bör tillgodogöras och tagas vara på för lagstiftningen. Nu vill jag för min del säga,

att jag icke kan förstå annat, än att herr Lindhagen har fullkomligt rätt när han påvisar, att sedan alla parter erkänt det berättigade i den s. k. *jordvärdestegrings*skattens princip, då är också *jordvärde*beskattningens princip erkänd. Har man erkänt, att dessa utan de enskildas arbete uppståndna värden äro av den natur, att de böra och kunna få till någon del tagas igen av det allmänna, som har frambringat dessa värden, då är det absolut icke en principfråga, utan närmast en lämplighetsfråga, hur stor del av dessa värden, som kunna och böra indragas till det allmänna, eller om man tilläventyrs, i likhet med vad jordvärdebeskattningens vännere förfakta, skall indraga hela detta ökade värde. Principen är alldeles ovedersägligen densamma.

Nu vilar hela bevisföringen, så vitt jag förstår herr Hildebrand och de som här bestämt uppträtt mot dessa reformprinciper, på den förutsättningen, att denna jordränta, denna jordvärdeskatt, som det här är fråga om att indraga för statens räkning, skulle bliva en alldeles ny pålaga för *jordbruket*. Jag kan sannerligen icke förstå detta, och jag skulle vilja fråga herrarna: få icke jordbrukarna även nu betala jordränta? Om vi gå ut här i Stockholmstrakten och söka köpa en jordbruksegendom, så tror jag, att vem som helst av oss, som gör ett sådant försök, skall komma underfund med, att innan man kan bli ägare av denna egendom, måste man betala den kapitaliserade jordräntan till sista öret. Herr Hildebrand talade här om småbrukarna och framställde detta förhållande såsom ett exempel på de omöjligheter, som här möta. Jag vill säga, att detta håller icke streck, åtminstone icke för längre tid, än som dessa torplägenheter innehavas av de nuvarande ägarna, ty det är alldeles givet, att när en ny ägare skall förvärva desamma, måste han även betala det ökade jordvärdet eller den kapitaliserade jordräntan, och då står han i samma ställning, som herr Hildebrand målade upp, att han skulle komma i genom denna skatts införande.

För mig har det alltid förefallit vara ett av de allra tröstlösaste problemen, detta, att hur produktionsmedlen på jordbrukets område utvecklas och fullkomnas, hur än kommunikationsmöjligheterna lättas, så leder allt detta i alla fall icke till det, att för framtiden jordbruksyrket blir mera lönande än förut, att det blir lättare för dess utövare att få sin bärgning av denna sin näring. Och varför? Jo därför, att varje ny tillträdare av jorden får betala så mycket högre köpeskilling, att han för dess förräntande måste avstå en så stor del av produktionen att det som blir över nätt och jämt, eller kanske icke alls, räcker till för att han skall kunna klara sig och leva av sitt yrke.

Denna prisstregning på jorden leder alldeles ovillkorligen till, att det blir allt svårare och svårare för det obemedlade folket att skaffa sig jord. Och detta medför den uppsugning av folk från landet och jorden till städerna och industrien som fortgår oav-

Ang. skatt &  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

å brutet. Och det medför även, att den som stannar kvar vid jorden, för att kunna förränta de dels på naturlig väg och dels på allehanda konstlade sätt uppjobbade jordpriserna, måste höja priserna på sina produkter — och därmed ha vi dyrtidsproblemet färdigt. Nu är jag för min del alldeles icke på det klara med, huruvida denna jordvärdeteori, denna nya princip, kan leda till en verklig och nödig förbättring i dessa förhållanden, att den kan bringa in utvecklingen i en riktning, som jag anser vara sundare än den, vari den nu går. Jag vet icke detta; jag har icke kunnat få tillräckligt klara hållpunkter för mitt omdöme i detta fall, och det är just dessa hållpunkter, som jag hoppas, att en grundlig utredning av frågan skall kunna skaffa mig. Jag vill i detta sammanhang påpeka en annan sak, nämligen att spekulationslusten, strävandet att utan eget arbete leva på och tillgodogöra sig frukterna av andras arbete, jobberiet med ett ord, detta strävande har ju jämsides med den industrialistiska utvecklingen växt ut till proportioner, som för närvarande utgöra en verklig fara för allt sunt näringsliv i landet. Kunde man hitta på en ny skatteprincip, som omöjliggjorde eller åtminstone hejdade jobberiet med den svenska jorden, vore därmed sannerligen ofantligt mycket gott vunnet.

Gent emot dem som nu i likhet med herr Hildebrand vilja bevisa, att denna jordvärdereform vore en konfiskation av redan ägda värden, vill jag säga, att den konsekvensen undgår man i alla fall alldeles säkert, om man utgår ifrån, att skatten skulle endast träffa de ökade värden, som uppstått efter det att denna skattereform införts. När det anmärkes i agitationen ute i landet, och samma anmärkning har också gjorts här i Riksdagen, när frågan här varit före, att jordvärdeskatteprincipen skulle vara ett angrepp på äganderätten, vill jag säga, att jag för min del icke kan förstå, att den ordning som nu råder, när staten och samhället komma och taga en viss procent av vad jag genom eget ärligt arbete förjänat, icke skulle innebära ett svårare angrepp på den enskilda äganderätten, än om staten komme och toge igen värden, som jag icke lagt två strån i kors för att frambringa. Om man nu får tro utskottets betänkande, och det bör man väl göra efter de försäkringar, som här givits, skulle syftet med motionen redan vara uppnått. Det står här: »Det lärers även vara att vänta, att vid det fortsatta arbetet med de skattefrågor, som sålunda äro under utredning, jordvärdespoersmålet i sin helhet kommer att upptagas till uttömmande behandling.» Jag är ju belåten med detta, men jag vill säga, att om denna utredning skall vara uttömmande, anser jag, att däri även bör ingå icke blott en teoretisk utredning av, hur frågan om åstadkommande av en särtaxering av jordvärdet skall verkställas, utan jag anser, att en sådan särtaxering, en sådan provtaxering bör verkställas och göras så omfattande och allsidig som möjligt, för att kunna tjäna till



utgångspunkt för ett objektivt bedömande vid frågans vidare behandling i Riksdagen. Den som nu motsätter sig föreslagen utredning i frågan, visar, tycker jag, en alldeles för liten tilltro till den riksdag, som har att bestämma över frågan, när materialet kommer in. Jag har för min del den förhoppningen, att Riksdagen då skall förstå att sovra ut och taga vara på vad som kan vara för landet och folket nyttigt och bra, och jag är för min del livligt övertygad därom, att den lagstiftning, som skall vara nyttig och välsignelsebringande för landet och folket, den skall ha till syfte och mål: *jorden åter till folket och folket åter till jorden.*

Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

Herr Vennersten: Såsom framgår av utskottets betänkande, har jag icke varit närvarande vid detta ärendes behandling inom utskottet, men på grund av den diskussion, som nu här ägt rum, ber jag att få yrka, att kammaren ville bifalla utskottets hemställan med ogillande av dess motivering.

Med herr Vennersten förenade sig herr *Jesperson*.

Herr Hildebrand: Herr talman! Det är på särskild begäran, som jag här på nytt tager till orda. Det är en formell skillnad mellan mitt yrkande och det av herr Hamilton här framställda. Jag slutade med att hemställa om bifall till utskottets kläm utan något tillägg om ogillande av utskottets motivering, medan däremot herr Hamilton yrkat bifall till utskottets hemställan, men med ogillande av dess motivering. Jag ber nu att få återtaga det av mig förut framställda yrkandet och i stället instämma med herr Hamilton i det av honom här gjorda yrkandet.

Herr Eriksson i Grängesberg: Av betänkandets förteckning på närvarande framgår att jag icke deltagit i behandlingen av detta ärende inom utskottet, men jag gillar fullkomligt mina partikamraters uppfattning, som kommit till uttryck däri, att de yrkat avslag å motionen *med* den motivering, som utskottet här presterat. Det synes mig alldeles självklart, att när denna fråga redan är föremål för utredning av andra, låt vara för annat ändamål, tillkallade sakkunniga, bör man icke så där i onödan skriva till Kungl. Maj:t.

Det har här under diskussionen framställts yrkande på, att utskottets motivering skulle ogillas. Det är mig dock komplett omöjligt att kunna förstå det berättigade i ett sådant yrkande. Vad är det, som utskottet sagt i denna sin motivering? Jo, utskottet har helt enkelt relaterat faktum. Utskottet har omtalat, att det redan sitter sakkunniga, som hålla på med en utredning om kommunalbeskatningen för att framlägga ett förslag i det

Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

ämnet, och att dessa kommitterade även beakta det spörsmål, som motionären framfört. Utskottets motivering innehåller alltså ett relaterande av ett faktiskt förefintligt förhållande. Är man då verkligen på den motsatta sidan till den grad rädd för blotta namnet på denna sak, att man icke törs tala om vad som faktiskt förefinnes?

Såvitt jag förstår, innebär herr Hildebrands yrkande ett partitagande i sak. Det innebär nämligen, att Riksdagen skall uttala sig ungefär som så, att visserligen håller man nu på med en utredning av detta spörsmål, men det tycka vi egentligen icke är så bra o. s. v. Jag kan icke förstå annat, än att detta skulle vara ett partitagande i sak, något som däremot icke utskottets motivering innebär, ty där konstateras helt enkelt blott ett faktum, och icke är väl den fråga, som vi nu diskutera, så farlig, att man icke ens i Riksdagens förhandlingar vågar tala om, att den är under utredning.

Nu kan jag för mitt eget vidkommande icke dela den uppfattningen, som framförts av anhängarna till den georgistiska förkunnelsen; detta är mig omöjligt av många skäl. Men jag anser dock, att det i georgisternas uppfattning finns en stor grad av sanning. Jag skall icke uppehålla tiden länge men kan icke underlåta att med några ord angiva, i vilka punkter det enligt mitt förmenande är fel i deras uppfattning.

Såvitt jag kan förstå, är det oegentligt och stridande mot sunt förnuft att säga att jorden skall bära *alla* skatter. Detta kan icke vara teoretiskt riktigt; ej heller torde det vara praktiskt möjligt att genomföra detta program. Om jag ser på vårt nutida samhälle, sådant det ter sig för en lekman, måste jag säga, att de förmögenheter som skapats, tillkommit på många olika sätt, genom spekulation i aktier, i vattenfall eller genom exploaterande av underbetald arbetskraft, genom jordvärdestegring m. fl. olika sätt. Jag anser lika lämpligt, att klämma till den ena inkomstformen som den andra. Det kan väl icke vara rättvist att klämma efter en som blivit förmögen på ett sätt och icke en som blivit förmögen på ett annat sätt.

Jag skall taga ett exempel. Här jobbas alldeles förskräckligt med aktier i Grängesbergssbolaget. Om vi genomföra jordvärdeskatten, kommer detta att medföra, att dessa aktier gå ned. Ja, intet ont i det. Men tro ni, att jobberiet därför kommer att försvinna? Nej, ingalunda. Skillnaden blir blott den, att medan aktierna nu hålla sig uppe i 900 kronor, komma de då att sjunka till kanhända 6 à 700 kronor. Jag har ingenting emot, att de, som förtjäna sin förmögenhet genom jordvärdestegring, hållas efter, utan vill endast framhålla, att det är lika rättfärdigt, att samhället klämmer till och beskattar genom aktiejobb erhållna inkomster, som att samhället beskattar dem, som förvärvat sig förmögenhet genom att de ägt en tomt i närheten av en stad. Jag

kan icke resonera på annat sätt. Man kan nämligen icke påstå, att i vårt kapitalistiska samhälle kapital och förmögenhet endast uppkomma genom jordvärdestegring. Nej, det sker på många andra sätt, genom underbetald arbetskraft och genom spekulationer av ett eller annat slag.

Själva grunduppfattningen i den geogistiska förkunnelsen att jorden skall bära alla skatter är oriktig. Men när jag protesterar mot denna uppfattning, vill jag dock samtidigt säga ifrån, att det är åtskilligt i geogismen, som jag finner riktigt och förtjänt att uppmärksammas. Vår jordbeskattning är icke bra, som den är. Jag vill vara med om att beskatta monopolet i alla dess former, all den kapitalbildning, som uppstått på illegitimt sätt. Och det är ett illegitimt förvärvssätt, när man förtjänar sin förmögenhet endast därigenom, att samhället utvecklar sig och det uppstår stegrat jordvärde. Det förefaller mig även, som om det vore brister med jordbeskattningen i allmänhet. Brister som påtalas av geogisterna. Det kan nämligen icke vara riktigt, som nu sker, att ett tunnland jord av visst värde skall beskattas olika, då det äges av en person, som äger 10,000 tunnland, eller då det äges av en person, som bara har ett tunnland. Detta förefaller mig vara en princip, som är oriktig, och som man kan vara enig om bör försvinna. En annan princip, vilken de förfäktat, som också är riktigt, är, att en tomt skall beskattas lika, om den är bebyggd eller obebyggd. Detta är både riktigt och sant. När jag ser saken på det sättet, kan jag icke finna annat än att kommunalskattkommittén, eller de sakunnige, måtte, när de söka lösa frågan om ett nytt kommunalskattesystem, mycket noga taga dessa problem under omprövning. Det går icke an att låta saken vara och icke taga upp frågan. Resultatet få vi se i en framtid då utredningen föreligger. Därför vill jag, att kammaren icke blott skall bifalla utskottets hemställan utan även dess motivering.

Herr talman, jag ber alltså att få yrka bifall till såväl utskottets hemställan som dess motivering.

Herr Wijk: Jag är i väsentliga delar redan förekommen av de sista ärade talaren.

Det kan förefalla, som om denna debatt om utskottets motivering i själva verket vore en strid om påvens skägg. Alla äro med om klämman, och motiveringen innehåller ingenting annat än ett enkelt relaterande av, vad som företagits i dessa frågor och i vad mån som kommunalskattkommittén upptagit dem till behandling. Man kunde då tycka, att det vore ganska likgiltigt, om kammaren bifaller avslagsyrkandet med bibehållande av motiveringen eller utan densamma. Men under allt detta ligger utan tvivel en viss oklarhet, som det är angeläget att skingra så mycket som möjligt.

Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

*Ang. skatt å jordvärde m. m. (Forts.)* Min egen ställning till själva frågan om en jordvärdeskatt och vad därmed sammanhänger är tyvärr långt ifrån mogen. Jag är ganska skeptisk med avseende på den nytta, som genom en dylik skattereform kan åstadkommas på *landsbygden*. Men vad jag har alldeles klart för mig är, att en jordvärde- eller jordvärdestegringskatt är av allra största betydelse i *städerna*, och att det är önskligt att en dylik skatt införes så fort som möjligt. Vad som för mig också är fullkomligt självklart, är att, om man nu skall taga upp frågan om en reform av den kommunala beskattningen, så bör allt som rör beskattningen av jorden, alla i detta ämne framkomna uppslag, ovillkorligen tagas under behandling. Ett ogillande av utskottets motivering, särskilt med den utgångspunkt för avslag därå, som herr Hildebrand anfört, skulle knappast kunna uppfattas på annat sätt än som en anvisning till kommunalskattekommittén, att den skall låta bli att syssla med dessa frågor. Så mycket starkare skäl är det då för kammaren att bifalla utskottets hemställan *med* gillande av dess motivering, varom jag, herr talman, ber att få framställa yrkande.

Herr Palmstierna: Det var onekligen med en viss överraskning, som jag hörde herr Lindhagens anförande här i kammaren. Herr Lindhagen har i sin motion, såsom jag läser densamma, på ett ganska verkningfullt sätt kritiserat den georgistiska samhällsåskådningen i flera av dess mest ömtåliga punkter. Men nu förefaller det mig, som om herr Lindhagen i dag godtagit hela dess program när han gjorde det uttalandet, att *georgismen är det hela*, och att den, som icke går med härpå, blott tager en liten bit av reformen. Jag måste häremot bestämt förklara, att den *socialdemokratiska* uppfattningen inom sig rymmer beskattningsreformer av olika slag. Bland dessa står främst kravet på monopolbeskattning, och den beskattningsreform, som från sådan utgångspunkt kräver en annan beskattning av fastigheterna än den nuvarande, trivs synnerligen väl inom de *socialdemokratiska* programmet, som ur *min* synpunkt sett, det måste jag betona, är det hela.

Herr Lindhagen sade, att alla skatter komma ifrån jord och arbete — precis som om vi levde i den gamla naturalhushållningen, då t. o. m. ämbetsmännens löner uppmättes i jord. Men vi leva i stället i penninghushållningens och *kapitalismens* tidsålder, där kapitalet sätter sitt pregnanta särmärke på hela samhällslivet. Det är kapitalismen och hela dess väsen, som utgör det bestämmande draget i den nutida samhällsutvecklingen. Ingenting annat i tiden förmår så prägla densamma, och det är om privatkapitalismens vara eller icke vara den stora striden i väsentlig grad står. Nej, långt ifrån att man kan hävda den uppfattningen att *jorden* och *arbetet* alstra *all* vinst, är det fastmer så i vår kapitalistiska tid, att vad jord och arbete under gångna tids-

perioder gemensamt skapat, det väldiga kapitalet — det »sparade arbetet» — därmed handlas förnämligast i vår tid. Det är också direkta kapitalvärdestegringar, vilka i vår hushållning förorsaka kanske de mest oförtjänta vinsterna. Vad skall man t. ex. säga om de vinster, som uppkommit genom innehavande av separators- eller gasaccumulatorsaktier? Ha de någon som helst beröring med spørsmålet om jordvärdet? Eller vad skall man säga om de stora spekulationsvinster, som ibland erhållas endast genom börsmanövrer; eller om det stora handelskapitalet, som nu för tiden spelar en så betydande roll; eller om de värdestegringar å ångfartygsaktier, vilka förorsakas av de oceaniska samfärdsvägarnas monopolisering och den ökade beskattningen av trafikanter och varor å dessa. Det är tvärt om så, att själva det *centrala* problemet i hela vårt samhällsarbete, som åtminstone jag från min synpunkt måste säga utgöras av *kapitalismen*, skjutes åt sidan av den georgistiska åskådningen, och det kan jag för min del icke vara med om.

Vad herr Elanders föredrag i bevillningsutskottet beträffar — herr Lindhagen nämnde hans namn — så förhåller det sig därmed på det viset, att jag i mitt förra yttrande beklagade, att flera av utskottets ledamöter, som förut sagt, att de voro sympatiskt stämda mot mitt yrkande, efter föredraget förklarade, att de icke vidare kunde reflektera på detsamma. Detta är ett faktum. Det har emellertid gjort mig ont, att resultatet skulle bli sådant, alldeles oberoende av var anledningen härtill kan ligga.

Enligt mitt förmenande var det åtskilliga sanna och träffande ord, som nyss kommo från Norrlandsbänken. De gävo ett starkt uttryck åt övertygelsen om nödvändigheten av folkets återbördande till jorden. Hr Wikstöms uttalande om att alla medel, som äro möjliga att använda för detta ändamål, också böra begagnas, vill jag för min del vara den första att instämma i. I den mån som beskattningsreformer kunna uträtta något i *det* avseendet, tror jag också han skall finna många, som vilja vara med att deltaga i arbetet därför.

Nu är det, som jag nämnde, när vi skola upptaga hela den kommunala beskattningen till revision, absolut omöjligt att fränkomma spørsmålet om en *intressebeskattning* innefattande en ny objektsbeskattning å fastighet. Man sluter fullständigt ögonen till, om man förmenar, att medan byggnadsgrunden i våra städer, köpingar och municipalsamhällen oerhört stigit i värde, fastighetsbeskattningen skulle få fortfarande vara sådan som den är. Det är omöjligt. Det är inte heller nog bara med en jordvärdestegrings-skatt. För det första måste en *indragning* av den framtida värdestegringen genom en dylik komma till stånd, men förutom detta kräves en ny fastighetsbeskattning, väsentligen byggd på ökad skatt å själva det befintliga jordvärdet. Men detta är dock att skilja från det framtida jordvärdet; det har ju redan liksom

Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

Ang. skatt <sup>å</sup> fångats in i den ekonomiska ram, som det nutida samhället erbjuder. Genom ägareskiften, genom belåning och annat dylikt har det befintliga jordvärdet kommit ut i marknaden. En indragning av detsamma kan därför icke ske i likhet med vad som påyrkas för framtida värdestegringar. Nödvändigheten av en reform av fastighetsbeskattningen framstår emellertid tydligt, om jag belyser saken med ett litet exempel. I Stockholm betalar den fasta egendomen 18 procent men i Köpenhamn 60 procent av skatterna. Om vi lägga ihop vad som sjöfartsavgifterna och tolagen inbringa, så uppväger det fastighetsskatten här i det närmaste. Är det rimligt, att så är förhållandet under en tid, då en väldig stegring av värdet å fastigheterna ägt rum? Även om man så vore herr Hildebrand eller herr Hamilton eller vem som helst och sutte som kommunalskattekommitterad, kunde man icke undgå att ägna denna fråga en verklig utredning och taga densamma under omprövning.

Vad är det för en besynnerlig hållning herr Rune intar? Han liksom värjer sig för ett spöke, som visar sig i kammaren. Är man så skuggrädd för denna fråga? Är man så orolig för, att om ett förslag framkommer, man icke har makt att kunna avvisa det, om man finner det olämpligt? Är det verkligen, som herr Wikström talade om, ett *frisinne* i åskådningen att icke våga stå för att en utredning kommer till stånd? Har man satt sitt namn under utskottets förslag, bör man också bidra till att det drives igenom, så att de upplysningar, som synas erforderliga, också komma i dagen. När den regering, som nu är vid styret i Danmark, och om vilken man väl kanske icke kan säga, att den är av liberal färg — den är åtminstone ganska långt gången i moderat riktning — när *denna* regering kan sätta i gång en utredning av motsvarande beskaffenhet, skola då liberalerna *här* ställa sig avvisande?

Jag vågar åtminstone i detta ögonblick förmoda, att kammaren med sitt votum skall bevisa något helt annat, så att bevillningsutskottets förslag vinner bifall.

Herr Hamilton: Jag begärde ordet för några ögonblick sedan, emedan herr Palmstierna adresserade sig direkt till mig och lät påskina, att jag ville avlyfta alla bördorna från jordbruket. Nej, ingalunda, herr Palmstierna, var det så. Men på jorden vila redan nu skatter av bortåt 15 procent av den för jordbruksfastighet till 6 procent av dess taxeringsvärde beräknade inkomsten, och det bör vara mer än tillräckligt. Mina strävanden gå ut på att utjämna missförhållandet mellan skatterna i de rikare och fattigare samhällena eller kommunerna. Herr Palmstierna har sagt, att han vill vara med om att vidtaga alla åtgärder för att föra folket tillbaka till landsbygden; jag har velat fastspika detta i protokollet. Då måste han väl också vara med om

att icke ytterligare belasta landssamhällena, utan i stället minska ojämnheterna i landsbygdens skattebördor.

Det ligger för att taga ett exempel ingen rättvisa i att vår landsbygd skall uppfostra bortåt hälften av Stockholms innevånare. Detta framgår av statistiken och kan bekräftas. Det ligger heller ingen rättvisa uti att i landskommuner, där medelinkomsten för var innevånare icke går upp till 50 kronor, mycket högre skatter skola betalas än i de samhällen, där kapitalet samlat sig, t. ex. i en kommun, i närheten av Stockholm, där medelinkomsten för individ utgör 1,300 kronor.

Jag har svårt att följa herr Lindhagen i hans funderingar. Det ena ögonblicket är han inne på jordvärdeskatten, det andra ögonblicket på jordvärdestegringskatten. Herr Lindhagen säger, att all förmögenhet kommer från jorden. Ursprungligen möjligtvis, men skall kapitalet därför nu gå skattefritt; är det detta herr Lindhagen vill? Jag ser i denna fråga ett stridsämne mellan kapital och jordegendom mellan huvudsakligen småbruket i vårt land och storkapitalet. Där ligger striden. Och lägger man nu alla skatter på jorden, är det tydligt, att man har avläst skatterna från storkapitalet, från de stora förmögenheterna. Jag skulle kunna delvis instämma i vad herr Wikström sagt, men jag kan icke riktigt förstå, huru han med sitt yrkande kommer till det resultat, som han säger sig vilja uppnå. Han säger, att vi borde draga folket från städerna till landsbygden. Gör man detta genom att beskatta lantbruket, genom att konfiskera en del av jordbrukarnas egendom? Nej, det gör man icke.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Månsson: Jag hade under hela tiden tänkt att reservera mig, enär jag kände stämningen däruppe till förmån för herr Lindhagens motion, men jag böjde mig till sist. Jag var tveksam och gick med på utskottets motivering av den anledningen, att det upplystes, att denna fråga i sin helhet redan var under utredning. Jag är ännu i dag tveksam, om jag gjort rätt eller icke. Därom skall jag icke uttala mig. Jag har intet yrkande, utan har blott velat upplysa om detta.

Herr Lindhagen: Herr Palmstierna talade om att jag i min motion skulle hava kritiserat georgeismen i flera avseenden, men i mitt här hållna anförande skulle jag hava uttalat mig på det sättet, att georgeismen vore hela saken och det man egentligen skulle sysselsätta sig med. Förhållandet är, att här liksom i motionen har jag mera som sanningssökare än som sakförständig uttalat, att jag tror, att georgeismen icke fastställer några regler, gällande för alla tider, eller ensamt skulle kunna förbättra samhällsförhållandena — en åsikt, vartill tendenser ibland visat sig — utan den är ett av de medel, som man behöver särskilt

Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

Ang. skatt å för vår tid. Det är klart, att det kan komma en tid med nya jordvärde m. m. förhållanden, då georgeismen fyllt sin uppgift och då man även får slå in på andra vägar.

(Forts.)

Georgeismen löser icke konflikten mellan kapital och arbete, ty enligt systemet skulle fortfarande finnas arbetsgivare och arbetstagare, men den kanske mildrar denna konflikt i hög grad. Däremot, när det är fråga om vad man nu skall göra i denna aktuella fråga, står det klart för mig, att vill man hava någon utgångspunkt för vad man skall utreda i sin helhet, måste man gå till den teoretiskt genomförda georgeismen och först undersöka denna samt därifrån taga sig fram till sina slutsatser.

Striden om varifrån allt monopolkapital kommer, om från jorden eller även från den industriella företagsamheten, anser jag vara ganska ofruktbar. Det beror på hur man ser saken. Jag ser saken på det sättet, att alla värden komma ytterst från jorden och från arbetet. En hel del av jordvärdena, de oförtjänta eller rena jordvärdena, ha under tidernas lopp, jämte arbetsvärdena tagits i besittning av företagarklassen, och därav har skapats stora industriella värden, och därigenom har i stort sett det lösa monopolkapitalet uppkommit. I denna lösa egendom ligger så att säga kristalliserat jordvärde, och om man inriktar sig på ett system, som kommer att indraga detta jordvärde till det allmänna, komma dessa kapitalvinster att minskas, vilket icke hindrar, att man på samma gång tager hänsyn till kapitalvärden, som redan uppkommit, och beskattar dem särskilt.

Vad jag särskilt fruktar för icke minst av herr Palmstiernas framställning i det nu upplästa reservationsförslaget med dess begränsade kläm är, att man skall inskränka sig till en jordvärdestegringsbeskattning och en mycket liten sådan till på köpet och att således, såsom jag uttryckt det i min motion, hela jordvärdespörsmålet, som i sig självt är av stor och genomgripande betydelse, kanske kommer att rinna ut i sanden och bliva en av dessa bagatellfrågor, med vilka vi till sist slå oss till ro i det parlamentariska livet.

Herr Wikström: Herr talman! Blott ett par ord. Jag har naturligtvis aldrig yttrat vad herr Hamilton lade i min mun, eller att »all skatt skulle läggas på landsbygden». Och jag kan verkligen icke heller förstå hur jordvärdeprincipen skulle kunna medföra detta, då t. ex. en tomt, en enda liten obetydlig jordplätt i Stockholm, visar sig ha ett mångdubbelt större jordvärde än all den jordegendom, som finns exempelvis inom hela den tiotals kvadratmil stora socken, i vilken jag är hemma.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på: 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till berörda hemställan men med ogillande av utskottets



motivering och 3:o) bifall till det av herr Lindhagen under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den under 2:o) upptagna propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 1:o) omförmälda propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Ang. skatt å  
jordvärde  
m. m.  
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 17 med ogillande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 94 ja mot 86 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan med ogillande av dess motivering.

### § 10.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:  
nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Västerby nr 1 i Södermanlands län;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av ett område från förra militiebostället Kroberga nr 3 i Södermanlands län;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av förra militiebostället Norra Berga nr 4 Södergården i Östergötlands län;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av fyra lägenheter från förra militiebostället Bölnorp nr 1 med underlydande i Östergötlands län;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Stora Gålstad nr 3 Kronogård och Stora Gålstad nr 4 Storgård i Östergötlands län;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av två lägenheter från förra militiebostället Elmtofta nr 1 i Östergötlands län;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående

upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Brickebo nr 1 i Östergötlands län;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa områden, tillhörande kronoparken Långbrohult i Kronobergs län;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av vissa områden från förra militiebostället Borrby nr 62 med underlydande i Kristianstads län;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Mjölkalånga nr 7, 9 och 11 med underlydande i Kristianstads län;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Sandby kungsgård nr 14 i Kristianstads län;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av två lägenheter från förra militiebostället Höghult nr 2 i Kristianstads län;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Silvåkra nr 1, 2 i Kristianstads län;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av förra militiebostället Lyby nr 22 i Malmöhus län;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Rolfsbo nr 1 Övergård i Göteborgs och Bohus län;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Ledum nr 1, jämte Kattås nr 1, en ödegård, i Göteborgs och Bohus län;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa till förra militiebostället Ettack nr 1 och 2 med underlydande i Skaraborgs län hörande områden;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av vissa områden från förra militiebostället Sanna nr 4 i Örebro län;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra hospitalshemmanet Hospital nr 1 och 2 eller Arboga i Västmanlands län; och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronans andel i lägenheten Kvarnudden nr 1 under Näsets by i Jämtlands län.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls av kammaren.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,9 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem  
Per Cronvall.

## Rättelse

*i Andra kammarens protokoll nr 6.*

Å sid. 57 r. 19 *står*: folkänsla  
*läs*: folkhälsa

---